

Kåre Schelde Christensen, Jette Dahl og Mogens S. Mogensen (red.)

TRO I MØDET

– indføring i kristentro i et religiøst mangfoldigt samfund

Tro i mødet – indføring i kristentro i et religiøst mangfoldigt samfund

Redigeret af: Kåre Schelde Christensen, Jette Dahl og Mogens S. Mogensen

Grafisk tilrettelæggelse: Karina Rydendahl

Forlagsredaktion: Niels Roesgaard Mose

© Uunitas Forlag 2010

1. udgave, 1. oplag

Unitas Forlag

Peter Bangs Vej 1d

DK-2000 Frederiksberg

Tlf. 3616 6481

info@unitasforlag.dk

www.unitasforlag.dk

ISBN: 978-87-7517-866-7

Kopiering er kun tilladt i henhold til gældende lov om ophavsret

Tryk: Reklametryk, Herning

Bibelteksterne er gengivet fra den autoriserede oversættelse af Bibelen fra 1992 med tilladelse fra Det Danske Bibelselskab.

Udgivet i samarbejde med Folkekirke og Religionsmøde og Teologisk Pædagogisk Center og med støtte fra Den Folkekirkelige Udviklingsfond og Edith og Godtfred Kirk Christiansens Fond.

INDHOLDSFORTEGNELSE

Forord	5
<i>Af Niels Henrik Arendt</i>	
Indledning	7
<i>Af Jette Dahl, Mogens S. Mogensen og Kåre Schelde Christensen</i>	
I. TRO I MØDET: KONTEKST OG BAGGRUND	11
1. Det religiøse laboratorium – religion i dagens Danmark	12
<i>Af Jette Dahl og Mogens S. Mogensen</i>	
2. På hellig grund – mødet med mennesker med en anden trosbagage ..	23
<i>Af Jette Dahl og Mogens S. Mogensen</i>	
3. Religionsteologi – teologisk refleksion i mødet med andre troende ...	34
<i>Af Kåre Schelde Christensen</i>	
4. Nyåndelighedens trosbagage	45
<i>Af Lars Møllerup-Degn</i>	
5. Muslimers trosbagage	55
<i>Af Harald Nielsen</i>	
II. TRO I MØDET: VEJLEDNING I BRUG AF MATERIALET ..	65
6. Kristen spiritualitet. Vejledning i brug af hæfterne i mødet med nyåndeligheden	66
<i>Af Jette Dahl</i>	

7. Kristus-vejen. Vejledning i brug af hæfterne i mødet med mennesker med muslimsk baggrund	113
<i>Af Mogens S. Mogensen</i>	
8. Religionspædagogik for voksne med en anden religiøs baggrund end kristendom	144
<i>Af Bent R. Arendt</i>	
9. Ritualer – når troen får form	151
<i>Af Jette Dahl</i>	
10. Love, bestemmelser og etik mht. dåb	166
<i>Af Mogens S. Mogensen</i>	
11. Ressourcecentre	172
Forfatterpræsentationer	176

FORORD

Af Niels Henrik Arendt

Tiden, hvor folkekirken – eller kristendommen, for den sags skyld – stort set havde monopol på troen i Danmark, er forbi. Næsten alle de store verdensreligioner er en del af den danske virkelighed, og der sker tilvalg og fravalg blandt deres tilhængere. Ikke underligt er diskussioner om religion kommet til at fylde meget i det offentlige rum.

At luthersk kristendom på den måde må eksistere side om side med andre former for tro, kan man finde beklageligt. Men det er først og fremmest en udfordring: Folkekirken må gøre rede for, hvad kristendommen går ud på – må gøre det enkelt og klart og alligevel med den åbenhed over for andres spørgsmål, som kommer af, at man ikke er alene 'på markedet'. Et tilbud om undervisning i folkekirkens tro, både for dem, der ønsker at knytte sig til folkekirken, og for dem, der gerne vil være klogere derpå, er nødvendigt.

Nærværende materiale, der bærer titlen 'Tro i mødet', og som består af to hæfterier og en vejlederbog, retter sig mod to grupper.

Den ene er de muslimer, som måske ønsker at konvertere til kristendommen, eller som i hvert fald er rykket så tæt på folkekirken, at de må vide noget mere. Det forekommer faktisk oftere, end mange er klar over. Indtil nu har præster og andre undervisere selv måttet sammensætte et passende undervisningsforløb. Materialet er ikke en opstilling af forskellene mellem islamisk og kristen tro, men tager nogle hovedtemaer i kristendommen op, som sandsynligvis kan forekomme muslimer svært begribelige.

Den anden målgruppe er de mange mennesker i Danmark, som måske i årevis har beskæftiget sig med forskellige former for alternative religiøse fortolkninger af mindre konfessionel art, alle dem, man med et noget upræcist ord kan karakterisere som 'åndeligt søgende'. Deres udgangspunkt er en individuelt formet spiritualitet. En nylig undersøgelse viser, at op imod halvdelen af de skandinavi-

ske landes beboere er sådanne religiøse 'selvbyggere'. Nogle af dem kan sagtens stadig være medlemmer af folkekirken – og dermed barnedøbte; andre ønsker at blive døbt; men de er ikke sjældent fælles om positive forestillinger om bestemte dele af kristendommen. De vil gerne ind i en samtale om den.

Materialet er det første af sin art i folkekirken. Materialet forudsætter i høj grad en med-tænkning fra de præster og andre, som vil anvende det, da hæfterne er udarbejdet som et *samtaleoplæg* til brug i trosrådet. Det er desuden vigtigt, at hæfterne ses i deres sammenhæng med vejlederbogen. Forud for og undervejs i tilblivelsen er der foretaget en betydelig tilskæring, fordi materialet skal være enkelt og kortfattet. På den måde har det selvsagt begrænsninger og er præget af de respektive forfattergrupper. Der er ingen tvivl om, at andre ville have valgt andre temaer eller accenter. Men opgaven er der og kan ikke bare ignoreres. Her er et godt bud på, hvordan den kan løses.

Niels Henrik Arendt
biskop i Haderslev

INDLEDNING

af Jette Dahl, Mogens S. Mogensen og Kåre Schelde Christensen

Samfundet er under religiøs forandring, og det stiller kirken over for nye udfordringer! Forandringen har bl.a. ført til en af de største succeser i nyere dansk kirkeliv, nemlig indførelsen af minikonfirmandundervisning. Et sådant tiltag er dog ikke udtryk for, at børn ikke tidligere modtog undervisning i den kristne tro. Derimod er det et udtryk for, at de mennesker, der traditionelt varetog denne opgave, ikke længere varetager den i samme grad. Minikonfirmandundervisning er et godt eksempel på, at folkekirken konstruktivt har svaret på en udfordring, der er opstået som konsekvens af en religiøs forandring i samfundet.

I dag er den religiøse forandring i Danmark i høj grad præget af to forhold. For det første er traditionelle religiøse autoriteter og institutioner under pres, og for det andet vinder andre religioner og livstydninger – eller dele heraf – i stigende grad indpas som plausible religiøse verdensbilleder i det danske samfund.

Traditionelt er folkekirkelig dåbsoplæring og indføring i kristentro blevet forbundet med undervisning af børn og konfirmander. Et religiøst mangfoldigt samfund stiller imidlertid dåbsoplæring og indføring i kristentro over for nye målgrupper og nye praktiske, pædagogiske og teologiske udfordringer. For det første er det ofte voksne, der er målgruppen. For det andet medbringer et stigende antal mennesker en trosbagage, de har hentet uden for kristendommen, når de søger kontakt med folkekirken. Et centralt spørgsmål i den sammenhæng er: Hvad stiller vi op med den trosbagage og de troserfaringer, som mennesker har med sig, når indføring i kristendom foregår i det møde? Hvordan kan kirken svare på denne udfordring?

Med materialet "Tro i mødet", der er udarbejdet af Stiftssamarbejdet "Folkekirke og Religionsmøde" i samarbejde med Teologisk Pædagogisk Center, ønsker vi at fremlægge et konkret arbejdsredskab, der kan være med til at svare på denne nye folkekirkelige udfordring. Det er vores håb, at f.eks. hæfteserien 'Kristen spiritualitet', der er tænkt som indføring i kristentro for mennesker med nyåndelig

trosbagage, kan finde anvendelse i mange sogne. Det kunne være som et supplement til traditionelle sognearrangementer, hvor målgruppen ofte er 'de kendte ansigter' i kirken, eller som opfølgning på 'bibelmaraton' med mulighed for at inddrage nye målgrupper i sognets kristendomsoplæring. Nyåndelighed bruges i denne sammenhæng som en bred betegnelse for en udbredt og nutidig åndelig søgen, der ofte – men ikke udelukkende – lader sig inspirere af østlige religiøse traditioner. Desuden er nyåndelighed karakteriseret ved fokusering på erfaringsbaseret tro og ofte en individuel praksis, selvom det kollektive også spiller en rolle.

Hæfteserierne "Kristus-vejen", der henvender sig til mennesker med trosbagage fra islam, og "Kristen spiritualitet", der henvender sig til mennesker med nyåndelig trosbagage, er udarbejdet som samtaleoplæg og ikke som en katekismus til selvstudium. Hæfterne er tænkt som grundlag for samtaler mellem en præst eller anden repræsentant fra kirken og en gruppe eller enkeltpersoner. Materialet lægger op til samtaler, der tager udgangspunkt der, hvor de pågældende målgrupper formodes at være. Der lægges ikke op til et møde mellem trossystemer – men til et møde for mennesker med forskellige troserfaringer og baggrund. Her er den åbenlyse udfordring at være *tro i mødet*. Det indebærer både at være tro over for det menneske, man møder, og at lytte sig ind til det menneskes anliggende, og det indebærer at være tro over for sin egen tro. Her kan et autentisk møde foregå, og det er altafgørende at skabe et rum præget af indlevelse, lytten, medvandring og tydelighed.

Foruden de to hæfteserier består 'Tro i mødet' også af nærværende vejlederbog. Bogen er inddelt i to hovedafsnit. Første afsnit præsenterer kontekst og baggrund for dåbsoplæring og indføring i kristentro i et religiøst mangfoldigt samfund (kapitel 1-5). I bogens andet hovedafsnit fokuseres der på en praktisk, teologisk og pædagogisk vejledning i brug af materialet (kapitel 6-11).

I bogens første kapitel "Det religiøse laboratorium – religion i dagens Danmark", skrevet af Jette Dahl og Mogens S. Mogensen, tegnes et billede af det religiøst mangfoldige danske samfund som et religiøst laboratorium med stor bevægelighed inden for og mellem religiøse grupper. Spørgsmålet, hvordan vi som kirke agerer på en etisk forsvarlig måde i den kontekst, tages op i bogens andet kapitel "På hellig grund – mødet med mennesker med en anden trosbagage". Nøgledordene er her indlevelse, respekt og tydelighed.

I de følgende tre kapitler fokuseres på mødet med islam og nyåndelighed. I kapitlet "Religionsteologi – teologiske refleksion i mødet med andre troende" skitserer Kåre Schelde Christensen tre klassiske måder at tænke teologisk om mødet med andre religioner, nemlig eksklusivisme, inklusivisme og pluralisme. Samtidig overvejes det, hvilke teologiske 'ledespørgsmål' der er væsentlige at anvende i en religionsteologi i dag. Lars Møllerup-Degn giver læserne et indblik i "Nyåndelighedens trosbagage" og peger på, at det nyspirituelle miljø er karakteriseret ved, at troen kommer af det, som erfares. "Muslimers trosbagage" præsenteres i kapitel fem af Harald Nielsen. Han tager afsæt i en konstatering af, at nok spiller Koranen en stor rolle i folks bevidsthed, men tradition og praksis spiller dog en større rolle.

Kapitel seks og syv er bogens længste og vigtigste praktiske kapitler. De er skrevet som konkret vejledning til brug af de to hæfteserier "Kristen spiritualitet" og "Kristus-vejen". Jette Dahls "Kristen spiritualitet. Vejledning i brug af hæfterne i mødet med nyåndeligheden" giver ideer til, hvordan de ni hæfter kan anvendes f.eks. i et møde med en deltagergruppe over flere aftener. Vejledningen indeholder dels forslag til to forskellige aftenforløb med en gruppe og en kort indføring i kristen meditation, dels uddybende kommentarer til hvert enkelt hæfte. Der præsenteres konkrete ideer til, hvordan hæfterne kan anvendes, samt mulighed for afsluttende bibelmeditation til de ni temaer. Mogens S. Mogensens "Kristus-vejen. Vejledning i brug af hæfterne i mødet med mennesker med muslimsk baggrund" giver ideer til, hvordan hæfterne kan bruges i et samtaleforløb typisk med en enkelt person. Desuden giver vejledningen et billede af, hvilken forudforståelse mennesker med muslimsk baggrund ofte vil bringe med sig vedrørende hvert af de ni emner, samt bud på, hvordan den kristne tro kan anskueliggøres i en sådan kontekst.

Bent R. Arendt sætter i kapitel otte fokus på vigtige aspekter i en "Religionspædagogik for voksne med en anden religiøs baggrund end kristendom". Nøgleordene her er mangfoldig læring, mødets gensidighed og erfaring og fællesskab. Jette Dahl peger i kapitel ni på, hvordan kirkens ritualer kan spille en central rolle i folkekirkens møde med mennesker med en nyåndelig eller muslimsk baggrund. Bogens to afsluttende kapitler indeholder en række praktiske oplysninger vedrørende "Love, bestemmelser og etik mht. dåb" og "Ressourcecentre", hvor der kan hentes yderligere hjælp og inspiration.

Vejlederbogen er først og fremmest skrevet som en 'brugsbog', der formidler overblik over stofområderne. Alle kapitler afsluttes med en kommenteret litteraturliste. Her kan læseren finde uddybende materiale om de enkelte emner.

Der skal her lyde en stor tak til de to skrivegrupper, der hver har bestået af tre præster, som sammen med en redaktør har udviklet og udarbejdet de to hæfteserier. De ni hæfter "Kristus-vejen" er udarbejdet af Kirsten Münster, Karina Steinecke Dahlmann og Jesper Hougaard Larsen under ledelse af Mogens S. Mogensen. De ni hæfter "Kristen spiritualitet" er udarbejdet af Line Andrea Bønding, Anne Kobberø og Eskil Simmelsgaard Dickmeiss under ledelse af Jette Dahl. Kåre Schelde Christensen har fungeret som projektleder og overordnet redaktør for materialet. Der skal samtidig rettes en stor tak til forfatterne af de enkelte kapitler i vejlederbogen.

Undervejs i processen har en gruppe bestående af lektor Else Marie Wiberg Pedersen, biskop Niels Henrik Arendt, rektor Eberhard Harbsmeier og formand for Folkekirke og Religionsmøde Leif Vestergaard bistået med teologisk sparring på materialet. Det har været en givende og spændende sparring i udviklingen af et pionerområde i folkekirkeligt regi. Samtidig skal der lyde en tak til Anne Ehlers, Leif Vestergaard, Carl Hertz-Jensen og Chr. Bach Iversen for hhv. sparring på indhold og sproglig korrektur. Der skal også lyde en tak til mettethorsen.com for sproglig bearbejdning af hæfterne samt kommunikationsrådgivning. De tre redaktører er dog alene ansvarlige for den endelige udformning af materialet.

'Tro i mødet' er udgivet med økonomisk støtte fra Den Folkekirkelige Udviklingsfond og Edith og Godtfred Kirk Christiansens Fond.

Det er vores håb, at 'Tro i mødet' kan være med til at svare på nogle af de udfordringer, som folkekirken står over for i et samfund præget af religiøs forandring og mangfoldighed. Forhåbentlig kan 'Tro i mødet' være med til at skabe 'nye håndtag', der kan åbne døre ind til kirken – et rum med mange indgange!

Jette Dahl, Mogens S. Mogensen og Kåre Schelde Christensen

I. TRO I MØDET: KONTEKSTOGBAGGRUND

1. DET RELIGIØSE LABORATORIUM – RELIGION I DAGENS DANMARK

Af Jette Dahl og Mogens S. Mogensen

Folkekirke og Religionsmøde har foretaget en række lytterunder blandt mennesker med forskellig religiøs baggrund i Danmark for at beskrive den udfordring, folkekirken står over for i dag. I en kommentar til rapporterne *Tro i tiden* (2008) og *Tro i lære* (2008), der dækker det nyåndelige felt, har lektor i teologi, Peter Lodberg udtalt:

Når jeg læser disse rapporter, så er det som om, jeg får et kik ind i et nutidigt religiøst laboratorium. Det syder, og det bobler i de religiøse kolber. Varm luft stiger op, hist og her løber den flydende væske over, fordi kolben er for lille eller væsken for varm. Andre steder i laboratoriet dufter det lifligt, fordi varme, kolbe og ingredienser passer sammen i den rette blanding. Ofte har jeg det som iagttagerne i lytterunden: Hører jeg rigtigt? Forstod jeg det rigtigt, og hvilke konsekvenser for kristendom, kristen tro og kirke har det hørte, sagte og set?

(“Tro i teologien – teologien i troen”. Foredrag)

‘Det religiøse laboratorium’ er en rammende betegnelse for det multireligiøse samfund, vi lever i. I folkekirken må vi ikke alene se den religiøse mangfoldighed i øjnene, men også overveje, hvordan vi skal være kirke under disse vilkår.

Det religiøst mangfoldige samfund

Globaliseringen har i de seneste godt 50 år ført til, at mennesker med mange forskellige religiøse traditioner er kommet til Danmark, således at næsten alle verdens religioner i dag er repræsenteret i det danske samfund. Der føres ikke statistik over folks religiøse tilhørsforhold, men det skønnes, at der i dag er omkring 210.000 muslimer, 20.000 buddhister, 10.000 hinduer og 7.000 jøder i Danmark. Samtidig med at flere og flere mennesker med en ikke-kristen religiøs baggrund er kommet til Danmark, er sekulariseringen af samfundet fortsat. Antallet af

medlemmer af folkekirken falder i snit med ½ pct. om året, og samtidig bliver flere og flere danskere tiltrukket af østligt inspireret spiritualitet. Det skønnes således, at omkring 40.000 danskere på forskellig vis er involveret i nyreligiøse eller nyspirituelle grupper.

Muslimer

Den mest synlige nye religiøse gruppe i Danmark er muslimerne. Islam og muslimer har da også i de senere år været et af de mest debatterede emner i den danske offentlighed. Det første større antal muslimer kom til Danmark i årene 1967-73 som arbejdsmigranter (gæstearbejdere) bl.a. fra Tyrkiet, Pakistan og Nordafrika. Fra 1983 og igennem 80'erne og 90'erne kom der mange flygtninge til Danmark fra muslimske lande, som f.eks. iranere og irakere, palæstinensere, bosniere og somaliere. En undersøgelse fra 2006 viser, at der på det tidspunkt var ca. 115 moskéer i Danmark, langt de fleste grundlagt i 80'erne og 90'erne. Det er ikke alle moskéer, som har en teologisk uddannet imam, og mange imamer er udsendt f.eks. fra Tyrkiet for en kortere årrække og taler sjældent dansk.

Islam i Danmark er præget af en meget stor mangfoldighed. I modsætning til lande som f.eks. Frankrig, Tyskland og England, hvor en national gruppe er dominerende i hvert land, er der mange forskellige etniske grupper repræsenteret i Danmark. De to største grupper er dog tyrkerne og araberne. Vi møder også mange forskellige religiøse traditioner inden for islam i Danmark, ikke bare sunni- og shi'a-islam, men også grupperinger inden for disse to hovedgrupper. Dertil kommer, at graden af religiøst engagement varierer meget blandt muslimer. Nogle muslimer er næsten helt sekulariserede, mens andre er religiøst meget aktive.

Nyreligiøse og nyspirituelle grupper

I bogen *Krop, sind – eller ånd. Alternative behandlere og spiritualitet i Danmark* (Forlaget Univers, 2007) skønner religionshistorikeren Lars Ahlin, at antallet af alternative behandlere i Danmark er mellem 7.000 og 9.000. Flertallet af dem tillægger spiritualitet/religiositet betydning for deres behandlingspraksis, og selv om de har trosforestillinger og praksisformer, som traditionelt ikke forbindes med kristendom, fastholder 2/3 af dem, at de (også) er kristne.

I bogen *I lysets tjeneste. Nye religiøse og spirituelle grupper i Danmark* (Forlaget Univers, 2005) har religionshistorikeren René Dybdal registreret ca. 130 nye religiøse og spirituelle grupper fordelt på op imod 300 afdelinger rundt om i Danmark. De tre største kategorier er østligt inspirerede grupper (35), som f.eks. yoga-grupper og Hare Krishna, esoterisk inspirerede grupper (33), som f.eks. teosofiske og antroposofiske grupper, og neopaganistiske grupper (31), som f.eks. asa-troende og wicca-hekse. René Dybdal skelner mellem tre hovedformer for tilknytning til disse grupper.

De 'fastere tilknyttede' (ca. 6.000) kommer til de fleste af disse gruppers aktiviteter og anser gruppen for at være deres vigtigste 'fortolkningsramme'. De er på ulønnet basis aktive i gruppens praktiske og organisatoriske arbejde. 'Brugerne' (ca. 18.000) deltager jævnligt i deres gruppes aktiviteter, og deres engagement i gruppen kan variere fra nogle få måneder til et par år, eller det kan være afbrudt af længere perioder, hvor de ikke deltager i denne gruppe, men måske i andre grupper. De 'åndelige shoppere' kommer sjældent mere end et par gange til en gruppes aktiviteter, fordi de i deres nysgerrighed søger videre i andre grupper efter den 'vare', som passer bedst til dem.

Den religiøse bevægelighed

Udviklingen af det multireligiøse samfund og mødet mellem kristendommen og andre religioner samt åndelige og spirituelle traditioner indebærer en religiøs og åndelig bevægelighed, som vi ikke tidligere har kendt. Professor Viggo Mortensen peger på, at der sker en række ændringer i det åndelige klima i Danmark i disse år. Der er tale om en proces, hvor der sker en forskydning i vægtlægningen, som skematisk kan udtrykkes sådan:

Før	Nu
Den hinsidige Gud	Den iboende Gud
Vi er syndere, der behøver tilgivelse	Vi er sårede og behøver helbredelse
At gøre sin pligt	At opnå selvrealisering
Gud som herre og konge	Gud som ven og liv
Ordets forkyndelse	Mysteriet i eukaristien
Forståelse	Erfaring
Tro som sandhed	Tro som tillid
Den snævre port	Den brede favn
Komme i himlen	Leve på jorden
Filosofisk sandhed	Psykologisk sandhed
(Jeg hævder at...)	(Jeg føler at...)
Hierarkisk autoritet	Erfaringsbaseret autoritet
Stærke grænser – eksklusivisme	Bløde grænser – inklusivisme
Kommandere	Sætte i stand til
Adlyde	Fremhjælpe, medskabe
Hierarkiske reaktioner	Gensidige relationer

(Viggo Mortensen, Kristendom under forvandling. Forlaget Univers, 2005, s. 116)

Der sker også ændringer i de religioner, som er kommet til Danmark. I forbindelse med at islam er blevet etableret som en religion i Europa, har der udviklet sig forskellige udgaver af europæisk islam, der bærer præg af en intens interaktion mellem islam og europæisk kultur og religion. I bogen *Nye muslimer i Danmark. Møder og omvendelser* (Forlaget Univers, 2007) viser religionssociologen Tina G. Jensen og religionshistorikeren Kate Østergaard, at udviklingen kan gå to veje. Der kan ske det, at de forskellige 'etniske' elementer af islam søges elimineret til fordel for grundlæggende islamiske principper, som kan kontekstualiseres ind i en dansk sammenhæng. Der kan imidlertid også ske det, at muslimer i reaktion mod det danske samfund fokuserer så meget på en nøje overholdelse af profetens eksempel, at det bringer dem i konflikt med det danske samfund.

Når det gælder østens religioner, har missionsteologen Johannes Aagaard allerede i 1993 peget på, at den klassiske østlige reinkarnationslære så at sige blev reinkarneret, da den kom til vesten, således at reinkarnation ikke længere blev betragtet som noget grundlæggende negativt, som man skulle forløses fra. Nu blev reinkarnationstanken kombineret med en vestlig forståelse af udvikling, så reinkarnationen blev forstået som en fortsat positiv udvikling af sjælen. Religionshistorikeren Jørn Borup skriver i sin bog *Dansk Dharma* (Forlaget Univers,

2005), at buddhistiske traditioner er blevet omfortolket i Vesten i det 19. og 20. århundrede til en slags 'protestantisk buddhisme'. Her fokuseres der på det direkte møde med buddhismens trosindhold uden religiøse leders mellemkomst og på en forståelse af de buddhistiske skrifter frem for brugen af magiske ritualer.

Konversioner mellem religionerne

Der finder imidlertid også regulære konversioner sted mellem religionerne i Danmark i dag. 4-5.000 danskere er konverteret til buddhisme, op imod 3.000 danskere er konverteret til islam, og flere hundrede danskere er konverteret til den hinduistiske Hare Krishna-gruppe. 7-800 muslimer, 3-400 hinduer og omkring 200 buddhister er konverteret til kristendom. Omkring halvdelen af disse er blevet døbt i folkekirken.

Der er en åbenlys sammenhæng mellem migration og konversion. På den ene side bidrager migranter f.eks. med muslimsk baggrund til spredningen af islam i Danmark. Det kan ske gennem tværreligiøse ægteskaber, som ofte fører til, at den ene af ægtefællerne overtager den andens religion. Men det kan også ske gennem en aktiv missionsindsats. På den anden side sker det også, at migranter tilpasser sig den nye danske kontekst. De forlader deres medbragte religion for i stedet at tilslutte sig den dominerende religion i Danmark, altså kristendommen. I det hele taget kan den nære forbindelse, der endnu er mellem danskhed og kristendom, bevirke, at integration af indvandrere med en ikke-kristen baggrund i det danske kristne samfund motiverer f.eks. muslimer eller buddhister til at overveje at blive kristne.

Mens sociale faktorer kan spille en stor rolle mht. at fastholde mennesker i deres religiøse fællesskab og identitet eller motivere dem til at skifte til en anden religion, er der talrige eksempler på, at mennesker konverterer af mere religiøse eller åndelige årsager.

Religiøs autonomi

Den stærke aftraditionalisering og individualisering af samfundet, som har fundet sted i de seneste årtier, har medført, at flere og flere danskere hverken bliver i deres 'medfødte' religiøse tradition eller én gang for alle skifter til en anden re-

ligjøs tradition. Der er flere eksempler på danskere, der har en religiøs historie, som gennem en årrække har ført dem gennem adskillige religioner eller nyåndelige bevægelser. Samtidig er der flere og flere, som bliver præget af en form for religiøs eller åndelig autonomi. Det indebærer, at de sammenstykker deres egen religion eller spiritualitet af elementer fra forskellige – og udefra set modstridende – religiøse og spirituelle traditioner eller måske ligefrem 'abonnerer' på flere religioner samtidig. F.eks. er der medlemmer af folkekirken, som uden et ønske om at bryde med kristendommen er konverteret til buddhismen.

Spiritualitet i dag

Der finder et sporskifte sted i disse år. Den religiøse søgen og længsel, som har fået fællesbetegnelsen: spiritualitet/nyåndelighed, fremstår i stigende grad som en selvstændig religionsform, der går folkekirkenes dør forbi.

Spirituel kan man være indenfor mange forskellige traditioner; det er derfor, det er så appellerende, fordi man ikke føler, man bliver fastholdt og fastlåst. ... Den engelske religionsfilosof Don Cupitt har formet billedet af et troshav (sea of faith). Forestillingen er den, at vi svømmer rundt i et hav af tro eller spiritualitet. I dette troshav findes de store religiøse traditioner, men som vraggoods. Og det er det moderne individs opgave ud af disse vragrester at bygge sin egen plimsoller, som kan bringe en frelst i havn (Viggo Mortensen, Fra religion til spiritualitet". Kronik i Politiken den 1. september 2009).

Når mennesker har en spirituel længsel efter Gud, er det vel dybest set et håb om, at der findes noget, der er større end dem selv. Der er næppe tale om en tro, der kan sættes på en formel eller udtrykkes i en trosbekendelse, men mere en diffus længsel efter at erfare Gud som nærværende og personligt vedkommende. En længsel efter mere sanselighed, inderlighed, kropsbevidsthed og autenticitet, et holistisk menneskesyn, som åbner døre til Guds univers. Drivkraften kan dels være konkrete spirituelle erfaringer, som et menneske står famlende over for, men også et behov for at være i et åndeligt fællesskab med en trospraksis.

I den spirituelle verden viger man ofte tilbage for at tale om Gud i personlige kategorier. Der tales snarere om 'universet', 'det ene', 'livet', 'altet', 'væren' og 'kraft', men også om en 'Kristus-bevidsthed'. Der er mennesker, der prøver at gå

i kirke eller tale med en præst i folkekirken om deres spirituelle erfaringer, men ofte føler de sig ikke hørt, mødt eller forstået (jf. rapporterne *Tro i tiden* og *Tro i lære*).

En opdagelsesrejse med Buddha og Jesus

Et eksempel på en person, som har været dybt engageret i østligt inspirerede trosfællesskaber, er cand.polit. og forfatter Else Marie Kjerkegaard. I bogen *Nærværets vej. En opdagelsesrejse med Buddha og Jesus* (Boedal, 2007) fortæller hun om, hvordan hun er gået hele vejen fra at være opvokset i et hjem med aftenbøn, til at blive erklæret ateist som ung i 1960'erne. Senere blev hun stærkt optaget af buddhismen og fandt derefter tilbage til kristendommen. Først i mødet med folkekirken, som hun havde både gode og dårlige erfaringer med, og til sidst blev hun optaget i Den Katolske Kirke gennem en grundig dåbsoplæring og indføring i den kristne tros lære. Efter hendes erfaring gik buddhismens lære på flere områder hånd i hånd med Jesu lære, dog ofte med et anderledes ordvalg. Samtidig vidner bogen om noget andet og mere, der ligger i mødet med kristendommen, hvor hun oplever at blive budt velkommen af en personlig Gud.

I bogens efterskrift skriver Else Marie Kjerkegaards åndelige vejleder Wilfrid Stinissen:

Jeg er overbevist om, at de store verdensreligioner, som kom før Kristus – buddhismen er én af dem – indeholder mange sandhedsfrø, som forbereder den fulde åbenbaring af Gud i Kristus. Hos Else Marie Kjerkegaard er det særlig tydeligt, at hendes buddhistiske periode førte hende dybere ind i sandheden og forberedte hende til i sidste ende at opdage kristendommen (s. 168).

I et foredrag fortæller Else Marie Kjerkegaard om, hvilke erfaringer mødet med buddhismen og kristendommen har givet hende om, hvordan troen bedst gives videre.

- Sammenhæng mellem ord og handling
- Åbenhed om menneskelig begrænsning (synd)
- Indfølelse dialog
- Opmærksom og respektfuld samtale

- Frihed til at træffe egne valg
- Ingen åben eller skjult fordømmelse
- Kærlighed uden betingelser
- Intet krav om præstation

Else Marie Kjerkegaard underviser i dag i kristen meditation.

Fra koransanger i Iran til kirkefader i Danmark

I bogen *Den forbudte frelse. Fra koransanger i Iran til kirkefader i Danmark* (Lindhardt og Ringhof, 2005) fortæller Massoud Fourouzandeh om, hvordan han voksede op som muslim i Iran og blev kristen i Danmark. Massouds far var en af ayatollah Khomeinis medarbejdere, og Massoud blev oplært i islam og blev meget dygtig til at recitere koranen. Da han var i alvorlig fare for at blive sendt ind i den meget blodige krig mod Irak, besluttede hans mor – uden faderens vidende – at hjælpe sin da 15-årige søn til at flygte fra Iran. Efter en dramatisk flugt landede Massoud i Danmark, og nogle år senere kom også hans mor til Danmark.

Allerede før Massouds flugt havde hans mor en drøm, hvor hun mødte en person, der stod og strålede op i luften. Manden kaldte på hende: "Kom herop, Eghabl!" Hun spurgte: "Hvem er du?" Han svarede: "Jeg er Jesus Kristus." Syv år efter at hun havde haft sin drøm, mens hun stadig var i Iran, mødte hun en kristen iraner. Det var en handicappet mand, der sad i kørestol, men alligevel lyste freden ud af hans øjne. Han fortalte hende om den Jesus, som hun havde mødt i sin drøm, og hun blev kristen.

I Danmark kom Massouds mor med i en kristen menighed, og gennem hende og menigheden stiftede han bekendtskab med kristendommen. Moderen gav ham en bibel, og han begyndte at læse i den for at kunne bevise, at Bibelen var fuld af løgn. Men i stedet blev han dybt fascineret af bogen. "Bibelen var uden side-stykke den mest gribende bog, jeg nogensinde havde haft i mine hænder. Det var som at læse et langt kærestebrev fra Gud til mig, og jeg slugte ordene" (s. 201). Efter at han havde oplevet, at Gud talte til ham i en bøn, valgte han at lade sig døbe.

Da faderen i Iran hørte, at Massoud var blevet kristen, ville han ikke længere vedkende sig ham som sin søn, men flere år senere blev far og søn dog forsonet, da

faderen en juleaften ringede fra Iran for at ønske ham glædelig jul. Massoud, der er ved at færdiggøre en cand.theol.-uddannelse, har etableret et netværk af menigheder rundt om i Danmark, kaldet "Kærlighedens kirke" – hovedsageligt bestående af tidligere muslimer fra Iran – som han er leder for. For Massoud gælder det, at "Den store forskel på kristendom og islam kan skrives på fire bogstaver. Nåde. Da jeg var muslim, kunne jeg aldrig være sikker på, at jeg var god nok til at komme i himlen."

Folkekirkens udfordring

Hvordan møder folkekirken den spirituelle længsel, så mennesker føler sig rummet, taget alvorlig og erfarer et stærkt centrum i Kristus? Hvordan møder folkekirken de muslimer, som føler sig tiltrukket af troen på Jesus Kristus? Hvordan fremstår vi som autentiske trosvidner uden at blive belærende, forklarende og bedrevende? Hvor langt kan vi vandre sammen i troen på Gud? Og hvor er der markante skillelinjer, når Kristus viser vejen? Hvordan kan vi åbne den vej, han er, og sammen være hinandens medvandrere? Det er nogle af de spørgsmål, som materialet 'Tro i mødet' forsøger at belyse både teoretisk og praktisk.

Luther minder os om, at Gud er et mysterium, vi til enhver tid må nærme os med ærbødighed og i ydmyghed. Når vi taler og vidner om Gud, er ord og billeder aldrig dækkende eller udtømmende. Alligevel er det vigtigt og nødvendigt, at vi i mødet med hinanden både er lydhøre og taler sammen om Gud.

Intet er så lille, at Gud ikke er mindre.

Intet er så stort, at Gud ikke er større.

Intet er så kort, at Gud ikke er kortere.

Intet er så langt, at Gud ikke er længere.

Intet er så bredt, at Gud ikke er bredere.

Intet er så smalt, at Gud ikke er smallere osv.

Der findes et uudsigeligt væsen, som er overalt

og uden for alt det, man kan nævne eller tænke sig.

Martin Luther (WA 23, 133,21)

Litteraturliste

Lars Møllerup-Degn, Mogens Mogensen og Leif Vestergaard, *Tro i tiden. Lytterunde. Lytterunde blandt mennesker inspireret af østlig religiøsitet og spiritualitet*. Folkekirke og religionsmøde, 2008.

Berit Schelde Christensen, Lars Møllerup-Degn, Mogens S. Mogensen og Leif Vestergaard, *Tro i lære. Lytterunde. Folkekirkens møde med tidens åndelige strømninger*. Folkekirke og religionsmøde, 2008.

Begge rapporter tegner et billede af, hvordan forskellige religiøse systemer parallelt bidrager med forskellige elementer til det enkelte menneskes livsforståelse. Materialet er et væsentligt skridt til et videre arbejde med de spørgsmål, som andre religiøse opfattelser rejser for folkekirken.

Kirkens møde med det søgende menneske. Ikon nr. 31- juni 2000.

Indlæggen giver et indblik i tros-problematikken og religionsmødet i dag. Der henvises bl.a. til den norske kirkes betænkning fra et kirkemøde i 1999, som handler om kirkens møde med den åndelige længsel i vores tid.

Berit Schelde Christensen, Viggo Mortensen og Lars Buch Viftrup (red.), *Karma, koran og kirke. Religiøs mangfoldighed som folkekirkelig udfordring*. Forlaget Univers, 2007.

Bogen indeholder en undersøgelse af folkekirkepræsters holdninger til den religiøse mangfoldighed.

Mogens S. Mogensen, *Dåb og religionsskifte*. Unitas Forlag, 2005.

Her fremlægges resultaterne af en omfattende undersøgelse af dåb af mennesker med en anden religiøs baggrund en kristendom i folkekirken, Den Katolske Kirke, frikirkerne og migrantmenigheder i perioden 2000-2004.

Viggo Mortensen, *Kristendommen under forvandling. Pluralismen som udfordring til teologi og kirke i Danmark*. Forlaget Univers, 2005.

René Dybdal Pedersen, *I Lysets tjeneste. Nye religiøse og spirituelle grupper i Danmark*. Forlaget Univers, 2005.

Jørgen Borup, *Dansk dharma. Buddhisme og buddhister i Danmark*. Forlaget Univers, 2005.

Lene Kühle, *Moskéer i Danmark – islam og muslimske bedesteder*. Forlaget Univers, 2006.

Lars Ahlin, *Krop, sind – eller ånd? Alternative behandlere og spiritualitet i Danmark*. Forlaget Univers, 2007.

Disse fem bøger er blevet til som en del af et forskningsprojekt om den religiøse pluralisme under Centret for Multireligiøse Studier ved Aarhus Universitet. Bøgerne er velegnet som baggrundslæsning og orienteringsmateriale med indføring i tidens religiøse og spirituelle tendenser.

2. PÅ HELLIG GRUND – MØDET MED MENNESKER MED EN ANDENTROSBAGAGE

Af Jette Dahl og Mogens S. Mogensen

Hvordan møder vi mennesker, som er forskellige fra os mht. kultur og religion? Den nu afdøde engelske biskop Kenneth Cragg, som i mange år var dybt engageret i mødet mellem kristne og muslimer, er kendt for at have sagt:

Vor første opgave, når vi nærmer os et andet folk, en anden kultur eller en anden religion, er at tage vore sko af, for det sted, vi nærmer os, er hellig grund. Ellers risikerer vi at ende med at træde på menneskers drømme. Eller endnu værre, så risikerer vi at glemme, at Gud var her, før vi kom.

Når vi træder ind i et andet menneskes liv, må vi træde varsomt, fordi vi er på hellig grund. Uanset hvilke religiøse forestillinger og hvilken religiøs identitet det menneske har, som vi står over for, så møder vi også her den treenige Gud. For Gud har skabt alle mennesker i sit billede. Kristus identificerer sig med vores medmenneske, og Guds Ånd er nær hos alle.

Når præsten eller en anden repræsentant for kirken møder mennesker med baggrund i andre religioner (eller spiritualiteter og livstydninger), er dette religionsmøde først og fremmest et møde mellem mennesker og dernæst et møde mellem forskellige religiøse traditioner. Det er et møde mellem mennesker med hver deres livshistorie, som på forskellig vis er blevet præget af deres religion eller spiritualitet. Trods de mere eller mindre åbenlyse forskelle mellem præstens og f.eks. muslimens eller den nyåndeliges kulturelle og religiøse baggrund, vil der altid være en række afgørende fællesmenneskelige vilkår og erfaringer som basis for mødet.

Ydmyghed

I *Synspunktet for min forfatter-virksomhed* taler Søren Kierkegaard om den hjælpepekunst at føre mennesker til et møde med Kristus:

At man, når det i sandhed skal lykkes en at føre et menneske hen til et bestemt sted, først og fremmest må passe på at finde ham der, hvor han er, og begynde der. Dette er hemmeligheden i al hjælpepekunst. Enhver, der ikke kan det, han er selv i en indbildning, når han mener at kunne hjælpe en anden. For i sandhed at kunne hjælpe en anden, må jeg forstå mere end ham – men dog vel først og fremmest forstå det, han forstår... al sand hjælpen begynder med en ydmygelse. Hjælperen må først ydmyge sig under den, han vil hjælpe, og herved forstå, at det at hjælpe er ikke det at herske, men det at tjene; og det at hjælpe ikke er at være den herskesygeste, men den tålmodigste, at det at hjælpe er villighed til indtil videre at finde sig i at have uret, og i ikke at forstå, hvad den anden forstår.

Det handler således om at tage udgangspunkt i det, som den anden forstår. Her er det den anden, som er eksperten, og 'hjælperen' må være villig til at begynde med at lade sig belære af den anden. Det forudsætter ydmyghed, tålmodighed og tjenersind.

Vi må give mennesker, vi møder, vores fulde opmærksomhed og lytte til deres unikke erfaringer og indsigter. Vi må møde dem som mennesker, der også er skabt i Guds billede, mennesker, som har krav på vores respekt og nænsomhed. Med det som klangbund kan vi være tro i mødet, også når vi fortæller om den vej, Kristus viser, og være tro over for den.

Religionsdimensioner

I religionsmødet kommer begge parter ofte med hver deres forståelse af, hvad religion er, og derfor risikerer vi at tale forbi hinanden. Religionshistorikeren Ninian Smart taler om, at enhver religion har en række forskellige dimensioner:

- **Den filosofiske eller dogmatiske dimension**, der omfatter en systematisk formulering af en religiøs lære på en intellektuelt sammenhængende måde. I en kristen sammenhæng omfatter det f.eks. treenighedslæren.
- **Den narrative eller mytiske dimension**, der omfatter de religiøse tekster og mundtlige traditioner. Gammel og Ny Testaments fortællinger og beretninger er eksempler på fortællings-dimensionen i kristendommen.
- **Den etiske eller lovmæssige dimension**, der omfatter principper og regler for menneskers adfærd. I islam er *shari'a* et udtryk for den etiske eller lovmæssige dimension.
- **Den rituelle dimension**, som omfatter kollektive og individuelle religiøse ceremonier og ritualer. Muslimernes fem tidebønner er eksempler på den rituelle dimension.
- **Den erfaringsmæssige eller emotionelle dimension**, som omfatter alle former for religiøse erfaringer og følelser. Nyåndeliges erfaringer af fred i forbindelse med praktisering af meditation hører til denne kategori.
- **Den sociale eller institutionelle dimension**, der omfatter religiøse fællesskaber og institutioner, og medlemskab og deltagelse heri. I en nyåndelig sammenhæng kunne det f.eks. være meditationscentre og klostre.
- **Den materielle dimension**, der omfatter objekter eller steder, som symboliserer eller manifesterer det hellige eller det transcendent. Kirker, moskéer og templer er knyttet til det hellige, ligesom også særlige krystaller kan tillægges en religiøs værdi i nogle sammenhænge.

Forskellige religiøse traditioner lægger vægten på forskellige dimensioner, og den enkelte muslim, nyåndelige eller kristne har ofte sin egen personlige tilgang til sin religion, der indebærer en bestemt prioritering af religionens dimensioner. Ofte er det også sådan, at den, der begynder at interessere sig for kristendommen, ikke tiltrækkes lige meget af alle kristendommens dimensioner, men går ind ad én af 'dørene'. Den præst, som møder muslimen eller den nyåndelige, vil sandsynligvis også have sin personlige prioritering af kristendommens dimensioner, der hænger sammen med vedkommendes teologiske orientering og egen livs- og troshistorie og personlighed.

Sårbarhed og nænsomhed

Der er stor forskel på, hvor åbne mennesker er omkring deres tro, og noget af forskellen kan hænge sammen med, hvilke dimensioner af religionen, som i prak-

sis præger dem mest. Men for de fleste gælder det, at religion berører nogle af de dybeste lag i menneskelivet, meningen med livet, identitet, tilhørsforhold og følelser. Samtalepartnerne bliver ofte meget sårbare, når de indgår i en religiøs samtale, og derfor er der brug for stor nænsomhed i samtalen.

At leve i en religiøs tradition kan opleves som en livslang vandring. Forståelsen af ens religion udvikler sig gennem livsfaserne, og engagementet kan ændre sig over tid. Man gør sig nye erfaringer, får nye indsigter, etablerer nye relationer osv. For dem, der overvejer at skifte religion og f.eks. gå fra at have været muslim til at blive kristen, er der tale om en meget dramatisk fase på denne vandring, som gør vedkommende ekstra sårbar.

Præstens rolle i religionsmødet

Der er brug for stor indlevelse, følsomhed og respekt, men også for tydelighed i religionsmødet. Det er tillige vigtigt for præsten at overveje, hvilken rolle han eller hun spiller i religionsmødet. I en kristen forståelse er det Guds Ånd, der virker i et menneske og i mødet mellem mennesker, og det er Guds Ånd, der skaber tro. Præstens rolle er at være lytter, medvandrer, ressourceperson, underviser, sjælesørger og forbindelse til kirken.

Præsten som lytter: I mødet med mennesker med en anden religiøs eller spirituel baggrund er det vigtigt at lytte og stille spørgsmål og derved give samtalepartneren mulighed for at komme til orde som den, han eller hun er. Samtidig må præsten være parat til at svare på de spørgsmål, der bliver stillet. Også når der stilles andre spørgsmål end dem, præsten forventede eller ønskede at få stillet.

Præsten som medvandrer: Præstens opgave er endvidere at være medvandrer for de mennesker, som på deres religiøse eller spirituelle vandring ønsker at nærme sig kristendommen. Medvandrersens opgave er at ledsage mennesker på deres vandring og indgå i en ligeværdig samtale med dem som én, der selv er på vandring og søger svar på livets spørgsmål.

Præsten som ressourceperson: Som præst er man også ressourceperson. Når mennesker med f.eks. muslimsk eller nyåndelig baggrund opsøger en præst, er det som oftest med en klar forventning om, at de her møder en fagperson, som

har et indgående kendskab til den kristne tradition. I denne situation er det ikke ressourcepersonens første eller vigtigste opgave at prædike eller undervise, men som sparringspartner at stille de relevante spørgsmål og at være parat til at give relevante og kvalificerede svar på de spørgsmål, som samtalepartnerne måtte ønske at få besvaret.

Præsten som underviser: Situationen kan imidlertid også være sådan, at præsten må påtage sig rollen som egentlig underviser. Det kan forekomme, hvis samtalepartneren direkte beder om at få gennemgået et særligt emne, eller hvis studiematerialet bruges i en stor gruppe, hvor det vil være uhensigtsmæssigt udelukkende at basere mødet på samtaler. Under alle omstændigheder er det præstens opgave at tænke pædagogisk igennem, hvordan samtaleforløbet eller undervisningen kan lægges til rette.

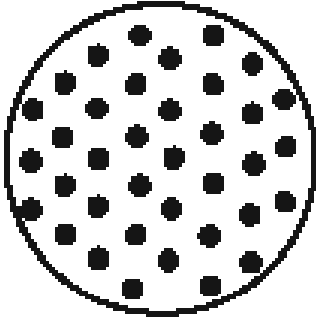
Præsten som sjælesørger: Samtaler om åndelige spørgsmål og erfaringer og livs- og troshistorie rører ved noget meget personligt. I nogle sammenhænge vil der være store personlige omkostninger forbundet med at nærme sig den kristne tro. I en sådan situation kan præsten undertiden også blive brugt som sjælesørger.

Præsten som forbindelse til kirken: Muslimer og nyåndelige møder op med meget forskellige holdninger til – og erfaringer med – folkekirken. I de flestes bevidsthed er præsten den vigtigste repræsentant for folkekirken. Det betyder, at præsten må være parat til at forholde sig til folks erfaringer med folkekirken, både de glædelige oplevelser og de smertelige sår, men også deres forventninger til folkekirken. Samtidig er præsten i praksis deres vigtigste forbindelse til institutionen, ritualerne og fællesskabet.

Åndelig udvikling

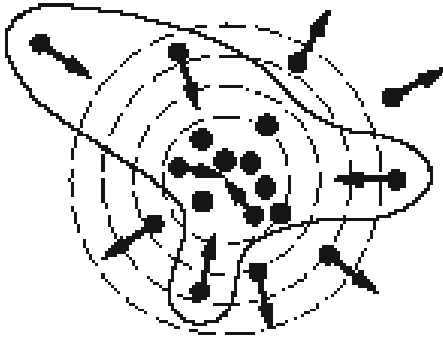
Den amerikanske antropolog Paul Hiebert har ud fra matematiske 'sæt-teorier' kastet et spændende lys over, hvordan vi kan forstå spørgsmålet om, hvad det vil sige at være eller blive kristen, og også hvordan vi kan forstå menneskers åndelige udvikling.

Kategorier eller grupper kan dannes enten som klart afgrænsede sæt (*bounded sets*) eller som centrerede sæt (*centered sets*).

ILLUSTRATION AF AFGRÆNSEDE SÆT

Afgrænsede sæt dannes ud fra medlemmernes essentielle natur. De elementer, som har en række grundlæggende karakteristika til fælles, hører med til sættet, og de, der ikke har disse karakteristika, hører ikke med. Sættet dannes altså ud fra en meget klar grænsedragning mellem dem, der er indenfor (medlemmer), og dem, der er udenfor (ikke-medlemmer). Da alle medlemmer grundlæggende er ensartede, udgør de tilsammen en homogen gruppe. Sådanne sæt er grundlæggende statiske; den eneste udvikling, der kan ske, er, at et element udefra kan skifte karakter og blive medlem og omvendt. I Vesten har vi tradition for at se tilværelsen ud fra afgrænsede sæt. Alle vores klassifikationssystemer bygger f.eks. på klart afgrænsede sæt, og vi er tilbøjelige til at anvende den samme tænkning på mange af livets øvrige områder, også når det gælder forståelsen af religiøs udvikling og identitet.

ILLUSTRATION AF CENTREDEDE SÆT

Centrede sæt derimod dannes ud fra, hvordan ting relaterer til andre ting, og altså ikke ud fra tingenes essentielle væsen. Centrede sæt er altså relationelle og dannes ud fra defineringen af et center eller et referencepunkt. De elementer, som relaterer til eller orienterer sig mod dette center eller dette punkt, er medlemmer af kategorien, mens de elementer, som ikke relaterer til eller orienterer sig mod dette center, ikke er medlem af gruppen. Centrede sæt er mere dynamiske end afgrænsede sæt. Her er der ikke blot mulighed for en ændring, der indebærer en indgang i eller udgang fra gruppen, men også en bevægelse tættere på eller længere væk fra centret. Vi kender også i Vesten til brug af centrede sæt. Men i ikke-vestlige kulturer er der ofte en større tilbøjelighed til at tænke mere relationelt, altså i centrede sæt. Den jødiske kultur, som Det Gamle og Det Nye Testamente hovedsageligt er blevet til i, er præget af en centreret sættankegang, mens den hellenistisk-romerske tankegang, som Vestens kultur står i stor gæld til, ser verden mere i lyset af afgrænsede sæt.

Tænker man åndelig udvikling ud fra afgrænsede sæt, vil der blive fokuseret på, om en person opfylder kriterierne for at høre til en bestemt religion. Der trækkes f.eks. en skarp grænse mellem dem, der er kristne, og dem, der ikke er. I en evangelisk-luthersk tradition er det dåben, som markerer denne grænse. I dåben genfødes et menneske til et helt nyt liv, som et Guds barn. Det betyder, at man i spørgsmålet om at være eller blive kristen er tilbøjelig til at tale om den grænseoverskridende engangsbegivenhed og ikke om en proces eller vandring. Set gennem de centrede sæts optik vil den åndelige udvikling i højere grad blive forstået dynamisk, som en proces, hvor et menneske indgår i en Kristus-

relation, der til stadighed udvikler sig. Vandringen kan være meget forskellig fra menneske til menneske pga. forskellige udgangspunkter, men alles vandring vil være orienteret mod samme referencepunkt, nemlig Kristus. I en evangelisk-luthersk tradition understreges denne forståelse i talen om den daglige omvendelse, den daglige venden sig væk fra synden og hen til Kristus og nåden i ham.

Trods de forskellige måder, sættene dannes på, er det dog både ved afgrænsede og ved centrerede sæt muligt at afgøre, om et element hører med til sættet eller ej. Der findes imidlertid også afgrænsede og centrerede kategorier, som er så slørede (*fuzzy*), at den ene kategori flyder ind i den anden, som når nat går over i dag, eller et bjerg flader ud og bliver til en slette, uden at det er muligt entydigt at afgøre, hvornår overgangen er sket. Menneskers åndelige udvikling bliver her et meget komplekst fænomen, hvor balancen skifter fra en eksklusiv til en mere inklusiv tilgang til religion. En buddhist krydser måske grænsen til kristendommen gennem dåben og bliver kristen, samtidig med at han eller hun fortsætter med at deltage i buddhistiske ritualer. Eller en New Age-tilhænger føler sig tiltrukket af Kristus-skikkelsen og begynder på nogle områder af sit liv at følge Kristus, mens han eller hun på andre områder ikke ser relevansen af kristendommen og måske holder fast ved tanker om karma og reinkarnation.

I mødet med mennesker fra andre religioner, som gennemgår en åndelig udvikling, der fører dem i kontakt med kirke og kristendom, kan disse sæt-teorier måske udfordre os til at overveje, hvordan vi selv forstår det at være eller blive kristen. Måske kan figurerne også hjælpe os til at forstå, hvordan mennesker med en anden baggrund opfatter denne forandring, og hvordan man kan agere fornuftigt i religionsmødet (Paul Hiebert, *Anthropological Reflections on Missiological Issues*. Baker Books, 1994).

Råd til mennesker, der overvejer at konvertere:

- Lad være med at træffe din beslutning i en fart. Giv dig selv tid nok til at føle dig godt tilpas med at forlade din tidligere tradition og til at føle dig hjemme i den nye.
- Hold din familie fuldt underrettet undervejs, mens du undersøger din nye religion, og i hele konverteringsprocessen, så de ikke føler sig fremmedgjorte, og så du også kan drage nytte af de råd, som de måtte give dig.
- Husk på, at de bedste lærere er dem, som opmuntrer dig til selv at studere traditionen og til at etablere dit eget forhold til Gud i stedet for bare at sluge rådt, hvad andre fortæller dig om Gud.
- Vær sikker på, at du konverterer, fordi du virkelig ønsker det, og ikke på grund af andres pres eller bare for at behage andre.

(Alan Romain. Citeret fra Mogens S. Mogensen, Når danskere skifter tro.

Unitas Forlag, 2005, s.167f)

I spændingsfeltet mellem to religiøse traditioner

Når en person fra en anden religiøs eller åndelig baggrund end den kristne nærmer sig kristendommen, placerer vedkommende sig selv i et vanskeligt spændingsfelt. Det gælder måske især for mennesker med muslimsk baggrund, som tiltrækkes af kristendommen.

For nogle hænger tiltrækningen til kristendom sammen med en frastødning af deres gamle religion. De har måske på dette tidspunkt i deres udvikling brug for at distancere sig mest muligt fra deres gamle religion, som de oplever som meget negativ, mens de tiltrækkes af kvaliteterne i den nye religion. Her er fristelsen stor til at sammenligne det bedste i kristendom med deres oprindelige religion.

På lang sigt hjælper det sikkert ikke den person, som ønsker at blive kristen, at blive bekræftet i, at alt var forkert og dårligt i den gamle religion, og at alt er ideelt i kirken. Det er vigtigt at bevare relationerne til familie og venner, også når man gennemgår en dramatisk udvikling, og brydes nogle af disse relationer i processen, vil det ofte være ønskeligt at genetablere relationerne på et senere tids-

punkt. De fleste vil desuden efter en tid udvikle et mere nuanceret syn på den religion, de forlod, og kunne påskønne værdier i deres tidligere religion.

Uddrag af 'Takt og tone i religionsmødet', der anbefaler:

- At vi søger at forstå hinandens tro, værdier og livshistorie, og at vi giver hinanden frihed til at udtrykke det, vi tror og værdsætter.
- At vi erkender, at vi alle fra tid til anden svigter vore egne idealer, og at vi afstår fra fristelsen til at sammenligne vore egne *ideal*er med andres *praksis*.
- At vi erkender, at hvis en samtale skal være ægte, må begge parter være villige til både at fortælle, hvad de selv tror på, og at lytte til den anden part.
- At vi ikke bevidst giver et misvisende billede af eller taler nedsættende om andres tro og praksis.
- At vi altid optræder høfligt og hensynsfuldt.
- At vi respekterer andres ret til at være uenige med os.
- At vi ikke trænger os ind på eller udnytter mennesker eller grupper, der er særlig sårbare, eller som befinder sig i en udsat situation.

Udarbejdet af Tværkulturelt Center

Litteraturliste

Andrew Wingate, *Celebrating Difference, Staying Faithful. How to Live in a Multi-faith World*. Darton, Longman & Todd, 2005.

Andrew Wingate har mange års erfaring med religionsmøde, og bogen indeholder en lang række både principielle og praktiske overvejelser om religionsmødet.

Tværkulturelt Center, "Takt og tone i religionsmødet". <http://www.tvaerkulturelt-center.dk/adf%E6rdskodeks.htm>

Tværkulturelt Center har oversat et adfærdskodeks udarbejdet af The Interfaith Network i Storbritannien og tilpasset det til danske forhold. Kodekset omhandler samlivet mellem mennesker med forskellig tro, trossamtalen samt konvertering.

Mogens S. Mogensen, *Når danskere skifter tro. Omvendelse mellem religionerne i Danmark*. Unitas Forlag, 2005.

Bogen belyser religiøs forandring og konversion mellem religionerne og indeholder også etiske overvejelser omkring konversion.

3. RELIGIONSTEOLOGI – TEOLOGISK REFLEKSION I MØDET MED ANDRE TROENDE

Af Kåre Schelde Christensen

Ja, det sker også i folkekirken...

En præst bliver ved konfirmandindskrivningen opsøgt af en muslimsk familie. Moderen ønsker, at sønnen skal konfirmeres. Præsten gør det klart, at det betyder, at sønnen også skal døbes og dermed konvertere til kristendommen. Det er den muslimske familie indforstået med. Præsten spørger nysgerrigt og lidt overrasket til, hvad baggrunden for den beslutning er. Moderen forklarer, at hun er bekymret for, at sønnen skal vokse op uden religion. Hun begrundet det med, at drengens virkelighed i Danmark er, at han er uden kontakt til muslimske venner og et muslimsk miljø. Derfor mener moderen, det vil være bedre for drengen, at han nu bliver døbt og konfirmeret og dermed bliver kristen frem for at risikere, at han skal vokse op uden religion.

Denne case er fra en virkelig hændelse i et folkekirkeligt sogn i en dansk provinsby. Når den begivenhed tages frem her ved indledningen til det kapitel, der skal omhandle teologiske spørgsmål og udfordringer i mødet med andre religioner, er det for at sætte fokus på, at mødet med andre religioner ikke blot er et teoretisk eller for den sags skyld et politisk fænomen. Det er i høj grad en konkret virkelighed, som folkekirken lever midt i og nu selv er den del af. En virkelighed, der ikke kun kalder på praktisk og kulturel refleksion, men også på teologiske overvejelser.

Teologien udfordres i mødet

Præsten, som blev opsøgt af den muslimske familie, reagerede i første omgang ved at problematisere henvendelsen. Præsten spurgte bl.a.: Har I overvejet beslutningen grundigt? Hvordan vil den øvrige familie reagere osv.? Helt igennem relevante spørgsmål fra en person, der har ansvaret for at forvalte kirkens sakra-

menter ret og med værdighed. Men præsten har også rollen som den, der på menighedens vegne tilbyder dåb og oplæring i den kristne tro, og begge forhold er præsten ansvarlig over for i en sådan situation.

Ved konfirmationsforberedelsen meldte der sig hos præsten hurtigt nye overvejelser, som ikke normalt opstår i mødet med bandedøbte teenagere, der deltager i konfirmationsforberedelsen. Har drengen gennem den muslimske tradition og praksis et forudgående kendskab til den treenige Gud? Kommer han til at tilhøre en anden Gud ved dåben? Hvad er Guds historie og nærvær i dette barns liv, før han bliver døbt, og er der tale om en forandring i det forhold før og efter dåben?

Tidligere opstod sådanne religionsteologiske overvejelser først og fremmest i mødet med anderledes troende og andre religioner 'ude på missionsmarken'. Det vil sige langt væk fra en dansk kontekst. Rationalet hos missionærerne var ofte – selvom ikke udelukkende – at Gud ankom til nye folk, stammer osv. sammen med missionæren. Missionæren medbragte så at sige Gud i rygsækken, og det er i sig selv en religionsteologisk position. Men netop *mødet* med mennesker med en anden religiøs tradition blev for en del missionærer anfægtende. Gennem levet liv og fællesskab med mennesker blev de i tvivl om, hvorvidt det var dem selv, der havde medbragt Gud. For hvad skulle de stille op, når de opdagede, at kærlighedens og åndens frugter også havde været til stede før deres ankomst i det samfund og i menneskers liv? De kunne ikke længere skråsikkert afvise, at også mennesker af anden religiøs opfattelse end kristendommen havde fundet Gud, som de selv havde mødt gennem Jesus Kristus. Eller mere teologisk korrekt: De syntes at finde spor af, at Gud havde ladet sig åbenbare også uden for kristendommen. Det gav anledning til teologiske overvejelser, og her i mødet med mennesker med en anden tro blev de religionsteologiske problemstillinger synlige. Det møde foregår i dag også i Danmark og i folkekirken. Her følger en præsentation af tre modeller, der på forskellig vis forsøger teologisk at beskrive kristendommens møde med andre religioner.

Hvad er religionsteologi?

Religionsteologi er den teologiske disciplin, der teologisk reflekterer over kristendommens møde med andre religioner og behandler de teologiske spørgsmål, der naturligt opstår i mødet med mennesker med anden tro end den kristne. Religionsteologien forsøger ikke først og fremmest at formulere sig på sekulære

præmisser, dvs. beskæftige sig med, hvordan man meningsfuldt kan tale om Gud i et minimalistisk religiøst sprog, som ellers har været en fremherskende tendens i store dele af det 20. århundredes teologiske tænkning. Derimod søger religions-teologien at reflektere over, hvordan man meningsfuldt kan tale om Gud i en verden, hvor der åbenlyst er flere religioner og religiøse traditioner til stede. Og hvor det tilmed ser ud til, at denne kompleksitet ikke foreløbigt bliver reduceret til én eller ingen religion – på trods af ambitiøse forsøg på begge dele gennem historien. Som det allerede er antydnet, er den religionsteologiske tænkning i høj grad drevet frem i mødet med f.eks. autentiske og omsorgsfulde mennesker, der tilhører en anden religiøs tradition end den kristne. Her har mange fundet det naturligt at overveje, om Gud også har åbenbaret sig for disse mennesker og i så fald hvordan. Ligesom mange teologer har fundet det naturligt at overveje, hvorvidt mennesker, der aldrig har haft muligheden for at høre evangeliet forkyndt, har mulighed for både at leve og dø i et forhold til Gud.

Tre måder at tænke teologisk om mødet med andre religioner

Gennem de sidste 30-40 år er der opstået en bred konsensus omkring tre religionsteologiske modeller. Kategoriseringen blev for første gang lanceret i 1982 af Alan Race. Han mente at finde tre hovedtendenser i kristendommens tænkning og kirkens møde med andre religioner og foreslog termerne eksklusivisme, inklusivisme og pluralisme. Adskillige alternative betegnelser for lignende modeller er siden blevet lanceret, men uden at vinde bred anerkendelse. Modellerne er med rette blevet kritiseret for at fokusere for snævert på spørgsmålet om frelse. Alligevel er modellerne det bedste bud på overskueligt at kunne præsentere forskellige kristne tilgange til mødet med andre religioner. Man kan forstå modellerne som udtryk for forskellige måder at balancere mellem Guds universelle kærlighed på, dvs. Guds kærlighed, der gælder og rækker ud til ethvert menneske, og Guds partikulære kærlighed, der er bundet til og åbenbaret i Jesus Kristus. Det teologisk udfordrende er, at der med bibelsk belæg kan argumenteres for alle tre modeller.

Eksklusivisme

Eksklusivismens grundtanke er, at kristendommen er den eneste religion, der har et sandt kendskab til Gud. De andre religioner er falske eller udtryk for afguds-

dyrkelse. Teologien centrerer omkring Ordet eller kirken og betegnes derfor også til tider som ekklesiocentrisme (*ekklesia*, det græske ord for kirke). Kristendommen betragtes som den eneste vej til frelse og som den eneste måde, et menneske kan leve et helt og fuldt menneskeliv på. Guds kærlighed er universel, men realiseres kun i Jesus Kristus. Eksklusivisme har domineret store dele af kirkens historie. Særligt de sidste tre århundreder, med stor missionsvirksomhed, hvor missionærerne fulgte i kølvandet på den europæiske kolonisering af store dele af verden, var præget af denne religionsteologi. Det er naturligt, at eksklusivisme er tæt forbundet til ihærdig missionsvirksomhed i traditionel forstand, dvs. hvor sjælens frelse er missionens hovedopgave. For når frelsen alene findes gennem mødet med Kristus, er det altafgørende, at alle får mulighed for at høre evangeliet.

Eksklusivisme ligger i forlængelse af forestillingen fra den tidlige kirke *extra ecclesiam nulla salus* (uden for kirken er der ingen frelse) formuleret af Cyprian (ca. 200-258). I en protestantisk variant, hvor kirken som frelsesinstitution ikke spiller en fremherskende rolle, kommer det til at lyde: *Uden for Ordet er der ingen frelse*. I evangelikale sammenhænge, hvor eksklusivisme ofte dominerer, betyder det, at uden et personligt møde med og afgørelse for at tilhøre Jesus Kristus, er der ingen frelse. Der argumenteres ofte teologisk for eksklusivisme med følgende skriftsteder fra Bibelen:

Jesus sagde: Jeg er vejen og sandheden og livet; ingen kommer til Faderen uden ved mig.

(Joh 14,6)

Jesus er den sten, som blev vraget af jer bygmestre, men som er blevet hovedhjørnesten. Og der er ikke frelse i nogen anden, ja, der er ikke givet mennesker noget andet navn under himlen, som vi kan blive frelst ved.

(ApG 4,11-12)

Inklusivisme

I inklusivisme er grundtanken, at alle mennesker bliver frelst gennem Kristus, men flere religioner rummer sand kundskab om Gud. Der argumenteres således for, at Gud også åbenbarer sig i andre religioner, selvom det kun er i kristendom-

men, Gud har åbenbaret sig helt og fuldt. Perspektivet er overvejende kristocentrisk. Jesus Kristus har en enestående og universel betydning, og alle mennesker er medtænkt og inkluderet i Guds store frelsesplan. Denne form for religionsteologisk tænkning er kun delvist ny, selvom den ofte præsenteres som en nyere teologisk opfindelse. Her kan det være interessant at se på kristendommens overordnede forståelse af den jødiske religion. Lige siden den tidlige kirke gør inklusivismens tankemønstre sig gældende i det forhold. Den jødiske tro betragtes af de nytestamentlige forfattere som forberedende for kristendommen, og de jødiske skrifter fortolkes som tekster, der peger på Kristi komme. Tanken er altså, at Gud har åbenbaret sig selv også *før* Kristus, men først i Kristus åbenbarer han sig helt og fuldt. Den tanke udfoldes bl.a. i indledningen til Hebræerbrevet:

Mangfoldige gange og på mangfoldige måder har Gud i fortiden talt til fædrene gennem profeterne, men nu ved dages ende har han talt til os gennem sin søn, hvem han har indsat som arving til alle ting, ved hvem han også har skabt verden. Han er Guds herligheds glans og hans væsens udtrykte billede, og han bærer alt med sit mægtige ord.

(Hebr 1,1-3)

Den inklusivistiske model findes også i en variant, der bygger på den oldkirkelige forestilling om *Logos spermatikos*. Den tanke fremhæves særligt af Justin Martyr (ca. 100-165) og bygger bl.a. på Johannesprologen (Joh 1,1-18), hvor det hedder:

I begyndelsen var Ordet [i den græske tekst, Logos], og Ordet var hos Gud, og Ordet var Gud. Han var i begyndelsen hos Gud. Alt blev til ved ham, og uden ham blev intet til af det, som er.

(Joh 1,1-2)

Med reference til Johannesevangeliet dækker betegnelsen *Logos spermatikos* over tanken om, at *Logos*, der identificeres med Jesus i Johannesprologen, er sået/til stede overalt i skaberværket, da alt er blevet til ved ham. På den baggrund udledes det, at alle mennesker har adgang og kendskab til Jesus/Gud, for hele skaberværket rummer spor af Gud. Forestillingen er inklusivistisk, da den tilkender ikke-kristne mennesker kendskab til Jesus, og samtidig opretholdes tanken om Jesus som den eneste forløser af den verden, der er blevet til ved ham.

Tanken om *Logos spermatikos* findes i en mere nutidig udgave bl.a. hos Paul Tillich.

Et sidste mere praktisk eksempel på inklusivistiske tendenser i mødet med andre religiøse traditioner stammer fra Paulus' møde med athenerne på Areopagos, som det er beskrevet i Apostlenes Gerninger kapitel 17. Først får vi at vide, at Paulus var oprørt over at se byen fuld af afgudsbilleder, og at han samtidig førte samtaler med jøderne i synagogen og med epikuræiske og stoiske filosoffer (v. 16-17). Derefter holder Paulus en tale på bjerget Areopagos. Denne tale rummer ifølge den indisk-fødte teolog M. Thomas Thangaraj tre elementer. For det første ser og bekræfter Paulus grækernes religiøsitet: "Jeg ser, at I på alle måder er meget religiøse" (v. 22). Senere citerer Paulus fra deres skrifter og bekræfter, at deres religion ikke er falsk. Derimod peger Paulus ifølge Thangaraj på, hvordan deres religion rummer en søgen efter noget mere. Paulus fortolker indskriften på et alter, som han har set i byen, og hvor der stod "For en ukendt gud" (v. 23). Det alter er for Paulus et tegn på en længsel hos athenerne efter noget, de endnu ikke har. Til sidst forkynder Paulus Jesus som Kristus og som den fulde åbenbaring af, hvad athenerne allerede har kendskab til og længes efter. Athenerne har med andre ord allerede kendskab til noget af det, Paulus forkynder, men deres tro og længsel opfyldes først i mødet med Kristus.

Den katolske teolog Karl Rahner har i væsentlig grad været med til at forme den inklusivistiske religionsteologi i det 20. århundrede. Han lægger stor vægt på Guds frelser-vilje, der gælder ethvert menneske, men som dog ikke skal forveksles med tanken om alles frelse. Rahner understreger, at Guds nåde skænkes alle mennesker uafhængigt af gerninger og religiøst tilhørsforhold. Det ikke-kristne menneske er blot ikke bevidst om, hvad det har modtaget. Praktisk får det den konsekvens, at missionæren ikke møder et ikke-kristent menneske på missionsmarken, men hvad Rahner betegner som en *anonym kristen*.

Det er en styrke ved inklusivisme, at den *teologisk* kan kvalificere forholdet til Gud for f.eks. de mennesker, der levede før Kristus, eller de mennesker, der aldrig har hørt evangeliet forkyndt, eller de mennesker, der tilhører en anden religion. De efterlades ikke per definition som uden mulighed for at erfare Gud. Inklusivismens åbning, i forhold til at også andre religioner har værdi og kan indgå i Guds frelsesplan, får desuden indflydelse på forståelsen af mission. Inklusivismens tanke sæt medfører ofte, at dialog forstås som en integreret del af kristendommen,

hvor en større del af Guds virkelighed søges afdækket via dialog med andre religioner pga. antagelsen af, at Gud også åbenbarer sig der. Mission bliver så at sige en invitation til at opdage sandheden og til at søge efter Guds nåde, som er skjult i folks kulturelle, religiøse og historiske kontekster – overalt hvor Gud har åbenbart sig.

Selvom inklusivisme på mange måder er radikalt forskellig fra eksklusivisme, er det dog også muligt at hævde, at der med inklusivisme blot er tale om en let modificeret udgave af eksklusivisme. Det er muligt at hævde, da Gud ganske vist åbenbarer sig i andre religioner, men kun helt og fuldt i kristendommen. Faren herved er, at kristendommen styrer forståelsen og fortolkningen af de andre religioner, hvorimod der ikke levnes meget plads til at forstå den anden religion på egne præmisser.

Pluralisme

Hvor inklusivisme retter sit fokus mod Kristus, vender pluralisme blikket mod Gud og betegnes derfor også som theocentrisme. Grundtanken er, at alle religioner anerkendes som ligeværdige frelsesveje til den ene Gud. John Hick (f. 1922), som er hovedeksponent for pluralisme, beskriver religionernes indbyrdes forhold ved at citere en muslimsk sufimester: "Flammerne er forskellige, men ilden er den samme." Det, at flammerne – eller religionerne – trods alt er forskellige, forklarer pluralisme ofte som et udtryk for forskellige kulturers respons på den ene Gud som ophav til alle religioner. Det skal være sagt med det samme, at pluralisme synes at være den religionsteologiske model med det svageste bibelske belæg. Derimod bygger pluralisme hovedsageligt på religionsfænomenologiske analyser, hvor f.eks. identiske udviklingstrin i forskellige religioner identificeres gennem historien. Derudover spiller filosofiske antagelser og empiriske observationer i en globaliseret verden en afgørende rolle. Sidstnævnte forhold rejser ganske udfordrende spørgsmål til en nutidig kristen teologi.

Ifølge Hick må flere empiriske betragtninger af religion tages i betragtning i udarbejdelsen af en religionsteologi i dag. Forhold der udfordrer forestillingen om kristendommen som den overlegne tro eller religion. Ifølge Hick er det f.eks. tankevækkende, at 99 % af alle religiøse tilhørsforhold er afhængige af, hvor mennesker fødes. Fødes et barn f.eks. i Indonesien eller Egypten, er det sandsynligt, at det bliver muslim. Fødes det i stedet i Italien eller Mexico, er det mest sand-

synligt, at barnet bliver kristent. Hvis en sådan empirisk kendsgerning tages seriøst, at mennesker primært fødes ind i en religion og ikke vælger den, som særligt eksklusivisme lægger vægt på som afgørende faktor for et trosforhold, må det ifølge Hick få konsekvenser for teologien. Her er det særligt tanken om, at der skulle være 'et religiøst plus' (Hick's eget begreb) ved at være kristen, der er udfordret. Den forestilling findes i rendyrket form i eksklusivisme, men er også indeholdt i inklusivisme. I begge modeller opfattes det som en religiøs fordel at være kristen frem for at være f.eks. buddhist, hindu, jøde eller muslim. Men forestillingen om kristendommens særligt privilegerede stilling er ifølge Hick teologisk uholdbar, hvis den sammenstilles med de empiriske betragtninger, der påviser, at menneskers tilhørsforhold til en religion er relativt bestemt i forhold til fødested. Opretholder kristendommen på den baggrund stadig opfattelsen af sig selv som en særligt privilegeret eller overlegen religion, stiller det ifølge Hick spørgsmålet om, hvorfor kun en minoritet af jordens befolkning er blevet tildelt dette religiøse plus? Med andre ord er det spørgsmålet om forholdet imellem Guds partikulære og universelle kærlighed, der er på spil, og det forhold falder i pluralisme ud til fordel for det universelle aspekt, da det betragtes som en absurditet, at et menneske indgår i et særligt privilegeret forhold til Gud, hvis det er født i særlige geografiske områder af verden.

Hick benytter begrebet den kopernikanske vending som en vellykket illustration af, hvor radikal en transformation af kristendommen og teologien, han mener, er nødvendig. Den kopernikanske vending henviser til ændringen fra et ptolemæisk til et kopernikansk verdensbillede i det 16. årh. Her fastslår astronomen Nicolaus Kopernikus, at solen er universets centrum, og udfordrer således det gamle ptolemæiske verdensbillede, hvor jorden ellers blev opfattet som centrum for universet. Hick overfører billedet på kristendommens forhold til Gud og de andre religioner, og han hævder, at kristendommen gennem historien primært har forstået sig selv i forlængelse af et ptolemæisk verdensbillede. Det betyder, at kristendommen har forstået sig selv som centrum for al frelse, og 'ptolemæisk teologi' har hævdet, at uden for kirken eller kristendommen er der ingen frelse. Hick betragter fremkomsten af inklusivisme som udtryk for, at kristendommen forsøger at bekræfte et nyt verdensbillede, hvor Guds tilstedeværelse i andre religioner anerkendes. Han konstaterer dog samtidig, at forsøget ikke lykkes, og at man i stedet ender imellem et ikke længere acceptabelt verdensbillede og et nyt, der ikke erobres. Derfor er der ifølge Hick behov for en kopernikansk vending i teologien, hvor man anerkender, at Gud og ikke kristendommen er verdens centrum.

Den pluralistiske tilgang til religionsteologien rummer ofte et stort fokus på etik samt en forestilling om en grundlæggende fælles etik for de forskellige religiøse traditioner. I den forbindelse spiller Verdensdommen i Matthæusevangeliet kap. 25 en central rolle, hvor folkene/mennesker adskilles på dommens dag med henvisning til – ikke hvordan de har tænkt og troet – men hvordan de har behandlet den sultne, den fremmede, den syge osv. Der henvises desuden ofte til en anden bibelsk tekst, der rummer en lignende tanke:

Salige er de, som stifter fred, for de skal kaldes Guds børn.

(Matt 5,9)

Pluralismens forståelse af mission er først og fremmest samarbejde med mennesker, som allerede er med til at fremme Guds rige i deres forskellige religiøse traditioner. Det er historien, der er scenen for frelsens drama. Frelsen er ikke noget, som bliver fuldendt engang i fremtiden, men noget, der har med den skabte verden og menneskelivet her og nu at gøre.

Tilbage til konfirmationslokalet...

Tilbage i konfirmationslokalet står præsten med sine overvejelser over den muslimske dreng, der nu skal deltage i konfirmationsforberedelsen og om syv måneder skal døbes. Har drengen gennem den muslimske tradition og praksis et forudgående kendskab til den treenige Gud? Kommer han til at tilhøre en anden Gud ved dåben? Hvad er Guds historie og nærvær i dette barns liv, før han bliver døbt, og er der tale om en forandring i det forhold før og efter dåben?

I forlængelse heraf er det på sin plads afslutningsvist at overveje, hvorvidt de tre religionsteologiske modeller er brugbare til teologisk at kunne beskrive det religionsmøde, der finder sted i konfirmationslokalet – et religionsmøde som finder sted på mange forskellige måder i folkekirken i dag. Thomas Thangaraj har spidsformuleret de tre religionsteologiske modeller ved at give dem betegnelserne:

- We Know; They Know Not (eksklusivisme)
- We Know in Full; They Know in Part (inkludativisme)
- We Perhaps Know; They Perhaps Know; Who Knows? (pluralisme)

Thangarajs pædagogiske betegnelser kan være gavnlige for at få greb om de tre klassiske religionsteologiske modeller, der afgang beskæftiger sig med vigtige overvejelser i mødet med mennesker med anden tro. Overordnet kan det dog være relevant at spørge, om modellerne beskæftiger sig med de mest centrale nutidige teologiske problemstillinger. Det er allerede blevet fremhævet, at de tre religionsteologiske modeller er stærkt fokuseret på frelse og i særlig grad på spørgsmålet, hvordan man bliver frelst. Det spørgsmål har været dominerende i store dele af kirkens historie. Men er det det mest centrale teologiske tema i folkekirkens forkyndelse i dag? Under alle omstændigheder rummer et sådant fokus en fare for at fremstille kirken og kristendommen med en selvforståelse af først og fremmest at være frelsesadministrator. Hvis man i kirkens forkyndelse i dag har forladt fokus på spørgsmålet om, hvordan man bliver frelst, er det så relevant at anskue religionsteologien og mødet med mennesker med anden tro gennem den optik?

Uanset hvilken religionsteologisk tilgang man vælger, har det indvirkning på, hvordan man tænker og er kirke. F.eks. kan religionsteologiske positioner have stor indvirkning på, hvordan dåben opfattes i et samfund, hvor der er flere religioner til stede. For er dåben et adskillelsens sakramente, dvs. det sted, hvor de døbte adskilles fra de ikke-døbte, eller er dåben det sted, der aktualiserer Guds kærlighed? Der er stor forskel på den første og den sidste opfattelse af dåben, og i øvrigt er der meget mere at sige om, hvad dåben er og betyder. Pointen her er, at religionsteologi også har betydning for forståelsen af dåben og ikke mindst for, hvordan præsten møder den muslimske dreng, der skal døbes og konfirmeres.

I 1989 vedtog Kirkernes Verdensråd en erklæring i San Antonio, der sammenholder kirkens forkyndelse af en kærlig, generøs og nådig Gud med det faktum, at kirken samtidig forkynder at have mødt Gud gennem Jesus Kristus. Efter min vurdering er det en frugtbar spænding at tænke og praktisere religionsmødet i, og formuleringen fra San Antonio får her det sidste ord i denne artikel.

Vi kan ikke pege på nogen anden vej til frelse end Jesus Kristus; samtidig kan vi ikke sætte nogen grænse for Guds frelsermagt. Der er en spænding mellem disse to udsagn, som vi må erkende, og som vi ikke kan løse.

Litteraturliste

Veli-Matti Kärkkäinen, *An Introduction to the Theology of Religions – Biblical, Historical and Contemporary Perspectives*. InterVarsity Press, 2003

En god indføring i religionsteologi belyst fra et bibelsk, historisk og nutidigt perspektiv.

Paul F. Knitter, *Introducing Theologies of Religions*. Orbis Books, 2003

En grundig gennemgang af alle hovedstrømninger inden for forskellige kirkesamfunds møde med og forståelse af religiøs pluralisme. Et godt oversigtsværk over religionsteologien.

M. Thomas Thangaraj, *Relating to People of Other Religions – What Every Christian Needs to Know*. Abingdon Press, 1997

Thomas Thangaraj er født og opvokset i Indien og senere professor i teologi ved Candler School of Theology i Atlanta. Forskellige måder at forholde sig til mennesker med anden tro på præsenteres på baggrund af hans egen opvækst samt bibelsk og praktisk refleksion. Bogen er pædagogisk opbygget og indeholder en vejledning til studiebrug for studiegrupper.

Andrew Wingate, *Celebrating Difference, Staying Faithful – How to Live in a Multi-Faith World*. Darton, Longman and Todd Ltd, 2005

Andrew Wingate er præst i den anglikanske kirke i Leicester og gennem mange år rådgiver i interreligiøse forhold for biskoppen. Han trækker på en stor praktisk og teoretisk erfaring i kristendommens møde med islam, hinduisme og buddhisme. I bogen overvejer han, hvordan det er muligt både at forholde sig imødekommende over for mennesker af anden religiøs baggrund og samtidig være tro mod sin egen tro.

4. NYÅNDELIGHEDENS TROSBAGAGE

af Lars Møllerup-Degn

Det er vanskeligt at sætte nyåndeligheden på en præcis formel. En beskrivelse af nyåndelige eller nyspirituelle menneskers trosbagage kan derfor heller ikke gøre krav på at være fyldestgørende. Men der findes tydelige pejlemærker, der gør det muligt at skitsere hovedstrømninger i nyåndeligheden og dermed også give et indblik i, hvilken trosbagage disse mennesker formodes at bringe med sig. Her tegnes et portræt af nyåndelighedens trosbagage gennem en præsentation af hovedtendenser i nyåndeligheden.

Dogmetræthed

Det nyspirituelle miljø kendetegnes ved afstandtagen til færdige meninger og faste dogmer. Religion – herunder kirken – forbindes med dogmer, institutioner og fastlåste traditioner og hierarkier, som lukker af for den individuelle åndelige eller spirituelle erfaring. Hvis vi møder det åndeligt åbne og nysgerrige menneske med fastlåste svar og meninger, bekræfter vi denne fordom over for kirken, og vi kan utilsigtet blive en hindring for deres videre undersøgelse af den kristne spiritualitets indhold og dybde. Det religiøst nysgerrige menneske søger ikke færdige standardsvar, men medmennesker, der vover at sætte ord på deres åndelige erfaringer, på deres tro og deres tvivl. Hvad betyder det for mig, at jeg er kristen? Hvordan gør jeg? Hvad gør det ved mig? Mødet med det nyspirituelle menneske udfordrer mig til at stille disse spørgsmål og forsøge at formulere mig ærligt omkring dem. Men udtrykker jeg mig i færdige dogmer, der ikke er 'autoriseret' i min egen erfaring, vil jeg hurtigt blive afsløret som hyklerisk eller useriøs. Dogmatisk tro opfattes, som om man er holdt op med at stille spørgsmål og selv tage stilling. Det nytter ikke at give dogmatiske svar på, hvordan man finder en nådig Gud, hvis det spørgsmål, der virkelig brænder sig på hos den anden, er, hvordan man finder ind til det hellige!

Vi skal øve os i at lytte til menneskers spørgsmål og gennem fælles vandring føre dem ind i en personlig erfaring af dogmernes indhold og sandhed. Det er meget

lettere at forklare dogmet om Guds transcendens og personlige væsen, hvis man sammen i bøn og meditation har henvendt sig til Ham netop som en anden person. Dogmernes indhold er ikke sat ud af kraft, men tiden, spørgsmålene, omgangsformen og det sproglige univers er anderledes i dag, end da dogmerne blev formuleret. Derfor skal deres anliggende formidles anderledes. Dogmer forbindes med de etablerede religioner, hvorfor 'religiøs' får en negativ klang, mens 'spirituel' opfattes positivt som en åben grundholdning over for livets åndelige dimensioner, der kan udforskes individuelt. Det nyspirituelle menneske vil derfor vurdere kirkens medarbejdere ud fra deres personlige spiritualitet og ikke deres officielle religiøse tilhørsforhold.

Omvendt skal man heller ikke lade sig dupere af den generelle afvisning af dogmer som sådan. Selv om de nyspirituelle ynder at afvise dogmerne til fordel for den personligt tilegnede troserfaring, vil man i et nyåndeligt trosunivers meget hurtigt støde på dogmer, der er mindst lige så fastlåste og ufravigelige som kirkens. Det vil ofte være dogmerne om karma og reinkarnation eller om menneskets iboende guddommelige potentiale. Ikke at tro på dogmer som begreb kan for nogle blive så markant, at det bliver et dogme i sig selv. Men fordi dette er 'nye' dogmer i vores kultur, vil de opleves som tilvalgte og frie i modsætning til kirkens. Den opfattelse kan der med rette stilles spørgsmål ved.

Troen kommer af det, som erfares

Hvad tildeler man åndelig autoritet, hvis det ikke kan være dogmerne, traditionen eller det religiøse institutionaliserede hierarki? Det korte svar vil være erfaringen. I kirken har vi vænnet os til, at troen kommer af det, som høres. Derfor har prædikenen fået en så helt central plads i vores gudstjeneste. Vi tror ikke, at mennesker kan lære at tro det rigtige, hvis ikke vi forklarer teologisk præcist, hvad der er troens indhold. Tro er blevet intellektualiseret.

Et menneske, der har haft spontane spirituelle erfaringer, eller som har brugt mange ressourcer på at opsøge spirituelle erfaringer, bliver let skuffet over en for intellektualiseret forkyndelse. Den vil blive opfattet som ikke omsat teori og et dække over, at man ikke selv har en spirituel eller åndelig erfaring og praksis. I kirkens forkyndelse har det været sat i højsædet gennem årtier, at forkyndelsen ikke måtte være for personlig; men måske er det tiden til igen at overveje, hvor vidnesbyrdets plads i forkyndelsen er? I den nyspirituelle verden følger man

gerne efter åndelige ledere, der selv har gået vejen, og som deler ud af deres erfaringer – også gerne af deres erfaringer med, hvad der ikke gik godt. Der efterspørges ikke åndelige overmennesker, men autentiske medvandrere.

Meget af kritikken af den tidlige nyreligiøsitet handlede om, at mennesker blev hjernevaskede og fastlåste i lukkede fællesskaber omkring en leder, hvis åndelige autoritet, der ikke måtte stilles spørgsmål ved. Den karakteristik ligger langt fra vores dages nye spiritualiteter. Det nyåndelige menneske er selvbevidst og vælger selv til og fra. Relationen til åndelige vejledere kan måske bedst karakteriseres ved 'reflekteret overgivelse'. Man følger mesteren/vejlederen så længe og så langt, det giver mening for én selv. Overgivelsesgraden afhænger af, dels hvor tæt hans vejledning falder sammen med ens personlige aktuelle behov, og dels hvor autentisk og helstøbt vejlederen fremstår. Hænger hans/hendes liv og lære sammen? En sådan vejleder kan let tænkes at være en præst eller engageret kirkegænger, hvis ellers vedkommende fremstår autentisk og er villig til at dele sin personlige trosvej med andre.

Fordi erfaringen er lakmusprøven på spiritualitetens og religiøsitetens relevans, og fordi den rene intellektualisering af troen er valgt fra, er der stor interesse og åbenhed for det mystiske. Der tales om en 'gen-fortrylling' af kulturen. Symboler får ny plads, og mystiske erfaringer giver resonansrum for åndelighed og refleksion. Kirken har en stor og dyb mystisk tradition, som der kan trækkes på i denne sammenhæng. Lysglober, meditationsgudstjenester, retræter, pilgrimsvandring, forbøn og skriftemål kan få ny og vægtig betydning, hvis det formidles troværdigt og ikke som et redskab til at fiske mennesker ind i det kristne fællesskab med, men som en levende integreret del af dette fællesskabs daglige og naturlige udtryk. Den kristne mystiks fokus på en oplevelse af enhed og fællesskab med Gud skal kommunikeres i et gerne udogmatisk erfaringsprog.

Holisme

Nyåndelige mennesker tænker i udbredt grad holistisk. I vores intellektualisering af kristendommen har vi næsten ukristeliggjort en holistisk forståelse af mennesket. Kristendommen hører til det private og til den mere teoretiske side af tilværelsen. Men spiritualitet handler også om følelsesliv, krop og relationer. For de nyåndelige vil det derfor være væsentligt at søge en balance og harmoni i tilværelsen. Balance i forhold til tidsforbrug, arbejde og hvile, relationer, bæredygtig

levevis osv. En ofte hørt kritik af de nye spiritualiteter er, at livsprojektet bliver individualistisk og selvcentreret. Men når man kommer lidt nærmere ind på livet af den enkelte, vil man opleve, at det handler om, hvordan man som individ er til stede i fællesskabet og i skaberværket på en ansvarlig og harmonisk måde. Dette kan være et tilknytningspunkt til en kristen spiritualitet med fokus på ansvarligt forvalterskab, helbredelse for den enkelte, menneskeheden og hele skabningens eksistens. Hvad er det, der menes med, at "hele skabningen endnu sukker og vånder sig sammen" (Rom. 8,22)?

Skriftemål, forbøn og sjælesorg har også ofte et fokus, der rækker ud over det enkelte menneske og til vedkommendes relationer til andre personer, prioriteringer i forbrug af tid, penge og magt m.v. På den baggrund er det ikke fremmed for kirken at tænke holistisk, i helhed og balance. Derfor skal vi ikke blive bange og afvisende, når mennesker taler i holistiske termer. Det er en anledning til at knytte til ved en kristen spiritualitet og den kirkelige tradition.

Her er en god energi

Hvad oplever mennesker første gang, de kommer i kirke? Hvad er atmosfæren, tonen og energien? Er den åben eller reserveret? Inkluderende eller lukket? Alvorsfuld eller livsglad? Inden for de nye spiritualiteter er der ofte stort fokus på energien både i rummet og i de medmenneskelige relationer. Det hænger sammen med en måske østligt inspireret energetisk forståelse af tilværelsen og det guddommelige. Ubalancen og det uharmoniske hindrer energien og skaber problemer, mens harmoni og balance åbner kontakten til de universelle kræfter og ressourcer.

Den dogmatiske udfordring er her, at det let ender i en forståelse af Gud som en upersonlig energi eller kraft, der i væsen ikke er adskilt fra noget andet i tilværelsen. En stærk Helligåndsteologi er vigtig her, men lige såvel en frimodighed til at inddrage mennesker i vores egen erfaring af mødet med Gud som transcendent og personlig. Det er ikke sjældent, at nyspirituelle mennesker reagerer positivt på energien eller ånden i kirken eller i en anden kristen sammenhæng. De kan komme med udtryk som "Sikken en lys energi her er" eller "Her er fred og en god vibration". Vi må tage sådanne udtryk alvorligt og glæde os over dem.

Hvis man ikke er vant til dette sprogunivers, er det let at komme til enten at trække på smilebåndet eller at udtale sig afvisende og negativt. Begge dele vil

være en afvisning af personens spirituelle åbenhed og imødekommenhed og vil kunne opleves som udtryk for manglende følsomhed over for tilværelsens åndelige dimensioner. Tag i stedet imod de gode ord og knyt – hvis det falder naturligt – indtrykket til en kristen forståelse af, at Guds nærværets sted er der, hvor to eller tre forsamles i Hans navn.

Næste liv bliver bedre

En væsentlig og tilbagevendende dogmatisk problemstilling i kirkens møde med den nye spiritualitet er forståelsen af henholdsvis opstandelse og reinkarnation. Umiddelbart to helt uforenelige forståelser af tilværelsen efter døden. Det er min erfaring, at mange i det nyåndelige miljø, når de forstår, at jeg har en kirkelig baggrund, helst undgår emnet. Der er for mange dårlige erfaringer af afvisning og negative diskussioner, når de har bragt reinkarnationstanken ind i samtalen med kristne. To ting vil jeg her trække frem som særligt væsentlige, hvis en sådan dialog skal lykkes og være frugtbar.

For det første er det vigtigt i mødet med den enkelte at aflægge behovet for, at alt skal hænge sammen, næsten som matematisk logik. Efterlad plads til paradokser og selvmodsigelser. Selv om opstandelse og reinkarnation objektivt dogmatisk set ikke kan forenes, kan begge dele – måske for en tid – godt give mening på det individuelle plan samtidig. Giv tid til proces, udforskning og udvikling.

For det andet skal der lyttes opmærksomt til, hvad den anden forstår ved begreberne opstandelse og reinkarnation. Reinkarnation forstås nemlig yderst forskelligt fra person til person. Og gør det samme sig ikke også gældende, når vi taler om kristnes forståelse af opstandelsen? Når jeg taler med mennesker om min tro, sætter jeg stor pris på, at de lytter til min opstandelsestro og ikke blot stiller mig til regnskab for, hvad de mener, der er den samlede kirkes forståelse. Det samme gør sig naturligvis gældende den modsatte vej. Når vi taler om de mere teosofisk inspirerede og vestligt orienterede inden for de nyspirituelle miljøer, vil vi ofte støde på en mere psykologiseret forståelse af reinkarnationstanken.

Reinkarnationen – eller genfødslen – handler primært om, at vi er i en psykologisk og åndelig udviklingsproces, hvor vi tager vores erfaringer med os til en stadig højere grad af indsigt og bevidsthed. Reinkarnationstanken åbner for muligheden for at tænke denne proces ud over denne ene tilværelse – ikke

nødvendigvis i en forståelse af, at det enkelte individ konkret fødes igen, men i at den opsamlede erfaring og indsigt ikke går tabt, og alt skal begynde forfra ved enhver død og fødsel. Ofte vil den overordnede forståelse på denne måde være udviklingspositiv. Generelt går det stadigt fremad. Den traditionelle hinduistiske eller buddhistiske forståelse af reinkarnation som afbrænding af den dårlige karma er ikke fremtrædende. Reinkarnation forstås som en velsignelse og ikke som en forbandelse, man skal søge at undgå. Måske hænger det sammen med, at de nyspirituelles reinkarnationsforståelse grundlæggende er mere beslægtet med en kristen paradislængsel end med en østlig genfødsels-forskrækkelse?

Den psykologiserede reinkarnationsforståelse handler også om, at mange nyspirituelle tolker begrebet mindre konkret, end vi måske tror, de gør. Mange vil måske godt kunne acceptere den udlægning, at en erfaring af tidligere eksistenser i virkeligheden hentes fra det individuelle eller det kollektive ubevidste og primært har til hensigt at pege hen mod områder i ens personlighed, der har behov for opmærksomhed eller bearbejdning. Eller måske som en parallel til drømme, der på én gang er en ren mental og 'uvirkelig' eksistens, som alligevel ikke er ubetydelig eller uden tilknytning til virkeligheden i øvrigt. Hvis det er denne reinkarnationsforståelse, man står over for, behøver den ikke nødvendigvis være i større modstrid med det kristne opstandelseshåb end vores drømme eller vores glansbilleder af Gudsriget i øvrigt.

Længsel og nysgerrighed

Drivkraften i megen ny spiritualitet er ønsket om udvikling og fordybelse. Der er en længsel efter forandring og et ønske om at blive mere helstøbt som menneske. Det er i udgangspunktet en positiv drift, nært beslægtet med Paulus' ønske om at arbejde på sin frelse med frygt og bæven eller at løbe fremad mod målet som en atlet. Paulus bebrejder menigheden, at den bliver ved med at spise barnemad og ikke vokser i modenhed til det mål af vækst, hvor den kan rumme Kristi fylde. Nogle af de samme toner finder man i Jesu dundertale til de lunke religiøse, der hverken er kolde eller varme – trummerum-religiøsiteten. Og vi finder det i Johannes Åbenbarings opråb til menigheden, der har glemt sin første kærlighed. Alligevel har vi som kirke en tendens til at afvise den enkeltes stræben og søgen som 'gerningsretfærdighed' eller forsøg på at trække sig selv op ved håret. Evangeliets nåde handler jo om, at alt er fuldbragt, og at vi ikke kan lægge mere til ved egen kraft. Jeg tror, det er misbrug af evangeliet, hvis vi udlægger det, som

om der ikke er mere for os at gøre. Vi skal være evangeliets gørere, ikke blot dets hørere. Her har vi meget at lære af de nyåndeliges nysgerrighed og vilje til at arbejde med sig selv og sin egen udvikling.

Nyspiritualiteten er i udpræget grad eklektisk. I en søgen og længsel efter udvikling prøves forskellige metoder af, og synsvinkler brydes og afvejes i forhold til hinanden. Det, som giver mening og positive erfaringer, vælges til. Det, som virker dødt eller begrænsende, vælges fra. Og det er ikke 'hele pakker', som f.eks. kristendom eller buddhisme, der vælges mellem; men de delelementer, der giver mening i den individuelle aktuelle situation: den stressede forretningskvinde har behov for en meditationsform, der giver ro til tanken; den frustrerede barnefar søger en spiritualitetsform, der kan hjælpe ham med at få kontakt til sine følelser og det indre barn; den alvorligt syge har brug for at komme i kontakt med helende kræfter på en eller anden måde, og børsinvestoren har brug for enkelthed og den tilværelsesdybde, han finder på en pilgrimsvandring. Alle mennesker er i forskellige livssituationer, og derfor er det forskellige spiritualitetselementer eller modeller, der i den givne situation vinder genklang hos dem. De vælger til, så længe det giver mening og hjælp. Hvis ikke vi som kirke er villige til at præsentere den kristne spiritualitet i sin fulde variation på det store spirituelle tag-selv-bord, så vil tidens åndelige søgen helt gå kirkens dør forbi.

Medvandring

En kvinde fortalte mig, hvordan hun under en svær sygdom havde haft forskellige åndelige erfaringer og havde været konfronteret med mange refleksioner omkring livet og døden. Men da hun kom hjem, manglede hun en referenceramme og et fællesskab til at bearbejde disse indtryk i. Derfor besøgte hun den lokale sognekirke, som hun ved første øjekast oplevede som noget livløs og forstokket. Heldigvis valgte hun også at deltage i kirkekaffen efter gudstjenesten, og her opdagede hun, at menigheden jo bestod af mennesker med spirituelle erfaringer som hende selv og mennesker, som faktisk gerne ville snakke om dem – når først lige isen var brudt. Der blev startet en samtalegruppe i menigheden, og nu flere år efter er hun aktivt medlem af menighedsrådet. Det, hun mødte i kirken, var mennesker, der ikke forlangte, at hun skulle have alle de rigtige meninger med det samme, for at blive en del af fællesskabet. Der var plads til spørgsmål, til at dele erfaringer og overvejelser, til at lære af hinanden, give og tage.

De nyåndelige miljøer er vant til – ja, næsten trænede i – at sætte ord på deres åndelige og spirituelle erfaringer. Og de er vant til, at der kan være mange forskellige synspunkter og tolkninger i den samme gruppe. Hvis vi ønsker at skabe menigheder og fællesskaber, hvor et menneske med nyspirituel baggrund kan føle sig tilpas og tryk, skal vi åbne for sådanne samtaler, aflægge vores egen blufærdighed over at tale om tro og tvivl og invitere til forskellige praktiske aspekter af kristen spiritualitet, som folk kan gøre sig deres egne personlige erfaringer med. Vi skal være hinandens medvandrere. En vandring, der foregår fra hoved til hjerte – og side om side. Og vi er alle undervejs og ufuldkomne i vores forståelse af Gud i det høje og gudsbilledet i os. Men det er det kristne håb, når vi vandrer sammen, som de to vildfarne disciple på vej til Emmaus, at så kommer Mesteren selv og går med os og åbner vores øjne, så vi forstår, hvem han er, og så vi omvender os og går i den rigtige retning – nærmere Ham.

Litteraturliste

Ina Rosen, *"I'm a believer – but I'll be damned if I'm religious". Belief and religion in the Greater Copenhagen Area – A focus group study*. Lund Studies in Sociology of Religion, 2009.

PhD-afhandlingen beskriver, hvordan begreberne 'religious' (religiøs) og 'believer' (spirituel, åndelig, troende) opleves og bruges i en nutidig dansk kontekst. Mens religion forbindes med den institutionaliserede, dogmatiske og hierarkiske religionstradition (negativt), forstås spiritualitet som det fleksible, individuelle og åbne tilværelsessyn (positivt), hvor læring og udvikling sættes højt.

Paul Heelas, *Spiritualities of Life: New Age Romanticism and Consumptive Capitalism*. Blackwell Publishing, 2008.

Heelas giver en analyse af nutidens ikke-religiøse spirituelle dimension. Når den systematiserede religion mister gennemslagskraft, udbredes andre former for åndelig eller spirituel aktivitet, der ikke knytter sig til én bestemt religiøs tradition, men henter aspekter og inspiration fra mange forskellige religiøse og ikke-religiøse traditioner og teknikker, som den enkelte finder meningsgivende. Den enkelte opbygger sit eget patchwork af praksisser og tilværelsestydinge, som kan hjælpe til fokus, retning og mening i tilværelsen.

Paul Heelas m.fl., red., *The Spiritual Revolution: Why Religion is Giving Way to Spirituality*. Blackwell Publishing, 2005.

Studier i tendenser inden for religion og spiritualitet og forsøg på uddybning af spiritualitetsbegrebet.

Irving Hexham, Stephen Rost, John W. Morehead II (red.), *Encountering New Religious Movements: A Holistic Evangelical Approach*. Kregel, 2004.

En missiologisk udfordring til en traditionel evangelikal konfrontatorisk apologetik, opbygget på cases og feltbeskrivelser. Bogen er en praksisnær artikelsamling, skrevet af en række forfattere med baggrund i mere konservative evangelikale traditioner, som har fundet, at deres tidligere konfrontatoriske tilgang i mødet med de nye spirituelle bevægelser ikke har været frugtbar. I stedet er de

nået til en erkendelse af, at samtale, dialog og kontekstuel forkyndelse, inspireret af den erfaring, missionærer har gjort i tværkulturelt arbejde, giver langt bedre mening. Artiklerne er refleksioner over og beskrivelse af personlige erfaringer i konkrete religionsmøder med en række forskellige strømninger og bevægelser, primært i USA og Australien.

Steen Marqvard Rasmussen, *Religiøse Grundfarver – Peter L. Bergers sociologi i anvendelse på folkekirken*. Aros Forlag, 2005.

Sociologisk analyse af forskellige religionstilgange på tværs af traditionelle religiøse opdelinger. Et analyseredskab til forståelse af forskellige religionstilgange, som mere knytter sig til sociologi, psykologi og personlighedstyper end til bestemte religioner. Nogle lægger eksempelvis vægt på teorien/den rette lære, mens den rette levevis og moral er vigtigere for andre. Nogle er fundamentalister, mens andre lægger vægt på fællesskabet omkring ritualer osv. På den måde kan mennesker fra forskellige religioner, men med samme tilgang til det religiøse, ofte forstå hinandens interesser på tværs af religioner og finde inspiration eller fælles udfordringer i mødet med hinanden.

Ingvild Sælid Gilhus og Lisbeth Mikaelsson, *Kulturens Refortrylling. Nyreligiositet i moderne samfund*. Universitetsforlaget. Oslo, 1998.

Om nyreligiositet i det moderne samfund og hvordan symboler og religiøse teknikker vinder indpas i kurser og terapiformer m.v. Det betyder på én gang en trivialisering af traditionelle religiøse elementer og en helliggørelse af før helt sekulære områder. En spændende norsk analyse til forståelse af, hvorfor religionen og spiritualiteten ikke uddøde med forrige generation, sådan som mange ellers spåede, men at den snarere netop nu oplever en renæssance, om end i nye former og udtryk.

5. MUSLIMERS TROSBAGAGE

Af Harald Nielsen

For nogle år siden gik jeg ugentligt sammen med en indvandrerpræst på Vesterbro i København i forskellige moskéer for at lære noget om islam i praksis. For i Grundtvigs fædreland er det vigtigt at holde sig for øje, at selv om den hellige bog spiller en stor rolle i folks religiøse bevidsthed, så spiller tradition og praksis en større rolle. Med Grundtvigs ord er der en 'dødhed' over det trykte ord, mens det levende ord findes i menighedens bekendelse. Sådan er det i kristendommen – og sådan er det også i islam. Vi kender det udmærket i vores danske folkekirke. Selv om vi har bekendelsesskrifterne og Bibelen som autoritative skrifter, så er det ikke disse bøger, jævne mennesker tager frem og henviser til, når man spørger dem enkelt og ligefremt, hvad de tror på. Så er det deres personlige mening og erfaring, de refererer til – hvor spinkel den så end kan være. Min erfaring fra en vinters mange besøg rundt om i København hos en lang række muslimer i deres moskéer bekræftede denne erfaring, som jeg har fra mit kristne univers.

Normalt kom min kollega og jeg – uanmeldt – lige før middagsbønnen skulle begynde omkring klokken et. Vi fortalte, hvem vi var, og hvorfor vi kom. Og vi bad om lov til at sætte os diskret bagest i moskéen for at overvære bønnen. Kun en enkelt gang i hele denne vinter blev vi mødt med en uvenlig holdning. Ellers var reaktionen hver gang den samme: en glædelig overraskelse over, at to præster fra folkekirken havde lyst til at være med til deres bøn. Efter bønnen forsøgte vi så at få en samtale med imamen og eventuelt flere af de deltagende muslimer. Det lykkedes så godt som hver gang.

Bønnen

Udgangspunktet ved alle disse samtaler var stort set det samme: Hvad beder I om? Imamen forklarede herpå noget om indholdet af bønnen, dens opbygning af forskellige sura'er fra Koranen altid indledt med sura 1, der har en status i islam, som kan sammenlignes med Fadervor i kristendommen.

Vi spurgte så videre ind til, hvor man skulle bede, og svaret var, at man kunne bede et hvilket som helst sted, men at det var bedst at bede i moskéen til de fem fastsatte tider på døgnet. At det var bedst, blev understreget ved, at muslimer mener, at i Guds regnskab tæller det mere, når bønnen bedes i moskeen.

Vi havde bemærket, at den bedende under bønnen vendte hovedet over begge skuldre. Det blev forklaret med, at der sad en engel på hver skulder, som bar bøn-
nen op til Gud.

Noget andet, vi var meget interesseret i at høre om, var den personlige bøn. I kristendommen står den personlige bøn højt. Vi beder, når en af vores kære er i nød, når vi står over for en vigtig begivenhed, er i fare osv. Gør muslimer det samme? Ja, lød svaret. Og dog erfarede vi en forskel. Hvor vi kristne som regel lader den personlige bøn være frie formuleringer – man kunne næsten sige: en samtale med Gud – så holder muslimer sig tæt til anvendelsen af citater fra Koranen. Det minder meget om brugen af bønnebøger i visse kristne sammenhænge.

Det gik hurtigt op for os, at selv om bønnerne er forordnet i Koranen til de faste fem bedetider, så er det kun de færreste, der overholder disse regler. De fleste muslimer kommer så godt som aldrig – eller kun meget sjældent – i moskéen og beder. Og de, der kommer i moskéen, kommer der ofte kun til fredagsbønnerne, som er middagsbønnerne om fredagen, hvor imamen holder en belærende prædiken.

Ofte førte vores samtaler til, at man spurgte os, om kristne beder? På denne baggrund udfoldede der sig en samtale om vores gensidige troserfaringer.

Umma

Når vi herfra gik videre til at spørge ind til synet på forskellige menneskelige spørgsmål med en religiøs tolkning, så viste det sig hurtigt, at man fra moské til moské tolkede i nøje overensstemmelse til den tradition, man kom fra. Der var stor forskel på et svar i en pakistansk moské og i en tyrkisk moské. Og der var igen forskel på, om det var en moské for tyrkere, der oprindeligt kom fra Istanbul eller en anden af de store tyrkiske byer, eller det var en landmenighed – for ikke at tale om en kurdisk menighed.

Et centralt dogme i islam er *umma*. *Umma* er den verdensomfattende muslimske menighed. Man kan sammenligne det med det kristne begreb kristenheden. Tidligere har man forsøgt at give omverdenen et indtryk af, at islam er ét – at der ikke kan tales om en kulturel påvirkning af islam. For islam er underkastelse under Gud – og den rette tro er beskrevet i Koranen og *hadith*.

Men vores besøg i de forskellige københavnske moskéer afslørede klare divergencer i tolkningen af den rette islam afhængigt af, hvilken tradition man kom fra. Og her er det ikke kun et spørgsmål, om man kommer fra en sunni-baggrund, som flertallet af muslimer tilhører, eller man kommer fra en shi'a-baggrund. Hvis vi så dristede os til spagfærdigt at fortælle, at vi havde hørt noget andet i en anden moské, fik vi prompte at vide, at de var bestemt også galt afmarcheret i den moské! (Det lød jo som en kendt reaktion også i vores kristne kontekst!).

Det er min erfaring, at efter den 11. september 2001 er muslimer verden over blevet mere opmærksomme på at understrege, at islam ikke er en monolit. Jeg har i en række dialoger og på konferencer stødt på udsagnet, at vi kristne må forstå, at der er lige så mange tolkninger af islam, som der er muslimer i verden. Denne holdning er bestemt ny, og jeg kan kun se den som et udtryk for, at moderniteten også har holdt sit indtog i islam. Det vil være spændende i de kommende år at iagttage, om moderniteten også vil komme til at betyde, at islam vil give plads for en individuel læsning af de hellige bøger – og dermed en historisk kritisk læsning, som vi har erfaret i kristendommen gennem de seneste halvandet hundrede år.

De fem søjler

Det er velkendt, at islam populært hviler på fem søjler. Det er:

1. Trosbekendelsen: "Der er kun én Gud, Allah, og Muhammad er hans profet"
2. Bønnen – fem gange dagligt
3. Almissen
4. Fasten – i den hellige fastemåned Ramadan
5. Pilgrimsrejsen – til Mekka

Til disse fem søjler føjes hyppigt en ekstra søjle: *jihad* – der ofte oversættes ved 'hellig krig', men som mere korrekt er en indre renselse og kun i anden omgang

er et forsvar for islam. Det er den sidste version, der lettest får en synlighed hos ikke-muslimer, idet det er denne version, som ekstremistiske eller radikale muslimer henviser til, når de i islams navn angriber andre mennesker.

Kristne udlægger ofte islam som en 'lovreligion'. Det er rigtigt, at islam indeholder elementer, som har karakter af lovreligion. Ligesom vi kender det fra mange kristne trossamfund. Men det er også vigtigt at forstå, at begreber som barmhjertighed og nåde spiller en central rolle i den muslimske trosopfattelse. Enhver bøn indledes med ordene: "I Guds, den barmhjertige, den mest nåderiges navn...."

Fra de tidligste tider har islam lagt tolkningen af den rette islam i hænderne på de lærde – *ulamah*. Deres tolkning bygger på grundige studier i Koranen og *hadith* og i traditionen. De lærde sammenfatter deres tolkning i tilrettevisninger til de troende, de såkaldte *fatwa* – og den fortolkningsmæssige udgave af, hvad gode muslimer skal gøre og ikke gøre, er indholdet af begrebet *shari'a*, der af mange kristne opfattes som en lovebog, der oftest beskrives ud fra dens historiske strenge straffe, som har sin rod tilbage i de ældste muslimske tider i ørkensamfundet. Selv om der findes samfund, som stadig praktiserer de strengeste straffe fra *shari'a*, så er det en karikatur af islam, hvis man tror, at dette er tankegods hos alle eller et flertal af danske muslimer. Omvendt er det også en forkert problemstilling, hvis vi som sekulært samfund kræver af danske muslimer, at de skal tage offentlig afstand fra *shari'a*. Det vil være det samme som at kræve af alle danske kristne, at de skal forkaste Det Gamle Testamente, fordi den bogsamling også indeholder særdeles ubehagelige former for straffe over for dem, der ikke holder Guds bud.

I det hele taget gælder den grundregel – ikke kun i mødet med mennesker af anden tro, men generelt i mødet med et andet menneske – at hvis man møder den anden i åbenhed og tillid, vil man også blive besvaret i åbenhed og tillid. Også i denne forbindelse gælder K.E. Løgstrups ord om, at tillid er en spontan livsyttring, som forsvinder gennem misbrug.

Fasten

Den mest kendte af fasteperioderne hos muslimerne er den hellige måned Ramadan. I denne måned må en muslim ikke spise, drikke, ryge eller have seksuelt samkvem fra solopgang til solnedgang.

Fastemåneden Ramadan er en festtid i det muslimske kalenderår. Uanset om man er en praktiserende troende muslim, eller man er 'kulturmuslim', for hvem islam mere er en kulturel baggrund end en daglig efterlevelse af islams troslære, så er det særdeles udbredt, at man fejrer Ramadan. Igen kan man sammenligne med flertallet af kristne, for hvem jul og påske ikke har et religiøst indhold, men er en god anledning til at holde fri nogle dage, mødes i familien og holde forskellige traditioner i hævd.

Mange muslimer – altså også muslimer, der ikke er praktiserende troende mennesker – forsøger i et vist omfang at overholde fasten i Ramadan. Til det hører også at deltage i aftenbønnen i moskéen på det tidspunkt, hvor man bryder fasten og igen må spise. Måltidet, hvor man dagligt bryder fasten, hedder *iftar* og afholdes ofte som et stort festmåltid, hvor man inviterer familie og venner (og fremmede) til at spise med. *Iftar*-traditionerne afspejler i høj grad den mellemøstlige, arabiske gæstfrihed, som er islams kontekst.

Det er almindeligt, at man samles i familien for at spise et stort og velsmagende måltid, der kan strække sig det meste af aftenen og natten. Og lige inden solen bryder frem og indleder den nye fastedag, spiser man så igen et solidt måltid, så man kan holde sulten på afstand hele dagen.

Ramadan er familietraditioner. Ramadan er besøg hos hinanden. Ramadan er fest. Det hele slutter med *eid*-festen, som følger efter selve Ramadan med en stor fest over to-tre dage. I disse dage ligger alt stille.

For muslimer kan man udmærket sammenligne Ramadan med den kristne jul – som familiens og traditionernes store festtid.

Rent og urent

Det er velkendt, at muslimer ikke må spise svinekød eller drikke alkohol. Det er *haram* (forbudt) – og altså urent. For en troende muslim vil dette være en regel, som ikke kan omgås. Men for sekulære muslimer vil man opleve, at man har et mere liberalt forhold til især alkohol – men i et vist mindre omfang kan det også være til svinekød. Reglen er begrundet i Koranen og *hadith* og er altså i sit væsen religiøst begrundet. Men dertil kommer, at den i høj grad er kulturelt bestemt i forholdet til den mellemøstlige verden.

Ud over forbuddet mod at spise svinekød så stilles der også krav til den metode, som dyrene slagtes med. Blodet skal under slagtingen løbe fuldstændigt ud af dyret. Derved bliver kødet *halal* (tilladt). Under slagteprocessen læses der også bestemte bønner over dyret, hvilket er med til at hellige kødet. Det er formodentlig den sidste del af processen, der skaber forvirring hos mange danskere i forhold til *halal* kød. For betyder denne bøn, at kødet nu er specielt muslimsk?

Man kan vel sammenligne det med et kristent dansk hjem, hvor man beder bordbøn før hvert måltid. En dag er der besøg af en gæst, som er erklæret ateist. Det afholder ikke familien fra at bede bordbøn, som man plejer. Der er vel ingen, der forestiller sig, at maden bliver speciel kristen ved bordbønnen – og dermed vil stille ateisten i et etisk dilemma, om vedkommende vil kunne spise maden med god samvittighed.

I det gamle Korinth var det ikke muligt at købe kød på markedet, uden at det var slagtet i templet til brug for offerhandlingerne. Det kød, som man ikke brugte til tempelofrene, blev så solgt på markedet, hvor indbyggerne kunne købe det til madlavning. Vi ved, at det rejste et etisk spørgsmål fra de kristne til Paulus, som behandler spørgsmålet i Første Korintherbrev (kap. 8). Her siger Paulus, at de kristne udmærket kan spise dette kød, for "vi ved, at der ikke findes nogen afgud i verden, og at der kun er én Gud..." (vers 4). Paulus slår fast, at mad gør hverken fra eller til over for Gud. Og alligevel advarer han og siger: "Men se til, at jeres ret til at spise offerkød ikke bringer de svage til fald" (vers 9). For Paulus er det altså ikke hensynet til, om man opnår noget hos Gud ved at spise dette kød, der vejer – men hensynet til ens næste, der ikke må vakle i troen som følge af ens frihed.

Når man står over for et menneske, der overvejer at konvertere til kristendommen, så er det vigtigt, at man holder sig dette for øje og ikke opstiller nogle falske krav til den, som står over for at træde ind i en kristen menighed. Vedkommende kan have aversioner mod at spise bestemt mad, som vi skal være lydøre over for, så vi ikke pådutter vedkommende noget, som kan være en anstødssten for ham/hende.

Tørklæde og kvinder

Et emne, der i det danske samfund er blevet nærmest synonymt med en muslimsk selvforståelse og samtidig med muslimsk kvindeundertrykkelse, er tørklædet. Igen er der mere tale om en kulturel skik end om en religiøs begrundet skik. Men på den anden side hænger den mellemøstlige udbredelse af tørklædet i høj grad sammen med en stærkere religiøs opmærksomhed – en slags muslimsk vækkelse. Tager vi f.eks. Egypten, så vil jeg mene, at jeg over de relativt få år (siden 2003), hvor jeg er kommet regelmæssigt i Egypten, har kunnet se en stigning i antallet af kvinder, der bærer tørklæde i det offentlige rum. Spørger man egyptiske samfundsforskere om, hvorfor der er denne stigning, så vil svaret være en henvisning til indflydelsen fra den stærkt fundamentalistiske wahhabisme, der er dominerende i Saudi Arabien – og derfra i Golf-landene. Forklaringen hænger sammen med det stigende antal egyptere (og folk fra andre mellemøstlige lande), som bliver gæstearbejdere i enten Saudi Arabien eller en af Golf-staterne. Her sker der så det, som vi igen kender fra en kristen sammenhæng, at i det fremmede forstærkes ens religiøse indstilling. Når disse gæstearbejdere derefter kommer hjem, er det som mennesker, der har undergået en religiøs vækkelse, som de overfører til deres hjemlige familie.

Tilsvarende ved vi, at i trængselstider forstærkes menneskers religiøse holdning tilsvarende. Og det at leve som fremmede i et land med helt andre traditioner er for mange mennesker en trussel mod ens identitet. Derfor ser vi de ydre religiøse symboler forstærket i en sådan periode.

Når tørklædet får så iøjnefaldende en position i det danske samfund blandt muslimer, hænger det altså sammen med dels et pres fra familien i hjemlandet, der skeptisk spørger, om man nu også vil kunne bevare sin sande identitet som muslim i et sekulært kristent land, dels et pres fra en selv, der ikke ønsker at give afkald på noget af det sikre her i det fremmede.

Lytte i følsomhed

Det kræver altså stor følsomhed at møde mennesker i en sådan situation. Først og fremmest gælder det, at man ikke møder vedkommende som bedrevidende. Der findes en Storm P flue, som jeg holder meget af. To mænd står over for hinanden, og den ene siger til den anden: "Jeg ved, hvordan du har det!" – og den anden svarer: "Hvordan har jeg det så?" Lad være med at være bedrevidende, men brug i stedet anledningen til at spørge: Hvordan oplever du din situation? Hvordan er det at være dig? For selv om vi tror, at vi ved, hvordan den anden har det, eller hvordan den anden tror og tænker, så ved vi det ikke! Derfor er det fair at lade den anden selv udtrykke sin situation, sin tro, sin holdning.

I stedet for at sige til en kvinde, at kristne bærer ikke tørklæde, så kunne man spørge: Hvad betyder tørklædet for dig? Vil du føle dig nøgen, hvis du skulle lade tørklædet ligge? Vi skal ikke opstille nye kulturelle forhindringer for den, der kommer til kirken for at blive en del af det kristne fællesskab. I det hele taget gælder det, som Luther siger så stærkt: "Et kristenmenneske er fuldstændig fri herre over alle ting og ingen underlagt! Et kristenmenneske er alles villige tjener og alle underlagt!" Det er vigtigt, at vi ikke sætter den kristne frihed over styr ved at erstatte et sæt kulturelle normer med et andet sæt normer, der hører hjemme i vores kulturelle kontekst. Integration er ikke det samme som assimilation.

Den kristne menighed

Men vigtigst af alt er det at vide, at muslimen kommer fra en sammenhæng, hvor familie og venner ofte spiller en altafgørende rolle. Negativt vil man tale om en social kontrol. Positivt kunne man kalde det omsorg for andre. I de mange år, da den berømte missionær Alfred Nielsen arbejdede i Syrien, døbte han kun én gang en muslim, der var blevet kristen. Men efter to år vendte denne mand tilbage til islam. Ikke på grund af trusler fra familie og venner, men på grund af mistro fra de kristne, som nu var hans nye kontekst. De troede ham ikke! De var bange for, at han i virkeligheden var en 'femtekolonne mand', der ville udspionere dem. Derfor tog de aldrig imod ham som et fuldgældigt medlem af menigheden. Og efterhånden blev hans frustration så stor, så han til sidst gav op og søgte tilbage til sine rødder. Men her tog man heller ikke imod ham mere. Han var frafalden – og udstødt. Det blev en meget tragisk historie. Resten af sit liv levede denne

mand ulykkeligt og blev mere og mere psykisk syg af skuffelsen over ikke at høre til nogen steder.

Det er vigtigt for os som kristen menighed at vide, hvad vi går ind til, når vi optager muslimer i menigheden. Vil vi selv betale prisen for at optage en muslim i vores midte? Vil vi lade vedkommende sejle sin egen sø, fordi vi lever i en individualistisk kontekst, hvor enhver er sin egen lykkes smed, og ingen bekymrer sig for andre? Eller vil vi stille os selv til rådighed som ven og 'ny familie' for det/de mennesker, der ved dåben måske mister hele deres sociale sammenhæng?

Det har vist sig, at det folkekirkelige system har haft ganske svært ved at tage imod muslimer som nye kristne, fordi vi har så svagt et menighedssyn. Derimod har forskellige frikirker – ikke mindst pinsekirkerne – haft meget lettere ved at optage muslimer, fordi de i forvejen har et meget inklusivt menighedssyn. Der er plads til alle.

I en folkekirkelig sammenhæng vil det derfor være særdeles vigtigt, at vi gennemtænker 'fadderordningen' ud fra det perspektiv, at den eller de familier, der vælges som faddere til den/de nydøbte, skal påtage sig en rolle som venner og ny familie for de nydøbte, så de i alle forhold har nogle mennesker, som de kan komme til og få vejledning og opmuntring fra.

Litteraturliste

Jan Opsal, *Lydighedens vei. Islams veier til vår tid*. Universitetsforlaget, Oslo, 1994.

Bogen giver en bred indføring i islam som en levende religion, med udgangspunkt i det konfliktfyldte forhold mellem islam og vestlig kultur. Bogen indeholder et godt minileksikon med vigtige ord og begreber i islam.

Tariq Ramadan, *At være europæisk muslim – islamiske kilder i en europæisk sammenhæng*. Hovedland i samarbejde med Islamisk-Kristent Studieceter, 2004.

Tariq Ramadan forsøger her at give en fremstilling af, hvordan islam meningsfuldt kan indgå i den europæiske virkelighed. På basis af en ny tolkning af islams kilder ud fra de islamiske grundprincipper og metoder søger Ramadan at besvare fundamentale spørgsmål om europæiske muslimers sociale, politiske, religiøse og kulturelle integration.

Jørgen Bæk Simonsen, *Hvad er islam*. Akademisk forlag, 2006.

Forfatteren giver en introduktion til koranens verdensbillede, islamisk dogmatik, filosofi og ret og tegner et billede af islam i Danmark og det øvrige Europa i dag.

II. TRO I MØDET: VEJLEDNING I BRUG AF MATERIALET

6. KRISTEN SPIRITUALITET

Vejledning i brug af hæfterne i mødet med nyåndeligheden

af Jette Dahl

Indledning

De ni hæfter er udarbejdet som et oplæg til samtale med en gruppe deltagere over flere mødeaftner. De kan også benyttes i en sjælesorgssamtale eller i mødet med ét menneske, der har erfaringer fra nyåndeligheden og nu søger kontakt med kirken. Som led i en møderække er det næppe muligt at nå omkring alt i det enkelte hæfte, men indholdet er tænkt som udgangspunkt for en samtale og et møde i tro. Desuden får deltagerne hæftet med hjem til egen refleksion. Der er med andre ord lagt vægt på selve *mødet om tro og til tro*, og hvad det kan åbne for i samtaleform og til gensidig inspiration.

Hæfternes emner er valgt ud fra det kriterium, at emnerne formodes at vække genklang i åndeligt, søgende mennesker i mødet med den kristne tro. I vejledningen til de enkelte hæfter placeres emnet i forhold til den kristne tro, sprogbrug og tradition. Følgende emner er valgt for de ni hæfter:

- Transformation
- Overgivelse
- Frihed
- Lys
- Skønhed
- Holisme
- Længsel
- Kraft
- Fred

Hæfterne er udarbejdede, så de kan bruges uafhængigt af hinanden. Det er op til den enkelte præst/leder at udvælge de emner, der vil være interessante for vedkommende at beskæftige sig med i mødet med mennesker, der har en nyåndelig trosbagage.

At møde mennesker i tro og åbenhed kræver tid. Det er et tillidsforhold, der skal opbygges gennem disse mødeaftner, hvor der inviteres til fri drøftelse med gensidig respekt for forskellige synspunkter, og hvor emnerne samtidig belyses ud fra den kristne tradition. Materialet lægger op til et forløb, der kan gennemføres f.eks. over et år. Hvis man vælger at anvende alle hæfterne, kan første møderække/semester tage udgangspunkt i hæfterne: transformation, frihed, holisme og kraft, og anden møderække/semester kan bestå af: overgivelse, lys, skønhed, længsel og fred.

Hæfternes opbygning

Alle hæfter indledes med et interview med en person, der har erfaring med nyåndeligheden og kalder sig f.eks. åndeligt søgende eller troende, er healer, voksendøbt osv. (side 2-3). De fleste af de interviewede personer har tilknytning til folkekirken og den lokale sognepræst. Interviewene er et sammendrag af en længere samtale mellem en præst og den interviewede. De to efterfølgende spørgsmål til drøftelse (s. 3) er tænkt som en perspektivering af emnet ud fra den kristne tradition. Med udgangspunkt i deltagernes forudsætninger åbnes der døre til "at kaste et kristeligt lys over de forudsætninger, de søgende kommer med" (jf. kapitel 8 af Bent R. Arendt). Dette arbejdes der med på de resterende sider i hæftet gennem citater fra den kristne tradition, refleksion over emnet, citater fra Bibelen og tre udsagn om den kristne tro (s. 4-6). Til sidst i hæftet sættes der fokus på troens praksis (s. 7-8). Denne del kan anvendes som afslutning i kirkerummet. Som et led i en andagt kan der enten fortælles om et element fra gudstjenesten/ kirkerummet eller holdes en meditation over et bibelcitater. Se vejledning senere i dette kapitel.

Denne opbygning af hæfterne er valgt for at tage udgangspunkt dér, hvor målgruppen formodes at være. Interviewene bringes ikke som en klassisk kristen fremstilling af hæfternes emner, men er interviewpersonernes egne holdninger og erfaringer med emnet. Ved læsning af interviewene vil de dogmatiske advarselsslamper til tider begynde at lyse. Når det sker, er det vigtigt at forsøge at lytte

sig ind til, hvad der siges og ikke siges i interviewene. Og endnu vigtigere er det at forsøge at lytte sig ind til, hvad interviewpersonens anliggende er, og hvad vedkommende måske søger og længes efter. Her kan der opstå en frugtbar vekselvirkning, og det kan vise sig at blive et godt udgangspunkt for en samtale om hæftets emne belyst ud fra den kristne tro. Det samme gælder for mødedeltageres reaktioner og egne refleksioner over interviewene.

Som hjælp i tilrettelæggelsen af et mødeforløb er der angivet to modeller. Det ene forslag lægger vægt på, at præsten eller en anden leder aftenen. Det andet åbner for, at deltagerne inddrages mere i forløbet. Desuden er der en praktisk vejledning i annoncering, en tjekliste og en vejledende beskrivelse af præstens rolle i forløbet samt en indføring i en kristen meditationspraksis.

Til hvert af de ni hæfter er der i dette kapitel udarbejdet en vejledning med uddybende kommentarer. Det er tænkt som en hjælp til præstens/lederens forberedelse. Hovedformålet er at "klæde præsten på" til mødet med nyåndeligheden og at præcisere, hvad der kan adskille og samle i dette møde om tro.

To modeller til et aftenforløb med en gruppe

For at få et koncentreret forløb anbefales det, at mødeaftenerne ligger på en fast ugedag, gerne med 14 dages mellemrum fra kl. 19-21 og uden 'blødt brød', men med vand eller kaffe.

Aftenforløb I: (Præsten eller en anden leder aftenen)

- **Introduktion** (5 min.)
Præsten/lederen fortæller kort om aftenens emne og om, hvordan aftenen konkret vil forløbe. Derefter uddeles hæfterne til deltagerne, som inddeles i et passende antal samtalegrupper, f.eks. fire-fem deltagere i hver gruppe. Disse grupper bør ikke være de samme hver aften.
- **Samtale i grupper om interviewene** (s. 2-3) (30 min.)
  - a) Der gives læsetid i stilhed til deltagerne.
  - b) Med udgangspunkt i interviewene, der indeholder tre spørgsmål og svar, lægges der op til, at deltagerne fortæller hinanden om deres egne svar på interviewspørgsmålene.
  - c) De to efterfølgende spørgsmål i hæfterne (s. 3) kan derefter drøftes i fællesskab.
- **Kort opsamling i plenum** (5-10 min.)
En deltager fra hver gruppe sammenfatter og fortæller kort, hvad der kom frem i gruppens samtale ud fra interviewet. Præsten/lederen er ordstyrer.
- **Præstens/lederens refleksion over emnet** (15 min.)
Der gives læsetid i stilhed til deltagerne. Som inspirationskilde kan præsten/lederen tage afsæt i pjecens to afsnit (s. 4-5): "Citater fra den kristne tradition" og "Refleksion". Hermed indføres kristendommens tilgang til aftenens emne. De to spørgsmål efter interviewet kan evt. inddrages her og kommenteres af præsten/lederen.
- **Lytterunde og samtale i grupperne ud fra bibelcitaterne** (s. 6) (20 min.)
  - a) Der gives læsetid i stilhed til deltagerne.

- b) Hver deltager i gruppen udvælger et citat og fortæller, hvilke tanker og overvejelser vedkommende gør sig ud fra det. Deltagerne skiftes til at fortælle, mens de andre i gruppen lytter uden at kommentere.
- c) Fælles drøftelse af de enkelte bibelcitater med fokus på, hvad de sætter i gang.

- **Pause med vand eller kaffe** (ca. 10 min.)

- **Afslutning i kirken: Troens praksis** (s. 7-8) (30 min.)

Model 1: Præsten/lederen fortæller om et element fra kirkerummet eller om et kirkeligt ritual, der knytter sig til aftenens tema og lader det indgå i en andagt.

Model 2: Præsten/lederen leder en meditation over en bibeltekst med tid til eftertanke i stilhed som et led i en andagt.

Aftenforløb II: (her inddrages deltagerne mere i aftenens forløb, mens præsten/lederen fungerer som ordstyrer og inspirator)

- **Introduktion** (5 min.)

Præsten/lederen fortæller kort om aftenens emne og om, hvordan aftenen konkret vil forløbe. Der introduceres til 'aktiv lytning'. Den metode kender de fleste præster fra sjælesorgsarbejdet, hvor der fokuseres på at stille åbne spørgsmål frem for at give vurderinger eller gode råd. Derefter uddeles hæfterne til deltagerne, som sætter sig sammen to og to.

- **Interviewene som inspirationskilde til mødet mellem deltagere, to og to** (30 min.)

a) Der gives læsetid i stilhed til den enkelte.

b) De to deltagere skiftes til at fortælle og lytte aktivt og stille åbne spørgsmål til den anden. Udgangspunktet for begge er de tre stillede spørgsmål i interviewene. Hvordan forholder hver deltager sig til dem?

c) De to uddybende spørgsmål efter interviewene kan inddrages til sidst (s. 3).

- **Refleksion – i plenum** (20 min.)

En deltager læser afsnittet: "Refleksion" (s. 5). Derefter få minutter i stilhed til den enkeltes egen refleksion.

Herefter er præsten/lederen ordstyrer og inspirator i en fælles drøftelse af emnet.

Deltagerne inddeles nu i grupper med fire-fem deltagere i hver.

- **Bibelcitatene som inspiration til en fælles bøn fra hver gruppe** (s. 6) (25 min.)
  - a) Der gives tid i stilhed til, at deltagerne kan læse bibelcitatene.
  - b) Hver enkelt deltager vælger det bibelcitat, som taler stærkest til vedkommende, og fortæller de andre i gruppen om det.
  - c) På baggrund af bibelcitatene formulerer gruppen i fællesskab en bøn, som en af deltagerne kan læse til den afsluttende andagt i kirken.

- **Pause med vand eller kaffe** (10 min.)

- **Afslutning i kirken: Troens praksis** (30 min.)

Præsten/lederen leder en andagt. På skift læser/beder en deltager fra hver gruppe deres bøn efterfulgt af kort stilhed.

En kort meditation/tekstlæsning kan inddrages i andagten.

Annoncering, praktisk tjekliste og præstens rolle

Det er afgørende, at der annonceres bredt for arrangementet. I annoncen er det vigtigt at signalere, at der er tale om en åben samtale med søgende mennesker, samt at kristendommen har noget væsentligt at tilbyde i det møde.

Det kan være en god idé at give forløbet en titel. Det kan f.eks. være: 'Tro i mødet – indføring i kristen spiritualitet' eller 'Fornyet styrke til hverdagen'

Skabelon til presseomtale/annoncering

Tro i mødet – fem aftner om indføring i kristen spiritualitet

Sted, datoer og klokkeslæt.

Mange mennesker har religiøse erfaringer. Her får du muligheden for at tale med andre om, hvad du tror på, og hvilke religiøse erfaringer du har. En åben samtale tager udgangspunkt i følgende emner: (hæfternes emner angives). Samtidig belyses emnerne ud fra den kristne tro og praksis.

Tilmelding skal ske til præst/kordeg. E-mail – tlf.

Alle er velkomne!

Praktisk tjekliste

- Presseomtale i god tid
- Bestille det relevante antal hæfter hos Unitas Forlag
- Opdateret deltagerliste
- Vand på bordene eller kaffe til pausen
- Stearinlys på bordene i mødelokalet
- Finde rum og plads, hvor hver gruppe uforstyrret kan tale sammen. Overvej pladsfordelingen i selve mødelokalet, hvis der ikke er andre muligheder
- Afslutning i kirken. Opvarmning og evt. besked til organist, hvis det kræves, at vedkommende medvirker. Salmesangen kan disse aftner fint stå alene

Præstens/lederens rolle:

- at lede aftenerne, så sagen/emnet står i centrum
- at få deltagerne til at føle sig velkomne og mødt, hvor de er
- at styre tidsrammen (det er ikke nødvendigt, at alt i hæftet gennemgås, og at alle spørgsmål drøftes)
- at stå for opdeling af grupperne – gerne så det ikke er de samme deltagere, der er sammen hver gang
- at indlede oplægget til gruppesamtalerne med at pointere, hvad 'aktiv lytning' vil sige
- at vælge hvilken form afslutningen i kirken skal have. Ligger kirken ikke i nærheden af mødelokalet, kan afslutningen finde sted i mødelokalet
- at turde være i et felt, hvor der kan være ubesvarede spørgsmål. Det betyder f.eks. at møde nyåndelighedens tankeunivers uden at skulle være enige eller forsvare kristendommens tilgang. Lad voksne mennesker være voksne. Formynderi kommer der ikke noget ud af. Samtidig har deltagerne krav på indsigt i præstens holdning til emnet
- at give slip på overblikket, når deltagerne arbejder i grupper, hvor de er overladt til egen drøftelse og hinandens medvandring
- at gøre sig klart, om man som præst/leder vil deltage i grupperne eller helt holde sig udenfor
- at gøre sig klart, om deltagerne går ind og ud af kirken i stilhed og forlader aftenen i stilhed eller som vanligt i snak med hinanden

Vejledning i en kristen meditationspraksis

Hæfterne lægger op til, at en mødeaften afsluttes med en andagt. I mødet med mennesker med nyåndelig trosbagage er det oplagt at inddrage den kristne meditationspraksis, der har rødder tilbage i f.eks. klostertraditionen og hos Luther. Mennesker, der er optaget af østligt inspireret spiritualitet, har både indsigt og ofte årelang erfaring i at meditere. Det giver et naturligt mødested og mulighed for at udveksle erfaringer på det område. Der er både ligheder og forskelle mellem østlig og kristen meditation.

Østlig meditation

Meditation kendes fra mange østlige religioner og udøves på talrige måder, afhængig af om man dyrker transcendental meditation, zenmeditation eller trækker på den tibetanske buddhismes teknikker. Generelt er formålet med meditation i den østlige tradition en indre fordybelse, hvor målet er en anden form for væren. En træning i at være fuldt til stede i nuet.

Groft sagt kan de forskellige meditationsteknikker inddeles i to kategorier. Enten anvender man koncentrationsteknikker, hvor man sidder med lukkede øjne og fastholder opmærksomheden mod åndedrættet, eller man bruger et mantra, dvs. et ord at fokusere på og gentage. Øvelsen består i at følge en skiftende strøm af billeder og indtryk, uden at noget bestemt fastholdes. Det sker for at tømme sindet. Det kan være frugtbart at lytte til menneskers erfaringer med at meditere, og det kan være en hjælp til indføring i kristen meditation, hvor Kristus er i centrum.

Kristen meditation

Ordet meditation kommer af det latinske ord *meditatio*, som betyder dyb eftertanke eller betragtning. Her følger en indføring i kristen meditation som en del af troens praksis.

Der findes også i kristendommen en lang tradition for meditation, som går tilbage til oldkirken. I det ydre ligner en kristen meditationspraksis andre religioners praksis på dette område: Der fokuseres på vejrtrækningen og en god kropsholdning som indledning til selve meditationen. Men det helt centrale og den afgørende forskel til andre religioners meditationspraksis er, at det i kristen

meditation handler om: at tømme sig for forvirring og adspredelse, have blikket rettet mod Kristus og åbne sig for Guds fylde.

I kirkens historie er der en mere end tusind år lang tradition for at meditere på åndedrættet ved f.eks. at ånde sin ufred ud og Guds fred ind kombineret med meditation, der sætter fokus på et bibelord/beretning med efterfølgende stilhed og bøn. Hele klostertraditionen vidner om daglig praksis i meditation, stilhed og bøn.

I den lutherske tradition og i folkekirken har meditation kun været sporadisk til stede, selvom Martin Luther var opmærksom på meditationens betydning. Han skriver bl.a. følgende i et brev til præsterne om, hvordan de skal leve (*ratio vivendi sacerdotum*):

Om aftenen må du i hvert fald i erindringen tage et sted fra den hellige skrift med til sengs, hvormed du sødt kan sove ind tyggende drøv på det ligesom et dyr. Dog skal det ikke være meget, snarere ganske lidt, men godt gennemtænkt og forstået: Og når du står op om morgenen, skal du forefinde det som et efterladenskab fra gårdsdagen.

Luther introducerer også en vejledning til meditativ læsning af en bibelsk tekst. Den kan anvendes som en fortolkningsnøgle ved læsning af bibelske tekster og kaldes "Den firefoldige krans". Gennem den fremhæver Luther fire lag i meditationen over en bibeltekst:

1. læsning af teksten og lytte til den
2. møde med teksten, så den giver anledning til taksigelse
3. møde med teksten, som giver anledning til skriftemål
4. møde med teksten, så den skaber bøn

Introduktion til meditationen: kropsholdning og åndedræt

Ved indgangen til en meditation kan det være godt at fokusere på kropsholdning og åndedræt. For at kunne være nærværende og helt til stede i selve meditationen kan lederen indlede med følgende:

Sæt dig godt til rette. Find en neutral kropsholdning med rank ryg og hals og uden korslagte ben. Lad håndfladerne hvile i skødet og luk gerne øjnene for at koncentrere dig. Koncentrer dig nu om åndedrættet og at blive nærværende. Forestil dig, at du på udåndingen ånder din egen uro ud og på indåndingen ånder Guds fred ind. Derefter stilhed i få minutter til denne øvelse.

Selve bibelmeditationen

Bibelteksten/bibelverset er blevet læst højt, gerne to gange, lige inden introduktionen til meditationen. Er det et kort udsagn, kan den læses igen. Er det en hel beretning, kan lederen kort genfortælle den.

Derefter indfører præsten/lederen deltagerne i selve meditationen, så det, der er centrum, 'drøvtygges', lyttes ind til, betragtes og overvejes af den enkelte. (De enkelte bibelmeditationer introduceres særskilt under gennemgangen af hvert enkelt hæfte. Se senere i dette kapitel.)

Herefter gives der ca. 10 min. i stilhed til egen fordybelse og overvejelse ved at lytte og lade sig fylde af det, der måtte komme.

Det er ganske normalt, at tankerne går på afveje eller forstyrres af ydre lyde. Det kan evt. nævnes inden meditationen, at det kan opleves sådan, og at det derfor ikke er 'forkert'. Bliver man forstyrret, er det godt at kunne vende tilbage til fokuspunktet via bibeltekstens centrum, som præsten/lederen har lagt vægt på i indføringen.

Betydningen af stilheden

Når man leder en meditation med stilhed, er det vigtigt – uanset om deltagerne har prøvet det før eller ej – at man fortæller, hvor længe man skal være i stilheden. Hvis man ikke er indstillet på stilhedens længde, kan det være svært at koncentrere sig om det egentlige.

Den ydre stilhed er befordrende for den enkelte og fællesskabet. Her er der ikke mulighed for, at nogle dominerer mere end andre som i en samtale. At sætte en ramme for stilheden giver den enkelte mulighed for at lade sig lede ind i det centrum, som meditationen vejleder ind i: et møde med Gud i et menneskeligt fællesskab. I kirkens historie har mange formuleret sig om stilhedens betydning:

I Guds stilhed må jeg være, ordløs, stille, uden krav.

(Martin Lönnebos kommentarer til stilhedspæren: Kristuskransen.

Unitas Forlag, 2003, s. 42)

Der er ikke noget i verden,

som ligner Gud så meget som stilheden.

Stilheden er en stor ven af sjælen.

Den afdækker afsondrethedens rigdomme.

Det er meget svært at nå den indre stilheds egenskab.

Man må gøre plads for den, så den kan begynde at arbejde i én

(Mester Eckhart, 1260-1327)

Det kan anbefales, at mødeaftenerne afsluttes i kirken, ved at både præst og deltagere forlader stedet i stilhed. Således gives der plads til, at man kan gå hjem med det, aftenen har givet den enkelte, uden kommentarer af nogen slags.

Et alternativ til stilheden

I stedet for stilhed kan der spilles meditativ musik på orgel eller på et anlæg/afspiller.

Et alternativ til bibelmeditation

Det er muligt at meditere over et billede i stedet for et bibelcitater. For vejledning i billedmeditation se: *Åndelig vejledning – en del af den kirkelige tradition*. Aros Forlag 2004. Lene Højholts artikel s. 113 ff.

Uddybende kommentarer til hvert enkelt hæfte

Formålet med disse uddybende kommentarer er at give konkret vejledning i brug af hæfterne samt placere hæfterne i forhold til den kristne tradition og give et indblik i nyåndelighedens trosunivers. Dog er det vigtigt at pointere, at deltagerne kan møde op med meget forskellige forudsætninger. Denne vejledning er først og fremmest tænkt som en hjælp i præstens/lederens forberedelse til selve mødet. Kommentarerne følger hæfternes opbygning.

1. Transformation

Hæftets emne tager afsæt i nyåndelighedens trosbagage. Transformation er et hyppigt anvendt ord for åndelig forvandling, ofte forbundet med healing og personlig, åndelig vækst. Transformation kommer af det latinske *transformatio* og betyder forvandling, omdannelse.

I en kristen tradition tales der om helliggørelse som en fornyelse eller vækst i det liv, der leves i tro. Men en afgørende pointe er, at det alene skyldes Gud (Rom 6,19 og 22). I Kristus er menneskets helliggørelse (1 Kor 1,30). Hos Luther forudsætter tanken om helliggørelse, at mennesket på en gang er retfærdig og synder. På den baggrund indebærer helliggørelse en daglig kamp imod synden.

Interviewet

Mette beskriver sig selv som troende og inspireret af healing. Hun er desuden kirkegænger i sognekirken og medlem af menighedsrådet.

Interviewet vidner om et åndeligt søgende menneske, som muligvis har en længsel efter Kristus, og som får hjælp i mødet med sognepræsten. Hun har personlige erfaringer med healing og kender til bundetheden til sit eget ego. Med andre ord: Hun har erfaringer med "den daglige kamp imod synden". Mette beskriver til sidst transformation som "at udvikle sin åndelighed. Måske kunne man sige: at indoptage Jesus i krop og sjæl." Det er vigtigt at lytte ind til, hvad der siges, og få oversat selve anliggendet.

De to spørgsmål efter interviewet er tænkt som en perspektivering af emnet og gerne til drøftelse i grupperne. Spørgsmålene kan også tages op af præsten/lederen. Her kan forskellen mellem nyåndelighedens vægt på det enkelte individs

formåen og selvcentrerethed, og den Kristus-orienterede forvandling tydeliggøres. Det er en vigtig pointe, at i kristendommen hører troens vækst til i relationen til Gud. Meget nyåndelighed tænker mere i individ end i relation.

Et andet træk i nyåndeligheden, som kan være vigtigt at fremhæve, er nyåndelighedens interesse for jeget eller egoet som en negativ spærring for kærlighed. Der går her nogle spændende linjer tilbage til kristendommens syndsbegreb og f.eks. Paulus' tale om den gamle Adam eller Luthers tale om synd som *incurvatus in se* (at være "indkroget i sig selv"). Synd betyder her, at jeget eller egoet fylder det hele, så mennesket ikke kan høre Gud kalde på det.

Citater fra den kristne tradition

Citaterne uddyber spændingen mellem 'allerede og endnu ikke' med fokus på Kristi virke og hans afgørende betydning.

Luther-citatet stammer fra *Om et kristent menneskes frihed*, her citeret fra *Luthers Skrifter i Udvalg* ved Torben Christensen m. fl., bd. I, s. 299. Luther skriver ofte polemisk mod tanken om en troens vækst, hvis den skulle betyde, at den troende med et bliver i stand til at leve retfærdigt og gøre gode gerninger. Det er de såkaldte 'sværmere', som Luther ønsker at distancere sig fra. "Her på jorden er og bliver der kun en begyndelse og vækst, som skal få sin fuldendelse i hin verden" (Ibid. s. 305). Det er 'allerede-endnu ikke'-spændingen, som den kristne sættes i og altid må leve i.

Samtidig kan Luther også skrive positivt om, at troens nye menneske må blive et andet end syndens gamle menneske: "... et kristent liv just er en daglig dåb, engang påbegyndt og stadig gentaget. Thi det må uden ophør være således, at man stadig fejrer ud, hvad der hører til den gamle Adam, og det, som hører til det nye, gror frem. Hvad er da det gamle menneske? Det er ham, som er medfødt fra Adam, vredladen, hadefuld, misundelig, ukysk, gerrig, doven, hovmodig, ja vantro, befængt med alle laster og af naturen uden noget godt i sig. Når vi nu kommer i Kristi rige, skal dette dagligt aftage, så vi stadig bliver mildere, tålmodigere, sagtmødige og mere og mere aflægger gerrigheden, hadet, misundelsen og hovmodigheden" (*Luthers skrifter i udvalg*, bd. II, ved Torben Christensen m. fl., 1980, Den store katekismus, s. 208).

Grundtvig-citatet er fra *Den kristelige Børneopdragelse*.

Desmond Tutu (f. 1931) er tidligere ærkebiskop i den anglikanske kirke i Sydafrika og kendt for sin ikke-voldelige modstand mod Apartheid. Citatet stammer fra *Gud har en drøm*, 2004, s. 23-24. For Tutu handler transformation om Guds riges frembrud i vores konkrete verden og i den troendes konkrete liv. Den troendes åndelige og legemlige liv kan hos Tutu ikke skilles ad.

Refleksion

Den nyåndelige søgen er optaget af transformation og arbejder meget erfaringsnært og konkret med åndelig vejledning. Hvis længslen efter åndelig udvikling kategorisk afskrives som navlepillende selvoptagethed, skubber man den nyåndelige søgen fra sig. Her er det relevant at overveje, hvad det vil sige, at Jesus Kristus er Vejen? Hvordan ser den vej ud? Hvordan kommer man til at vandre på den? Hvad er helliggørelse omsat i hverdagslivet?

Citater fra Bibelen

Citaterne åbner for en perspektivering af Guds rige og det frø, der allerede er sået i verden. Det centrale er Kristus, som gør alting nyt. Han forvandler og transformerer. Det tydeliggøres i nadveren, i Jesu død og opstandelse, der forener os i Gud.

Troens praksis i kirkens rum

Som afslutning på en mødeaften er denne sidste del i hæftet tænkt henlagt til kirkens rum.

Præsten/lederen kan vælge at uddybe emnet transformation i et oplæg om dåben sat ind i en andagt med salmer, bøn (se hæftet), en kort bibeltekst om dåben og Fadervor med efterfølgende velsignelse. Eller der kan holdes nadverandagt med et oplæg om, hvad nadver er med efterfølgende nadverfejring. En tredje mulighed er at holde en bibelmeditation over emnet.

Salmeforslag til nadverandagten

DDS 466: Vor Herres Jesu mindefest

DDS 368: Vintræ og grene og frugt hører sammen

DDS 476: Kornet, som dør i jorden

Salmeforslag, der indleder og afslutter meditationen

DDS 305: Kom, Gud Helligånd, kom brat

DDS 598: O Gud, du ved og kender

DDS 287: Kraften fra det høje

DDS 320: Midt iblandt os er Guds rige

DDS 367: Vi rækker vore hænder frem

Bibelmeditation

Indledning ved præsten/lederen om, hvad der skal ske

Salme

Bøn, se hæftet

Bibelcitater:

Jesus siger: "Himmeriget ligner et sennepsfrø, som en mand tog og såede i sin mark. Det er mindre end alle andre frø, men når det vokser op, er det større end alle andre planter og bliver et helt træ, så himlens fugle kommer og bygger rede i dets grene." (Matt 13,31-32)

Introduktion til meditationen (se s. 75n)

Selve meditationen kan indledes på følgende måde:

Mærk stilheden og gør dit sind åbent.

Se for dig et lille frø, der lægges i jorden, spirer og vokser op.

Bed Gud om at gøre dig opmærksom og åben for Åndens forvandlende kraft i verden og i dig.

Lad os være stille sammen.

Stilhed (ca. 10 min.)

Fadervor og velsignelse

Salme

2. Overgivelse

Hæftets emne er valgt i lyset af et ofte stillet spørgsmål fra det spirituelt, søgende menneske om, hvad overgivelse til Gud er, f. eks.: "Hvad skal jeg gøre for at overgive mig til Gud?" "Jeg prøver og prøver, men jeg føler ikke, der sker noget. Hvad gør jeg galt?" I en kristen kontekst og tradition er det ligeledes et centralt emne. Ovenstående spørgsmål kan et kristent menneske uden nyåndelighedens trosbagage også stille. Hovedanliggendet er her at formidle den befrielse, det er i den kristne tradition, at den treenige Gud er og bliver hovedpersonen, der daglig kalder sit menneskebarn til overgivelse og hengivelse, og at det ikke afhænger af, hvad det enkelte menneske føler eller ikke føler eller mener, det gør forkert. På den anden side er det også vigtigt at tage anliggendet alvorligt og gennem lydhørhed og samtale åbne døre, så Kristus kan få mere og mere plads i det søgende menneske. Det er ham, der skal nære vedkommendes længsel, ikke præsten.

Interviewet

Majken beskriver sig selv som coach, meditationslærer og healer. Hun er sognebevidst og har deltaget i sognekirkens studiekreds. Hun er involveret i "I Mesterens lys" og henter desuden inspiration fra indiske guruer og kalder sig også oplyst.

I interviewet oversætter Majken ordet overgivelse med hengivelse, som for hende pointerer, at der ikke er tale om at tro på sig selv, men overgivelsen er rettet mod Gud. Det understreges med henvisning til forhængen til det allerhelligste, der blev flænget, da Jesus udåndede på korset. Gud baner sig selv vej til menneskets indre tempel. Hun betoner, at der for hende er forskel på at kende og at tro på Gud, hvor det at kende er stærkere end at tro. Måske skal ordet "kende" læses som erkende. Majken er sig klart bevidst, hvad der hindrer overgivelsen. Med andre ord: Her er syndens magt i spil. Hun slutter med et personligt vidnesbyrd om at have modtaget frelsen og knytter den til Jesus og Gud. Men hun understreger, at hun ikke hører til et trossamfund, der for hende kan skabe afstand til den levende Gud.

De to spørgsmål efter interviewet kan kaste lys over fælles berøringspunkter i mødet, men også belyse forskelle i trosopfattelse. Gennem samtalen kan der bl.a. åbnes for spørgsmålet om tro og erkendelse. Den nyåndelige søgen interes-

serer sig for åndelig udvikling og erkendelse. Sommetider kan det minde om gnosticismen, som oldkirken kæmpede med. I gnosticismen sættes den mystiske erkendelse over den enfoldige tro. Troen bliver i denne sammenhæng blot et stadie frem mod den sande erkendelse. Her kan der ligge en fare for at sætte skel mellem mennesker, således at de troende kommer til at befinde sig på et lavere udviklingstrin. I denne samtale bliver det en udfordring at tale om troens vækst og helliggørelse (se hæftet om "Transformation").

Angående kirkegang er der en tilbøjelighed til, at nyåndelighedens individualisme kan gøre gudstjenesten og de troendes fællesskab overflødigt. Måske kan disse mødeaftner åbne for, at kirkens og gudstjenestens rum kan opleves som en åbning til Gud i stedet for at skabe afstand til Gud, som Majken giver udtryk for. Derfor er det vigtigt at praktisere troen sammen i kirkens rum som afslutning på disse aftner. Der er forskel på at tale og samtale om Gud og gå ind i et fælles ritual, hvor Gud selv får plads.

Citater fra den kristne tradition

Citaterne tydeliggør, at overgivelse hænger tæt sammen med den daglige død og opståen i Kristus. Martin Lønnebo-citatet understreger, at det eneste, vi skal anstrenge os med, er ikke at anstrenge os. Det kræver tro i form af tillid med fokus på Gud, ikke en selv.

Luther-citatet kommer fra WA 6. 534. *Om kirkens babylonske fangenskab*, 1520. Martin Luther, Skrifter i udvalg 3, 1982, s. 81. Kamp-motivet trækkes ofte frem, når Luther skriver om troen: "Thi for alle, som er døbt, har dåben gjort dette livs ro, bekvemmelighed og magelighed til lutter gift, til en hindring for dåben, for derved lærer ingen at lide og gerne dø for at blive synden kvit og være dåben følgagtig – tværtimod bliver resultatet deraf kun kærlighed til dette liv og gru for det evige, at man nærer frygt for døden og flygter fra kampen med at uddrive synden" (Luthers skrifter i udvalg, bd. I, ved Torben Christensen m. fl., 1980, En sermon om dåbens hellige, ærværdige sakramente, s. 123).

Martin Lønnebo (f. 1930), biskop emeritus i Linköping i Sverige. Han er forfatter til en lang række bøger og har 'opfundet' Kristuskransen – en bedekrans med perler i forskellige farver, som hver udtrykker en side af det kristne liv og den kristne tro. Citatet stammer fra hans bog *Væven*, 2006, s. 24.

David G. Benner er uddannet psykolog og har en PhD i klinisk psykologi fra York University i Canada. Benners hovedinteresse er forholdet mellem psykologi og kristen spiritualitet, hvilket han belyser gennem undervisning, bøger, terapi og retræter. Han har skrevet flere bøger om kristen spiritualitet, hvoraf nogle er oversat til dansk. Citatet stammer fra Benners bog *At overgive sig til kærligheden – at finde ind til kernen i kristen spiritualitet*, 2006, s. 62.

Refleksion

Lidelsen er ikke den eneste vej til overgivelse. Det at blive forældre, stærke naturoplevelser osv. kan også åbne for overgivelsen som en åndelig erfaring. Her kan der tages udgangspunkt i fælles menneskelige erfaringer uanset trosbagage. Overgivelse behøver ikke kun at være en passiv tilstand, men kan også rumme kamp og mod. Jf. Luther-citatet ovenfor og Søren Kierkegaards tale om troens spring ud på de 70.000 favne dybt vand.

Citater fra Bibelen

Marias 'ja' til bebudelsen: "Se, jeg er herrens tjenerinde. Lad det ske mig efter dit ord", er et eksempel på, hvad overgivelse er. Med andre ord: "Ske ikke min, men din vilje, Gud." Kampmotivet i det at overgive sit liv til Gud har Kristus vist os gennem hvedekornets død og opståen til liv for verden, for dig og mig. Det skal deles med vores medmennesker, jf. kærligheden til næsten. Gal 2,20 vil være et sted, som åbner til nyåndeligheden gennem den opfattelse, at vi er skabt i Guds billede, og at Gud også er en iboende kraft hos mennesket.

Troens praksis i kirkens rum

Som afslutning på aftenen i kirken kan præsten/lederen fortælle om 'overgivelse', som den kommer til syne i kirkerummets opbygning: våbenhuset, hvor de "personlige våben aflægges", kirkeskib og korets opbygning, at alle sidder vendt mod alteret og ikke mod hinanden, samt betydningen af at man rejser sig, går op til knæfaldet og knæler for at modtage nadveren. Dette kan sættes ind i en andagtsform med en salme, bøn (se hæftet), læsning af valgt bibelcitater fra hæftet, Fadervor, velsignelsen og salme.

En andagt med altergang og nadver (se vejledningen til hæftet: transformation under "Troens praksis") vil være en anden mulighed. Eller der kan, som et led i en afsluttende andagt, inviteres til, at deltagerne går op og knæler ved alter-

skranken og beder en personlig bøn i stilhed. En sidste mulighed er at holde en bibelmeditation over temaet.

Salmeforslag

DDS 652: Vor Herre! til dig må jeg ty

DDS 655: Er du modfalden, kære ven

DDS 582: At tro er at komme

DDS 588: Herre, gør mit liv til bøn

DDS 675: Gud, vi er i gode hænder

Bibelmeditation

Indledning ved præsten/lederen om, hvad der skal ske

Salme

Bøn, se hæftet

Bibelcitater:

Da sagde Maria: "Se, jeg er Herrens tjenerinde. Lad det ske mig efter dit ord!"
(Luk 1,38)

Introduktion til meditationen (se s. 75n)

Selve meditationen kan indledes på følgende måde:

Lad dine hænder være åbne og håndfladerne vende opad som et tegn på tro og overgivelse.

Overvej, hvad kontrol betyder for dig i din hverdag.

Læg det frem for Gud ved at fortælle ham om det.

Bed Gud om at vejlede dig, så du hver dag kan modtage livet af Ham.

Lad os være stille sammen.

Stilhed (ca. 10 min.)

Fadervor og velsignelse

Salme

3. Frihed

Dette emne er aktuelt i dag uanset trosbagage. Spændingen mellem både at have en fri vilje, og dermed et ansvar for sine handlinger, og samtidig en vilje, der er trælbundet, er tvetydig og for mange problematisk. Det er en daglig erfaring, at vi dels har valgmuligheder af mange slags og skal vælge til og fra, og samtidig erfarer vi, at der er meget, der binder os og gør os ufrie. Vi kan være styret af stærke kræfter i os selv og befinde os i et usundt afhængighedsforhold til andre. Det er syndens virkelighed, som vi må vedkende os. Friheden består i den kristne tradition i, at synden ikke er det sidste ord, der er at sige om os. Guds syn på verdens synd går gennem den korsfæstede og opstandne Kristus. Her er kristendommens 'mere', som sætter fri, ikke for det menneskelige ansvar, men frihælder, som ordet frelse kommer af, dvs. frigør os fra at skulle frelse os selv på nogen måde. Her kan forskelligheden til nyåndeligheden træde i karakter, fordi den ofte er præget af læren om karma, at man er sin egen årsag og skal lære af sine fejltrin. I den forbindelse kan også troen på reinkarnation inddrages (se evt. kapitel 8 af Bent R. Arendt).

Interviewet

Peter beskriver sig selv som mystiker og tidligere buddhist. Han studerer psykologi og er blevet en flittig kirkegænger i sognets kirke. I interviewet afspejles dialektikken mellem den frie vilje og bundethed af egoet, uden at der konsekvent vælges side. Peter præciserer samtidig, at frihed ikke alene handler om at finde sig selv, men at relationerne til andre mennesker og fællesskabet for ham er trådt i forgrunden. Han begrundet det med en henvisning til Jesus: "Vi lever i en selvudviklingskultur, der nemt gør det åndelige til et egotrip, men Jesus gik ned fra bjerget og ud i verden." Han udtrykker til sidst, at han har svært ved at se Gud som en personlig størrelse, der lige netop har interesse i ham.

De to spørgsmål efter interviewet sætter fokus på det, som interviewet med Peter handler om: spændingen mellem den frie og trælbundne vilje. Hvor frie er vi, når det kommer til stykket? Og hvad er vores erfaringer hermed? Hvad handler troens frihed om? De fleste moderne mennesker tager den frie vilje for givet. Kristne tænkere som Paulus og Luther udfordrer denne antagelse.

Citater fra den kristne tradition

Citaterne er med til at understrege spændingen og dialektikken mellem at være fri og træl.

Luther-citatet er fra *Om et kristent menneskes frihed*, her citeret fra *Luthers Skrifter i Udvalg* ved Torben Christensen m.fl. Bind I, side 294.

Søren Kierkegaard-citater stammer fra *Enten – Eller, Anden Del*, her citeret fra Anders Kingo: *At være samtidig med sig selv. Søren Kierkegaard – tekster på nu-dansk*, 1996. I anden del af *Enten – Eller* skriver Kierkegaard under pseudonymet Victor Eremita. Det er etikerens brev til æstetikerens, hvor valgets vigtighed betones. Her er synspunktet, at et menneske først bliver til og vinder identitet som noget absolut i modsætning til noget relativt og omskifteligt, når det vælger sig selv og sin fortvivlelse.

Lars Busk Sørensen (f. 1930), salmedigter, læreruddannet. I denne salme fastholdes menneskets ansvar som forvalter af skaberværket og som medmenneske over for sin næste.

Refleksion

I den nyåndelige tankegang er der en tilbøjelighed til at vægte menneskets egen formåen og udvikling højt. Det kan bevirke, at det enkelte menneske kommer på overarbejde og bliver åndeligt overanstrengt. Det kommer til at handle om, hvad jeg kan præstere i forhold til Gud og ikke omvendt. Det er langt fra den frihed, den kristne tro åbner for.

Frihed er et af vores tids mest positivt ladede ord. Derfor kan det også være provokerende, og særligt i en kontekst med stor fokus på selvudvikling, at bundethed i kristen forstand også kan være noget positivt. F.eks. binder kærligheden mellem forældre og børn og kærlighed i parforholdet mennesker sammen på en frugtbar måde. Den bundethed sætter os fri til at være til for andre end os selv.

Citater fra Bibelen

Citaterne udtrykker troens frihed som en befriende forbundethed og samhørighed med Kristus. Samtidig peges der på ansvaret for medmennesket, hvor "alt er tilladt" sættes i relief med ordene, "men ikke alt er gavnligt".

Troens praksis i kirkens rum

Selve begrebet 'frihed' i moderne forstand bruges ikke i gudstjenestens liturgi og kun sjældent i de traditionelle bønner. Her tales der i stedet om frelse, der handler om at blive befriet og få skænket en ny frihed i Kristus, set med troens øje. Som afslutning i kirken kan præsten/lederen vælge en kort gennemgang af eksempler på udgangsbønner, sat ind i en andagtsform med salme, bøn (se hæftet), et af de angivne bibelcitater, Fadervor, velsignelsen og salme. En anden mulighed er en bibelmeditation som et led i den afsluttende andagt.

Salmeforslag

DDS 370: Menneske, din egen magt

DDS 644: Aldrig er jeg uden våde

DDS 518: På Guds nåde

DDS 522: Nåden er din dagligdag

DDS 694: Jesus, at du blev min broder

Bibelmeditation

Indledning ved præsten/lederen om, hvad der skal ske

Salme

Bøn, se hæftet

Bibelcitater: Jesus siger: Sandheden skal gøre jer frie! (Joh 8,32)

Introduktion til meditationen (se s. 75n)

Selve meditationen kan indledes på følgende måde:

Lad dit sind fyldes med billeder af den person, du længes efter at være.

Overvej, hvad der hindrer dig i at være den person.

Læg det frem for Gud ved at fortælle ham om det.

Bed Gud om at vejlede dig til at leve som et frit menneske, forankret i hans kærlighed.

Lad os være stille sammen.

Stilhed (ca. 10 min.)

Fadervor og velsignelse

Salme

4. Lys

I nyånderlige sammenhænge er der ofte tale om at være eller blive oplyst, og at Gud eller det guddommelige er lyskilden, hvorfra den gode energi kommer. Selv om der tales om lyset på en anden måde end i den kristne tradition, kan Gud som lysets kilde være en både frugtbar og fælles tilgang til emnet. Kristus som verdens lys, der afslører mørket i mennesket og i verden, kan åbne for den kristne forståelse af lyset.

Interviewet

Christina beskriver sig selv som åndeligt søgende og er voksendøbt. Hun går i kirke i sin sognekirke og er her i praktik som sognemedhjælper. Hun har stærke spirituelle erfaringer og oplever gudstjenesten meget stærkt. Christina deltager i retræter og i kristen meditationspraksis.

I interviewet fremgår det, at hun har erfaret en 'omvendelse' fra en mørk barndom til at kunne 'se lyset'. Hun beskriver det som noget, Gud har åbnet hende for, og som en åbenbaring. Men hun kender også til frustrationen over mørkets magt og erkender magtesløsheden. Hun lægger sit liv i Guds hænder og ser Gud som den, der arbejder gennem andre mennesker. Det har for hende åbnet et rum for fællesskabets værdi, som hun tidligere har været isoleret fra.

De to spørgsmål efter interviewet kan tydeliggøre, at det er Gud, der i Kristus vender os mod lyset og kalder os ud af mørket. Det sker bl.a. gennem syndernes forladelse, hvor vi skænkes livet på ny og muligheden for, at brudte relationer kan heles.

Men der er ingen tale om lys uden dens modsætning, mørket. Mørket kan ikke (heller ikke i kristendommen) forklares, men erfares til gengæld af mange mennesker. Det gør lyset også, og som kristen må man holde fast ved, at Jesus bekæmper mørket og siger: "Jeg er verdens lys. Den, der følger mig, skal aldrig vandre i mørket, men have livets lys" (Joh 8,12). Men hvad vil det sige at følge Kristus? Det er nyånderligheden optaget af, og det er væsentligt at tale om dette emne. Hvilken forskel gør det f.eks. at tro på Gud og bede til ham for det menneske, der er i mørket og dødens skygge?

Citater fra den kristne tradition

Citaterne understreger lysets kraft, sejr og herlighedsglans med en dimension af evighed. Der tales i det sidste citat om gudserkendelsens mysterium, som i sin "underskønne herlighedsglans" overvælder den blinde fornøft.

Grundtvig-citatet er fra DDS 402 "Den signede dag" v. 1.

Hildegard af Bingen (1098 – 1179), kristen mystiker. Citatet er fra *Ldo*, 4. Syn: *Lib*er *divinorum operum simplicis hominis*. 1163-73/74.

Dionysios Areopagiten: Oprindeligt blev han antaget for at være den konvertit af Paulus, der omtales i Apostlenes Gerninger. Senere tekstkritiske undersøgelser har dateret hans skrifter til midten af 400-tallet, hvilket gav anledning til, at man kalder ham Pseudo-Dionysios. Citatet er fra *Den mystiske teologi*, kapitel I.

Refleksion

Foruden det, der nævnes i refleksionen, kunne det være oplagt at tale om:

- Teodicé-problemet.
Står Gud også bag det onde? Hvor er Gud i en formørket verden?
Har Gud en mørk side, en side, som vi ikke forstår, og som virker som en modsætning til det glædelige budskab, som evangeliet er? Der er også den skjulte Gud, som vækker til ærbødighed, men vi har lov til at klynge os til det, Gud har vist os i Kristus.
- Lysets rensende og lutrende egenskab.
I salmen "Den signede dag" (DDS 402) anvendes et flot billede, hvor Lyset, som blev født julenat, skal få hele jordkloden til at lysne og gløde.
- Dualismen lys/mørke, som vi er underlagt i vores tilværelse i verden, men som Gud transcenderer i Jesus Kristus. Lyset har sejret – Gud og djævel er ikke ligeværdige partnere.

Citater fra Bibelen

Her fremhæves det, at Gud satte skel mellem lyset og mørket. Kristus er til stede i mørket og har selv erfaret mørket og forladtheden på korset, men påskemorgen sejrede lyset.

Troens praksis i kirkens rum

Præsten/lederen kan vælge at holde en andagt med lystænding eller at holde en bibelmeditation med lyset som tema.

Salmeforslag

DDS 402: Den signede dag

DDS 335: Flammerne er mange, lyset er ét

DDS 696: Kærlighed er lysets kilde

DDS 674: Sov sødt barnlille

DDS 747: Lysets engel går med glans

Andagt med lystænding:

Indledning ved præsten/lederen om, hvad der skal ske

Salme

Bøn, se hæftet

Bibelcitater

Lystænding

Præsten kan tænde et stort lys efterfulgt af følgende ord:

Det er et symbol på Guds nærvær iblandt os, når vi samles i hans navn:

Gud er det store lys, som vi får vores lys fra. Derfor tænder vi de små lys i det store lys, ikke med en lighter og ikke i et andet lille lys!

Her handler det om menneskets direkte forhold til Gud. Det er Gud, der tænder vores livs lys – det kan et andet menneske ikke. Men vi kan være lys for hinanden. Vi kan være verdens lys, fordi Gud har tændt lyset i os.

Fadervor og velsignelse

Salme

Bibelmeditation

Indledning ved præsten/lederen om, hvad der skal ske

Salme

Bøn, se hæftet

Bibelcitat:

Jesus siger: "Jeg er verdens lys. De, der følger mig, skal aldrig vandre i mørket, men have livets lys" (Joh. 8,12).

Introduktion til meditationen (se s. 75n)

Selve meditationen kan indledes på følgende måde:

Forestil dig, at du står og ser ud over et landskab, som er dækket af mørke.

Det er stjerneklart, men du kan kun ane konturer og skygger.

I horisonten ser du nu, at det begynder at gry.

Solen står op.

Se, hvordan landskabet får form og farve, alt mens solen stiger op på himlen.

Lad lyset trænge ind i dig og varme dig.

Du oplyses, gennemlyses.

Forestil dig nu, at du står over for Kristus.

Se det lys, der kommer fra ham, og som falder på dig.

Alt lyses op, alt åbenbares i hans lys.

Det når ind i den fjerneste afkrog i dig, og det omslutter dig.

Sid i dette lys. Vær i dette lys.

Lad os være stille sammen.

Stilhed (ca. 10 min.)

Fadervor og velsignelse

Salme

5. Skønhed

Generelt er der i dag meget fokus på kroppen og den ydre skønhed og fremtræden. I den kontekst er det relevant at beskæftige sig med skønhed, som noget der også kan komme indefra. Det vil falde den nyåndelige let at lægge vægt på den indre og iboende skønhed. Længselen efter det ekstraordinære, det særlige, det store og det følelsesmæssigt smukke kan være meget fremtrædende i nyåndelighedens trosbagage. Udfordringen er at genopdage og se Gud midt i den brogede og til tider smertelige, men også dejlige hverdag.

Interviewet

Niels beskriver sig selv som åndeligt søgende og er blevet døbt som voksen. Han føler sig hjemme i sognets kirke og er leder af kirkens gospelkor. Han vil uddanne sig til organist og er en ivrig retrætedeltager med interesse for kristen spiritualitet.

I interviewet lægger Niels vægt på den skønhed, som kommer indefra, og som et menneske kan udstråle. For ham er musikken blevet vejen til skønhed, da han valgte det som en livsvej. Det har banet vej for et mere udadventt liv i fællesskab med andre. Musikken har åbnet døre til kirken, så han for et år siden lod sig døbe. Skønhed for Niels er ikke det ekstraordinære, men at være Guds redskab i dagligdagen gennem udøvelse af musik.

I de to spørgsmål efter interviewet lægges der op til en drøftelse af, hvad skønhed og dets modsætning er, samt forskellen mellem ydre og indre skønhed. Nyåndelighedens univers har meget fokus på det enkelte menneskes egen formåen, som kan blive til selvdyrkelse og indadvendthed. Den kristne tro peger udad mod næsten og mod det at være i relation til andre. I mødet med nyåndeligheden kan det dog også være værd at erindre, at Paulus siger: "Jeg beder om, at Gud vil give jer at styrkes i det indre menneske ved hans ånd, at Kristus må bo i jeres hjerter og I være rodfæstede og grundfæstede i kærlighed" (Ef 3,17).

Citater fra den kristne tradition

Citaterne lægger vægt på skaberværkets skønhed i naturen og i mennesket, som Gud har skabt det.

Mødet med Jesus, som det beskrives i citatet af Edin Løvås, er en meditation over, hvad den guddommelige skønhed i Jesu nærvær kan afstedkomme. Det sidste citat åbner for forpligtelsen til at handle og leve i lyset af den værdighed og skønhed, Gud har skabt ethvert menneske med.

Grundtvig: DDS 752, 5, linje 4-5

Edin Løvås: (f. 1920), nordmand. Grundlægger af retrætebevægelser og forfatter. Citatet er fra Jette Dahls artikel: "Søg den guddommelige skønhed", 24. oktober 2007 www.kristendom.dk

Nelson Mandela: (f. 1918), antiapartheid-aktivist og første sorte præsident i Sydafrika. Citatet er fra Nelson Mandelas åbningstale til debatten om sandheds- og forsoningskommissionens rapport den 25. februar 1999.

Refleksion

I mødet med nyåndelighedens længsler og syn på det indre i mennesket kan tilknytningen til den kristne tro være en udfoldelse af, hvad det vil sige at være skabt i Guds billede. Samtidig må det betones, at i en kristen tradition er både krop og sjæl skabt med samme værdighed og skønhed. Sjælen er ikke finere end kroppen. Ligeledes kan det betones, at det gamle menneske har brug for dagligt at dø, for at det nye menneske kan opstå i Kristus (jf. hæftet om transformation). Til forskel fra megen nyåndelighed betoner kristendommen, at mennesket aldrig selv kan finde sin egen indre værdighed eller bestemmelse. Den gives alene af Gud.

Citater fra Bibelen

Skønhed og herlighed ses her som synonyme. Ordet 'skønhed' optræder ikke mange steder i Bibelen i oversættelsen fra 1992, og når man finder det, så har det ofte en negativ klang. Højsangen er dog en undtagelse med et elskovssprog, der i høj grad betoner skønhed.

Troens praksis i kirkens rum

Som afslutning på mødeaftenen kan præsten/lederen vælge mellem at holde en musikandagt eller en bibelmeditation.

Salmeforslag

DDS 15: Op, al den ting

DDS 17: Almægtige og kære Gud

DDS 217: Min Jesus, lad mit hjerte få

DDS 722: Gak ud, min sjæl, betragt med flid

DDS 725: Det dufter lysegrønt

Musikandagt

Indledning ved præsten/lederen om, hvad der skal ske

Salme

Bøn, se hæftet

Bibelcitater fra hæftet

Lytte til et stykke musik, på CD eller ved organist

Fadervor og velsignelse

Salme

Bibelmeditation

Indledning ved præsten/lederen om, hvad der skal ske

Salme

Bøn, se hæftet

Bibelcitater:

“Timen er kommet, da menneskesønnen skal herliggøres. Sandelig, sandelig siger jeg jer: Hvis hvedekornet ikke falder til jorden og dør, bliver det kun det ene korn; men hvis det dør, bærer det mange fold” (Joh 12,24).

Introduktion til meditationen (se s. 75n)

Selve meditationen kan indledes på følgende måde:

Forestil dig, at du er ude på landet en sommerdag.

Du går langs en mark, der er fyldt med røde valmuer.

Se et øjeblik ud over marken. Se farverne og mærk duften.

Gå nu lidt ind i kornet og sæt dig og se på en enkelt af valmuerne.

Se dens tynde stængel, der rejser sig rank i en lige linje opad. Og dens hoved med de smukke røde blade, som så let falder af, hvis man plukker den.

Se, hvordan hele valmuen strækker sig op mod solens lys og danser for vinden.

I dag er valmuen en smuk blomst; i morgen er den visen.

Alligevel finder valmuen det ikke forgæves at orientere sig mod lyset og solen – og det er dens budskab til dig. Den blomstrer uden at have en særlig grund til det. Den er. Og så er den ikke.

Prøv nu at gå dybere ind i billedet.

Se, om du kan genkende Guds evighed bag dette billede af øjeblikkets flygtighed. Lad os være stille sammen.

Stilhed (ca. 10 min.)

Fadervor og velsignelse

Salme

6. Holisme

Hæftets emne tager afsæt i nyåndelighedens trosbagage. Holisme er her et hyppigt anvendt ord og betegner det hele menneske. Længselen efter at blive hel, at blive 'healet' er centralt. Det er beslægtet med det engelske ord *heal*, at læge, hele.

Interviewet

Anne beskriver sig selv som religiøst søgende. Hun er kirketjenervikar, er barne-døbt og opvokset i et kristent hjem. Hun stiller spørgsmål til fasttømrede dogmer og udforsker grænselandet til andre trossamfund.

I interviewet beskriver Anne holisme som åndens forankring i kroppen. Som lille har hun fået at vide, at Gud elsker hende som den, hun er. Den baggage præger hendes gudsforhold som noget livgivende og godt. Men troen på Gud er også hårdt arbejde, siger hun. Det er det, når der opstår et misforhold mellem hende og omverdenen, og hun føler, hun ikke er elsket. Da lyder Jesu ord til hende: "Rejs dig og gå!" som det, der heler og helbreder hende.

De to spørgsmål efter interviewet lægger op til samtale og drøftelse af, hvad det vil sige at være et helt menneske, når krop og sjæl og omverden kan være hinandens modsætninger. Hvad kan vi selv gøre for at blive hele? Og hvilken vej viser Kristus os? Hvordan forholder krop og sjæl sig til hinanden?

Den hinduistisk påvirkede karmalære har, meget forenklet fremstillet, en forståelse af en universel lovmæssighed, hvorefter menneskers væsen og skæbne determineres af deres handlinger. Det medfører bindinger til et uendeligt kredsløb af genfødsler, som kan forklare menneskers forskellige udrustninger og livsvilkår. Hyppige spørgsmål blandt nyåndelige er beslægtet med karmalæren, når det lyder: Hvad skal jeg lære af min kræftsygdom? Eller: Hvad skal jeg lære at gøre, så mit liv ikke er så kaotisk og hårdt? Det enkelte menneske kommer virkelig på overarbejde og stiller ofte overmenneskelige krav til sig selv. Kravet eller ønsket om hele tiden at skulle lære og finde mening i eller forstå det, mennesker udsættes for og erfarer i hverdagen, er anstrengende for et menneske.

Den kristne tilgang rummer derimod befrielse fra at skulle se mening i al ting eller lære at forstå livets dialektiske virkelighed. I overgivelse og hengivelse til den treenige Gud aflastes det troende menneske. Det betyder ikke, at livet er let el-

ler uden problemer. Men det sætter mennesket fri til at handle i en modsætningsfyldt verden. Kristus er hovedperson, ikke det enkelte menneske.

Citater fra den kristne tradition

I citaterne fastholdes helheden mellem krop og sjæl, skabt således af Gud. Han gør mennesket helt og unikt. Det betyder ikke fred og harmoni, men er en virkelighed på trods af menneskets kampe og modsætningsfyldte liv.

Martin Luther: Citatet er fra Den lille Katekismus, udlægning af første trosartikel.

Frans af Assisi (1182-1226): Citatet er fra Perugialegenden.

N. F. S. Grundtvig: Citatet er fra indledningen til *Nordens Mythologi* (1832).

Refleksion

Der reflekteres over forholdet mellem krop og sjæl, som mennesker erfarer det i deres liv. Det modsætningsfyldte liv sættes i fokus. Hvad sker der, når man vægter enten kroppen eller sjælen eller ånden og ikke tænker dem sammen i en helhed/holisme? Lidelsens problem, karmalære og reinkarnationstanken kan komme i spil her i mødet mellem nyåndeligheden og den kristne tradition. Vær lydhør over for deltagernes holdninger og undersøg, hvad anliggendet er, men kast også et kristeligt lys over emnet.

Citater fra Bibelen

Citaterne udtrykker holismen i menneskets skabthed, i inkarnationen og en ligeværdig enhed mellem krop og ånd.

Troens praksis i kirkens rum

Præsten/lederen kan fortælle om et element fra dåb eller nadver (se hæftet) som et led i den afsluttende andagt med salme, bøn (se hæftet), bibelcitater (se hæftet), Fadervor, velsignelse og salme. En anden mulighed er at lade en bibelmeditation indgå i andagten.

Salmeforslag

DDS 2: Lov den Herre, den mægtige konge med ære

DDS 15: Op al den ting

DDS 28: De dybeste lag i mit hjerte

DDS 320: Midt iblandt os er Guds rige

DDS 754, v. 2-3: Se, nu stiger solen

“Gør mig til redskab for din fred” (Tekst af Frans af Assisi, melodi af Sebastian Temple)

Taizesange (Se f.eks. *Syng lovsang hele jorden – sange fra Taizé*, Kirkefondet, 2008)

Bibelmeditation

Indledning ved præsten/lederen om, hvad der skal ske

Salme

Bøn, se hæftet

Bibelcitater:

“Eller ved I ikke, at jeres legeme er et tempel for Helligånden, som er i jer, og som I har fra Gud?” (1 Kor 6,19)

Introduktion til meditationen (se s. 75n)

Selve meditationen kan indledes på følgende måde:

Forestil dig, at du står foran et bjerg.

Majestætisk står det foran dig med sin rod i jorden og sin spids helt oppe i himlen.

Bjerget er ældgammelt.

Tiderne er skiftet, slægt er fulgt efter slægt.

Og her står bjerget, næsten uforandret, næsten evigt.

Lige her mødes himmel og jord, tid og evighed.

Forestil dig, at du sætter dig på bjerget og lader dets egenskaber blive en del af dig.

*Du bliver selv tung, fødderne er godt plantet på jorden, hovedet når himlen, ånde-
drættet er dybt og langsomt.*

Lige her i dig mødes himmel og jord, tid og evighed.

Du bliver et med bjerget.

Og du har evigheden foran dig, inden i dig og bag ved dig.

Her vil Gud bygge sin kirke, af din krop skabe sig et tempel.

Lad os være stille sammen.

Stilhed

Fadervor og velsignelse

Salme

7. Længsel

Længsel hører til et grundvilkår ved det at være menneske. Længselen rækker ud efter mere end det, vi erfarer, mere end det, vi kan give os selv eller få gennem andre. Længselen retter sig mod Gud, vores Skaber.

Forskellen på nyåndeligheden og den kristne tradition er, at nyåndeligheden ofte søger næring i menneskets selv i håb om en indre fred. Den kristne tradition derimod lægger helt og fuldt vægten på Guds virke i Kristus. Den menneskelige længsel er allerede indfriet i Kristus for den, der ser med troens øjne på Gud, omverdenen og sig selv. Det hele vendes så at sige på hovedet og begynder med en taksigelse til Gud.

Interviewet

Poul Erik beskriver sig selv som åndeligt søgende. Han deltager i retræter, pilgrimsvandring og meditationsforløb både i folkekirken og i det alternative miljø. I interviewet fortæller Poul Erik om længselen efter at drikke af den kilde, Gud er. Han har haft en åndelig opvågning gennem bøn til Gud i sin afhængighed af stoffer, som han er kommet ud af. Han har erfaret betydningen af andres hjælp og understreger, at det er sammen med andre, at vi kommer videre, og han ender med at sige om sit forhold til Gud: "Jeg får altid mere, end jeg regner med."

De to spørgsmål efter interviewet lægger op til drøftelse og samtale om længsel, og hvordan den indfries. Der er en tendens i den nyåndelige søgen til at fokusere på det, der ligger uden for den konkrete erfarede virkelighed. Der er en længsel efter harmoni. Ser vi på Kristi liv og den vej, han gik, er der langt mere kamp end harmoni. Hvordan åbnes vores øjne for, at det hele kan vendes på hovedet? At Gud skænker os sin fred hver dag, og at dét er en virkelighed, vi må leve ud af midt i det urolige liv? Udfordringen er at åbne for erfaringer og tanker om, hvad vores 'indsats' er i mødet med Gud. Kan vi bede om og skabe rum for, at Gud vil være en del af vores liv? Kan vi række ud efter Gud eller modsat: lukke af, så Gud ikke kan komme til?

Citater fra den kristne tradition

I citaterne fastholdes længselen og uroen. Samtidig peges der på overgivelsen og hvilen i Gud som stedet, hvor længselen næres.

Augustin (354–430), citatet er fra det selvbiografiske værk *Confessiones*.

Jens Rosendal (f. 1932), dansk salmedigter, DDS 28.

Luther-citatet er fra *Den lille Katekismus*, den anden bøn i Fadervor.

Refleksion

Hvorfra stammer længselen efter Gud? Hænger den mon sammen med, at vi er skabt i Guds billede og derfor bærer en længsel efter ham i os? I så tilfælde er den en positiv længsel efter samhørighed med Gud. Syndefaldet står som det, der adskiller mennesket fra sin Skaber. Menneskets behov for kærlighed og tryghed er et grundvilkår bag længselen.

Følgende citat kan sætte problematikken i relief:

“Hvis de ydre bestillinger er forskellige, er den eksistentielle grundvold som oftest ens. De fleste af os trækkes med længsler, som aldrig bliver opfyldt. Vi trækkes med, at vi til syvende og sidst er ensomme, at vi skal dø, hvor meget kontrol vi egentlig har over vores liv, og hvad der er meningen med det hele” (*Uro – en rejse i det moderne selv* (2000) af psykiater Finn Skårderud).

Hvordan kan Kristus i dag vise os vejen til at leve med længslen og ensomheden som et grundvilkår?

Citater fra Bibelen

Citaterne udtrykker, at indfrielsen af menneskets længsel findes hos Gud. Den treenige Gud har åbnet en dør, som aldrig kan lukkes i. Han hører menneskets sukke og skrig. Kristus indbyder det trætte og splittede mennesket til hvile og fred.

Troens praksis i kirkens rum

Præsten/lederen kan vælge en andagt i kirken ved at fortælle om længsel, som det udtrykkes i kirkeårets gang, f.eks. fastetid og adventstid som bods- og forberedelsestid til to af kirkens højtider. Eller andagten kan tage udgangspunkt i Jesu kors, eller i et alterbillede med Jesu korsfæstelse og herudfra tale om korset som tegn på lidelsen, men også som det, der peger hen på den opstandne Kristus. Dette kan indgå i en andagt med salme, bøn (se hæftet), bibelcitater (se hæftet), Fadervor, velsignelse og salme.

En anden mulighed er at vælge en bibelmeditation som led i en afsluttende andagt.

Salmeforslag

DDS 28: De dybeste lag i mit hjerte

DDS 410: Som tørstige hjort monne skrige

DDS 412: Som vintergrene i afmagt rækker

DDS 320: Midt iblandt os er Guds rige

DDS 11: Nu takker alle Gud

Bibelmeditation

Indledning ved præsten/lederen om, hvad der skal ske

Salme

Bøn, se hæftet

Bibelcitater:

Jesus siger: "Jeg har lukket en dør op for dig, som ingen kan lukke i, og jeg ved, at du kun har svage kræfter...." (Åb 3,8).

Introduktion til meditationen (se s. 75n)

Selve meditationen kan indledes på følgende måde:

Måske har du et spørgsmål at stille til Gud, som længe har optaget dig.

Måske savner du noget, som kun Gud kan indfri. En dybere tilfredshed, mere opløftende tanker, en glæde, som ikke kan hentes andre steder end netop hos Gud.

Modtag Guds kærlighed gennem den åbenstående dør.

Se det for dig og vær blot modtagende.

Lad os være stille sammen.

Stilhed (ca. 10 min.)

Fadervor og velsignelse

Salme

8. Kraft

Ord som kraft, ånd og energi bruges hjemmevant i det nyåndelige univers. De udtrykker en bevægelse, et flow, en kilde, som strømmer fra Gud eller det guddommelige gennem mennesket ud til omverdenen. I den tankegang er mennesket et medie eller kanal for den gode energi og guddommelige kraft. Kraften og strømmen kan imidlertid blokeres af menneskelige begrænsninger, og det kræver både erkendelse og indsigt at fjerne blokeringer og åbne sig for Guds kraft igen.

I den kristne tradition formidles Guds kraft gennem Helligåndens virke. På et plan kan det se ud, som om der er stor lighed med nyåndelighedens tale om kraft og energi. Men en afgørende forskel er, at Guds kraft, der formidles gennem Helligånden, altid er relationel – i forholdet mellem Gud, mennesket og medmennesket.

Interviewet

Inger beskriver sig selv som kristen og kirkegænger og med respekt for alle religioner. Hun udøver selv kinesologi. I interviewet fortæller Inger, hvor hun henter kraft og fremhæver nadveren som det kraftcenter, hun får styrke og næring fra. Blokeringer erfarer hun, når hun kun kan modtage fra Gud, men ikke give videre eller omvendt. Det kan tage lang tid at overvinde blokeringer, så kraften atter kan strømme frit. Hun nævner blokeringen over for det at gå i kirke, men den blev fjernet en nat gennem nåden. Det kræver meget at være klar til at vælge det gode og kærligheden, slutter hun.

De to spørgsmål efter interviewet åbner for en drøftelse af, hvordan gudstjenesten kan formidle Guds kraft, og hvad der kan blokere herfor. Her kan deltagerne få mulighed for at fortælle om deres syn på kirken, deres erfaringer i mødet med den, og hvad det er, der kan blokere for mødet med Gud.

Det nyåndelige menneske vil ofte gøre alt, hvad der er menneskeligt muligt for at være rede til at modtage Gud og være i en fremadskridende proces. Faren er, at det enkelte menneske bliver overbelastet og har fokus på sig selv i stedet for på den treenige Gud. Kristus vidner om, at Gud har modtaget hvert enkelt menneske. Det bekræftes i dåb og nadver.

Citater fra den kristne tradition

Citaterne giver udtryk for Guds kraft som det, der når os, og ikke det, som vi kan nå. Det er Helligåndens virke i mennesket. Guds kraft forener mennesker f.eks. i nadveren.

Henrik Dons Christensen (1910-1984), biskop i Ribe fra 1956-1980. Digtet er fra *Adventskalender til en travl husmor*.

Citat af Luther, citeret efter "Den gode gerning hos Luther", Tidehverv, 1929, s. 107-111.

Citat af Grundtvig er fra DDS 287 v.2 "Kraften fra det høje" fra 1850.

Refleksion

De nyåndeligt søgende taler meget bogstaveligt om kraft og energier. De mærker, om der er en god energi til stede i et rum eller blandt mennesker. Det kan virke provokerende, når man ikke er vant til dette sprogunivers. Men er der paralleller i den kristne tradition for at tale på den måde om Ånd og kraft? – At der i mødet med andre mennesker kan opstå en god ånd? – At Helligånden kan 'vække' os i mødet, så der opstår 'noget mere' end det, det enkelte menneske kan give sig selv?

Citater fra Bibelen

I citaterne betragtes kraften som Guds nåde og som noget, der kommer udefra. Denne kraft kan være til stede i magtesløshed og udmattende omstændigheder.

Troens praksis i kirkens rum

Præsten/lederen kan holde en andagt med fokus på Helligånden, som udtrykker Guds kraft. Det kan også være ud fra en konkret bibeltekst (om pinsen) eller et oplæg om, hvad det betyder at bede til Gud – at der er forskellige bønformer: Fadervor, liturgiske bønner, frie bønner, takke- og stillebønner osv.

En anden mulighed kan være at tale om Guds kraft gennem skriftemålet med tilsigelsen af syndernes forladelse i Guds navn. Det valgte emne sættes ind i en andagt med salme, bøn (se hæftet), bibeltekst med oplæg, Fadervor, velsignelse og salme.

Der kan også vælges en bibelmeditation.

Salmeforslag

DDS 285: Hør Himmelsus

DDS 71: Nu kom der bud fra englekor

DDS 721: Frydeligt med jubelkor

DDS 287: Kraften fra det høje

DDS 367: Vi rækker vore hænder frem

Samt pinsesalmer.

Bibelmeditation

Indledning ved præsten/lederen om, hvad der skal ske

Salme

Bøn, se hæftet

Bibelcitater:

“De, der håber på Herren får nye kræfter, de får vinger som ørne, de løber uden at blive trætte, de vandrer uden at udmattes” (Es 40,31).

Introduktion til meditationen (se s. 75n)

Selve meditationen kan indledes på følgende måde:

Lad din krop være som et tomt kar, der nu er parat til at lade sig fylde op af guddommeligt lys og kraft. Helt ud i hver en krog skal du lade det nye menneske tage over ved Helligåndens kraft. Lad den nye kraft overtage dit gamle sind dér, hvor tvivl og fortvivlelse har rådet. Overgiv dig til Guds ledelse.

Lad os være stille sammen.

Stilhed (ca. 10 min.)

Fadervor og velsignelse

Salme

9. Fred

Den nyåndelige søgen kommer ofte til udtryk i en bemærkning som denne: "Jeg længes efter en indre fred i mig selv – en form for helle og fristed, jeg kan være i." Ofte henvises der til den fred, der kan være i naturen, og som erfares som givende. I den kristne tradition kan pilgrimsvandring være udtryk for en lignende længsel efter fred og væren i naturens katedral. Også ørkenfædrene og klostertraditionen bygger på stilheden og det at tie stille og være lyttende som noget, der i sig selv er fredfyldt og fredsskabende. Retrætebevægelsen er et nutidigt udtryk for dette. Det er en udfordring for kirken i dens møde med nyåndeligheden både at være åben for disse 'fredsskabende rum' og samtidig sætte fokus på Kristus som medvandrer og som den, der lyser sin fred over et menneske.

Interviewet

Gerda beskriver sig selv som alternativ behandler. Hun går i kirke og holder kurser og foredrag om sit livssyn. I interviewet fremhæver Gerda betydningen af de steder, der åbner for fred: naturen, en god bog, afslapning og ro. Hun oplever at få hilsener fra de døde under begravelser. Travlhed og problemer kan stå i vejen for freden i dagligdagen. Men Guds fred giver hende ny energi og overskud til at gå i gang med opgaver af forskellig art. Gerda opfatter Guds nærvær i stilheden som fred.

De to spørgsmål efter interviewet kan åbne til en drøftelse om Guds fred, og om hvordan den kan være til stede i en urolig verden og hverdag. I det nyåndelige miljø står den indre fred i centrum. Hvordan forholder kristendommen sig til det? Hvordan kan Guds fred være til stede under modsigelsens fortegn? Er fred en tilstand eller en kamp?

Citater fra den kristne tradition

Gennem citaterne fastholdes Guds fred som mere og andet end harmoni og fravær af ufred. Den indfinder sig i både uroen, usikkerhed og afmagten, men er ikke nogens ejendom. Stilheden kan være fyldt med indre larm, men er dog Guds første sprog.

Grundtvig-citatet stammer fra DDS 676, "Guds fred er mer end englevagt."
Luther-citatet stammer fra De 95 Teser, der blev slået op på kirkedøren i Wittenberg den 31. oktober 1517.

Wilfrid Stinissen (f. 1927), tilhører Karmeliterklosteret i Norraby i Sverige og er en internationalt anerkendt åndelig vejleder og forfatter.

Refleksion

Jesus taler om Guds fred som en tilsigelse og som skænket af Gud: "Fred være med jer!" – en anderledes fred end verden kan give (Joh 14,27). Han giver løftet om, hvor to eller tre er forsamlede i hans navn, der vil han være midt iblandt mennesker (Matt 18,20). Igen og igen har vi brug for at få Guds fred tilsagt, for meget står den imod – både i det enkelte menneske selv og i mødet mellem mennesker i verden. I begge forhold er det et udtryk for synden.

At få lyst velsignelsen over sig midt i alle former for uro og kampe kan sætte et menneske fri fra sig selv og verden og erfares som en guddommelig velsignelse, ja, som en genoprettelse af det brudte. Gud lader os aldrig i fred, og det gør livet heller ikke. Livet er en kamp – men i kampen er der en vished om, at Gud er der både før os, med os og efter os.

Bibelcitater

Citaterne uddyber Guds fred som urokkelig og anderledes end den fred, verden kan give.

Troens praksis i kirkens rum

Præsten/lederen kan som afslutning på mødeaftenen holde en andagt, hvor fredshilsenen indgår og med en refleksion over emnet: salme, bøn (se hæftet), en valgt bibeltekst (se hæfte), oplæg om fred, Fadervor, velsignelse, salme og bortsendelsesordene: "Gå med fred!" som afslutning.

En anden mulighed er at lade nadveren være en del af andagten. Her skænkes syndsforladelse til fred for det hele menneske. I nadveren bliver vi ét med Kristus. En tredje mulighed er en andagt med bibelmeditation.

Salmeforslag

DDS 778: Fred hviler over land og by

DDS 121: Dejlig er jorden

DDS 426: Fred til bod for bitre savn

DDS 678: Guds fred er glæden i dit sind

DDS 676: Guds fred er mer end englevagt

Bibelmeditation

Indledning ved præsten/lederen om, hvad der skal ske

Salme

Bøn, se hæftet

Bibelcitater:

“Fred efterlader jeg jer, min fred giver jeg jer; jeg giver jer ikke, som verden giver. Jeres hjerte må ikke forfærdes og ikke være modløst” (Joh 14,27).

Introduktion til meditationen (se s. 75n)

Selve meditationen kan indledes på følgende måde:

Lige nu skal du ikke andet end at være dig. Slip for en stund ethvert projekt. Lad de forstyrrende tanker komme og gå, som de vil. Bare lad alting være, som det er, uden at gribe ind. Vær parat til at lade det, der før forstyrrede dig, erstattes af Guds fred.

Se dig selv som omsluttet af Guds lys.

Lad os være stille sammen.

Stilhed (ca. 10 min.)

Fadervor og velsignelse

Salme

Litteraturliste om meditation og bøn:

Carsten Andreassen, "Bibelmeditation i Højby Kirke". *Kritisk Forum for praktisk teologi*, nr. 104 (Temanummer: "Andre ritualer"). 2006.

Forfatteren giver en konkret indføring i at meditere over bibeltekster. Der bygges på både Martin Luthers og Ignatius af Loyolas meditationspraksis.

Karen Marianne Asley-Kristensen, "Spiritualitet som meditation. En introduktion til Jesusbønnens historie, teologi og praksis". *Kritisk Forum for praktisk teologi*, nr. 42. 1990.

Jesusbønnen er ofte kendt i nyåndelighedens univers.

Marianne Bach (red.), *Åndelig vejledning – en del af den kirkelige tradition*. Forlaget Aros, 2004.

Bogens anledning er tidens voksende interesse for spiritualitet og åndelige fænomener. En række præster skriver om deres erfaring med og indsigt i emnet.

Asger Baunsbak-Jensen, *Bøn i mørket*. Alfa, 2009.

En fin lille bog om bøn, bl.a. en gennemgang af Fadervor.

Jette Dahl, *Troens lethed – 10 meditationer til hverdagsbrug*. ProRex, 2009. *Maria-vejen – 24 meditationer til advent*. ProRex, 2009.

To små bøger, der på en enkel måde indfører læseren i kristen meditation.

Levende vand – om kristen bøn, meditation og mystik.

Tidsskrift redigeret af Grethe Livbjerg. Findes også på nettet på adressen www.levendevand.dk. Selve emnet: "Kristen meditation" er temaet i 4. årg. nr. 4, nov. 1991.

Henri Nouwen, *Stemmen i mit indre. Vejledning til den åndelige rejse*. Forlaget Boedal, 2006. *Et liv som elsket. At være i verden, men ikke af verden*. Forlaget

Scandinavia, 2007. *Hjertets enkle vej.*

Ørkenens spiritualitet i nutidig praksis. Forlaget Boedal, 2008.

Disse tre bøger af den katolske præst Henri Nouwen er skrevet i et sprog, som nyåndeligheden tager til sig. Samtidig er der et klart kristent budskab, som er formidlet gennem en erfaringsbaseret tro.

Gerhard Pedersen, *Glæden ved stilheden – en bog om bøn.* Unitas Forlag, 1989.

Her gives en god enkel indføring i bøn og stilhed med konkrete anvisninger. Der er endvidere en fyldig litteraturliste om emnet.

Henvisninger til hjemmesider om emnet:

www.retraete.dk

www.troitiden.dk

www.ikon-danmark.dk

www.kristenmeditation.dk

Litteraturliste til inspiration i mødet med nyåndeligheden

Niels Henrik Arendt, *Er det den samme Gud? Gud i kristendommen og andre religioner*. Unitas Forlag, 2009.

Bogen stiller det relevante spørgsmål om Gud i de forskellige former for religiøs tro og har et aktuelt ærinde i dag.

Else Marie Kjerkegaard, *Vejen vi går. 12 kvinder og deres åndelige praksis*. Borgen, 2002.

Bogen består af en række interview med kvinder om deres tro, og hvordan de udøver deres religion i hverdagen. Buddhisme, islam og kristendom er repræsenteret.

Else Marie Kjerkegaard, *Nærværets vej – en opdagelsesrejse med Buddha og Jesus*. Forlaget Boedal, 2007.

Bogen er en personlig erindringsbog om et menneskes åndelige længsel og vejen over buddhismen til kristendommen. Den tegner et fint billede af, hvad der er drivkraften i det moderne menneskes religiøse længsel, og hvad mødet med kristendommen kan åbne for.

Magnus Malm, *Vejviser. En bog om kristen lederskab*. Credo Forlag, 1990.

Forfatteren skriver ud af egne erfaringer og opfordrer præster og andre ledere til personlig bearbejdelse og selvansagelse i lederpositionen. Hovedtemaet er, at lederskab er uadskilleligt fra livet i øvrigt. Det handler om at være et autentisk menneske. Den refleksion er gavnlig i religionsmødet. Andre bøger af samme forfatter kan supplere anliggendet.

Margareta Melin, *Tro godt om dit hjerte*. Unitas Forlag, 2005.

Med stor indsigt beskriver forfatteren det moderne menneskes livsvilkår og mødet med den kristne tro. Her er det sted, hvor det enkelte menneskes værdighed

er at finde. Hendes forfatterskab er en hjælp til den åndeligt søgende og kan være en indgang til det kristne univers.

Viggo Mortensen, *Kristendommen under forvandling. Pluralismen som udfordring til teologi og kirke i Danmark*. Forlaget Univers, 2005.

René Dybdal Pedersen, *I Lysets tjeneste – nye religiøse og spirituelle grupper i Danmark*. Forlaget Univers, 2005.

Lars Ahlin, *Krop, sind – eller ånd? Alternative behandlere og spiritualitet i Danmark*. Forlaget Univers, 2007.

Disse tre bøger er resultatet af forskningsprojekter under Centret for Multireligiøse Studier ved Århus Universitet. Bøgerne er velegnede som baggrundslæsning og orienteringsmateriale med indføring i tidens religiøse og spirituelle tendenser.

7. KRISTUS-VEJEN

Vejledning i brug af hæfte-serie til mødet med mennesker med muslimsk baggrund

Af Mogens S. Mogensen

Indledning

De ni hæfter er ikke beregnet på at blive læst som en katekismus, men er udarbejdet som et oplæg til samtale. Et samtaleforløb mellem en kristen (f.eks. en præst, en kateket, en sognemedhjælper e.l.) og en person med muslimsk baggrund, som ønsker at stifte bekendtskab med den kristne tro og eventuelt blive døbt.

I de ni hæfter arbejdes der med ni centrale emner i den kristne tro

- Livet er en gave
- Hvem er Gud?
- Gud blev menneske
- Kors og kærlighed
- Ånd og fællesskab
- Samtale med Gud
- Elsk din næste!
- Gud rører ved os
- Håbet

Rækkefølgen er traditionel, idet der begyndes med skabelsen og slutes med eskatologien, men hæfterne kan også bruges uden nødvendigvis at følge denne rækkefølge. Det er ikke sikkert, at der er basis for ni samtaler. Derfor er hæfterne skrevet på en sådan måde, at de kan bruges hver for sig, så man kan udvælge det antal hæfter, der er brug for. Hvis ikke alle hæfter bruges i et samtaleforløb, vil

det være hensigtsmæssigt, at følgende hæfter indgår i forløbet, nemlig "Hvem er Gud?", "Gud blev menneske" og "Kors og kærlighed". Her tages fat på emner, som er af central betydning i mødet mellem islam og kristendom.

Hæfterne kan bruges på mange forskellige måder. F.eks. kan præsten (eller en anden fra kirken) udlevere det første hæfte, når samtaleforløbet aftales, således at den person, som ønsker at lære mere om kristentroen, kan læse det igennem forud for den første samtale. Ved den første samtale udleveres så det næste hæfte og så fremdeles. Da teksterne i hæfterne er relativt korte, er det også muligt at læse hæfterne sammen; det kan være hensigtsmæssigt, hvis samtalepartnerens danskundskaber er begrænsede.

Hæfterne er opbygget på den måde, at det første opslag (s. 2-3) handler om troens liv og praksis, mens det andet opslag (s. 4-5) handler om troslære, og det sidste opslag (s. 6-7) indeholder troens fortællinger (bibelfortællinger). På bagsiden findes et kort interview med en person, som er konverteret fra islam til kristendom.

Denne opbygning er valgt med henblik på at kunne tage udgangspunkt i det kristne liv, som vedkommende måske allerede har mødt eller hurtigt vil møde i forbindelse med gudstjenester, bøn og andre former for kristen praksis. Samtalen om kristent trosliv og praksis rejser spørgsmål om, hvorfor vi som kristne gør, som vi gør, og hvad de forskellige handlinger betyder. Det andet opslag lægger op til en drøftelse af den kristne tro.

Det tredje opslag, der indeholder tekster fra Bibelen, giver anledning til at studere og diskutere den bibelske historie, som ligger til grund for den kristne tro og praksis. Endelig vil det være muligt med udgangspunkt i det korte interview på bagsiden af hæftet at tale om, hvordan andre mennesker med muslimsk baggrund har mødt kristendommen.

Tanken med denne opbygning af hæfterne er, at hvert opslag således kan danne grundlag for en del af samtaleforløbet.

Ud over hæfterne ville det være en god idé at sørge for, at samtalepartneren har en bibel og en salmebog, som kan inddrages i samtalen. Det anbefales, at det er

en udgave af Den Danske Salmebog (DDS), som også indeholder ritualbog, bønnebog osv.

Det er et bevidst valg, at hæfterne ikke henviser til Koranen, sammenligner islam og kristendom eller direkte peger på afgørende forskelle mellem islam og kristendom. Formålet har været at undgå enhver form for polemik mod islam ved i stedet positivt at udtrykke, hvad kristendom er. Hæfterne er dog udarbejdet på en sådan måde, at de kan være med til at svare på nogle af de spørgsmål, som mennesker med muslimsk baggrund måtte komme med.

Til hvert af de ni hæfter er der i denne artikel udarbejdet en kort vejledning, som det kan være gavnligt at læse forud for samtalerne. Et hovedformål med disse vejledningsafsnit er at give et indtryk af, hvilken forudforståelse mennesker med muslimsk baggrund eventuelt kommer med fra islam vedrørende de emner, som behandles i hæfterne. F.eks. islams syn på den kristne treenighedslære eller islams forståelse af bøn. I den forbindelse vil der blive peget på væsentlige ligheder og forskelle mellem islam og kristendom.

Et andet hovedformål med disse vejledningsafsnit er at give ideer og præsentere ressourcer, der evt. kan bruges til at forklare den kristne tro til mennesker med en muslimsk baggrund. F.eks. illustrationer til belysning af treenighedslæren.

En særlig udfordring, som ofte optræder i mødet mellem mennesker med kristen og muslimsk baggrund, er, at vi i mange sammenhænge bruger de samme ord, men tillægger dem forskellig betydning. På den ene side gør det kommunikationen lettere, at vi som kristne kan bruge ord som Gud, Jesus, synd og frelse, uden at de opleves som fremmedord af folk med muslimsk baggrund. På den anden side indebærer det en fare for, at vi tror, at vi forstår hinanden, mens vi måske i virkeligheden forstår noget forskelligt. Derfor vil det være en god idé at spørge ind til, hvordan samtalepartneren forstår de ord, som indgår i materialet, og også selv at bestrebe sig på at forklare den kristne betydning af ordene.

Henvisninger til og citater fra Koranen er fra Ellen Wulffs oversættelse. Her bruges ordet Gud for Allah, og den linje er fulgt i denne vejledning.

1. Livet er en gave

At livet er en gave er de fleste menneskers oplevelse. Kristne og muslimer forstår livet som en gave, de har fået fra Gud.

Guds historie med verden

Kristendom og islam er fælles om at tro på Gud som skaberen af mennesket og hele universet. Mange af de personer, der berettes om i Det Gamle Testamente, er også omtalt i Koranen, f.eks. Adam og Eva, Kain og Abel, Noa, Abraham og Lot, Isak og Ismael, Jakob og Israels folk, Moses og Aron, David, Salomon, Ezeziel. I Koranen fortælles dog sjældent de sammenhængende historier om disse personer, men der henvises til dem i mange suraer (kapitler), der imidlertid har form af prædikener eller formaninger. For mennesker med muslimsk baggrund kan det være af stor interesse at læse eller få fortalt disse historier fra Bibelen i sammenhæng.

I modsætning til asiatiske religioner som f.eks. hinduismen, der har en cirkulær historieforståelse, er de tre store monoteistiske religioner, jødedom, kristendom og islam, fælles om en lineær historieforståelse, hvor verden har en begyndelse (skabelse) og en ende (dommedag). En hovedforskel mellem islam og kristendom er, at ifølge kristendommen træder skaberen selv ind i historien for at frelse verden (inkarnationen), mens det er helt utænkeligt for en muslim.

Taknemmelighed

Taknemmelighed mod Gud spiller en afgørende rolle i islam. Tro og taknemmelighed er knyttet så tæt sammen, så det modsatte af taknemmelighed siges at være vantro. F.eks. indgår en lovprisning til Gud i den traditionelle muslimske hilsen *alhamdulillah* (pris eller tak til Gud). – En indgang til at tale om taknemmelighed i kristendommen kunne være lovsangene i Den Danske Salmebog (f.eks. nr. 1-14) og i Salmernes Bog.

Mennesket – skabt af Gud

Ifølge Koranen er mennesket ikke skabt i Guds billede, men er skabt som *khalifa*, dvs. Guds stedfortræder eller repræsentant på jorden. At være skabt i Guds billede antyder en form for nærhed mellem Gud og menneske, som ligger de fleste muslimer fjernt. For dem er Gud først og fremmest den mægtige og ophøjede Gud, som mennesket underkaster sig og hengiver sig til (islam betyder også hen-

givelse). I den mystiske udgave af islam, sufismen, er der dog mange eksempler på menneskers erfaring af Guds nærhed – og af menneskets forening med Gud.

Adam og Eva og alle senere mennesker er skabt som muslimer, men mange er gennem påvirkninger i deres opvækst kommet væk fra deres oprindelige identitet. Enhver omvendelse til islam er derfor egentlig ikke en 'konversion', men en 'reversion', altså en venden tilbage til udgangspunktet, islam.

Det vil være vigtigt at tale om, hvad det betyder i den kristne tro, at mennesket er skabt i Guds billede. Regin Prenter udlægger det sådan, at mennesket som skabt i Guds billede er "stående for Gud under Hans ords tiltale, sammen med sit medmenneske i kærlighedens samtale og over sin medskabning i erkendelsens omtale" (*Skabelse og Genløsning*. Gads Forlag, 1979, s. 261f).

- Tiltale: At mennesket er skabt i Guds billede understreger, at vi er skabt til at høre Guds Ord – som bud og velsignelse – og respondere på det. Vi er ikke kun skabt til lydighed mod en fjern Gud, men til et nært fællesskab med Gud som vores himmelske far.
- Samtale: At mennesket er skabt i Guds billede understreger, at alle mennesker er skabt med den samme værdighed, og skabt til fællesskab med hinanden, ligesom det understreger kvinders og mænds lige værdighed (se f.eks. Gal 3,28).
- Omtale: At vi er skabt som Guds medskabere eller medarbejdere på Guds skaberværk, og at vi har et ansvar for skaberværket.

Jesus kaldes for Guds "væsens udtrykte billede" (Heb 1,3), i ham ser vi den sande gudbilledlighed. Menneskets syndefald indebærer dog ikke, at mennesket mister sin gudbilledlighed, men at gudbilledligheden fordunkles.

2. Hvem er Gud?

Kristne og muslimer er fælles om troen på én Gud, altså monoteisme, omend de på afgørende punkter bekender noget forskelligt om Gud.

Er det den samme Gud?

I samtaler med mennesker med muslimsk baggrund vil det være næsten umuligt at undgå at komme til at tale om spørgsmålet, om det er den samme Gud, som muslimer og kristne tror på. I den kristne teologiske tradition er der givet mindst flg. tre svar:

- Det er den samme Gud, kristne og muslimer tror på, men vi tror noget forskelligt om denne ene og samme Gud.
- Det er ikke den samme Gud, muslimer og kristne tror på, da vi som muslimer og kristne tror noget forskelligt om Gud.
- Endelig er der den agnostiske position, der overlader dette spørgsmål til Gud selv at give svar på ved tidernes ende.

For muslimer er svaret ifølge Koranen klart: Muslimer og kristne tror på den ene og samme Gud, men kristne tror noget forkert om denne ene Gud, bl.a. at han er treenig.

De fleste muslimer, som konverterer til kristendommen, er af den opfattelse, at den Gud, som de troede på som muslimer, men som – set i bakspejlet – på mange måder var en fjern og ukendt Gud, har de nu som kristne lært at kende gennem hans Søn Jesus Kristus som deres himmelske far, der er dem nær ved Helligånden.

Treenigheden

Islam afviser enhver tale om Gud som en treenig Gud. I Koranen polemiseres der imod en forståelse af treenigheden, hvor treenigheden består af Gud, Jesus og Jomfru Maria. I sura 5,116f spørger Gud Jesus: "Jesus, Marias søn! Har du sagt til menneskene: 'Tag mig og min mor til guder foruden Gud?'" Det benægter Jesus og siger: "Jeg har kun sagt til dem, hvad Du befalede mig: 'Tjen Gud, min og jeres Herre!'"

Spørgsmålet om treenigheden er et af de emner, som hyppigst kommer op i samtaler mellem muslimer og kristne. Derfor er der god grund til seriøst at overveje, hvordan man kan forklare troen på den treenige Gud for mennesker med en muslimsk baggrund.

Jens Christensen om treenigheden

Islam-missionæren Jens Christensen giver i sin bog *Forargelsens Gud* (Dansk Pathanmissions Forlag, 1956) et bud på, hvordan man kan forklare treenigheden for muslimer. Christensen gennemgår, hvordan Jesu disciple, der som jøder troede på én Gud, gennem en længere og vanskelig proces kom frem til troen på Gud som en treenig Gud. Her gengives et længere citat fra bogen:

Skal man forstå den kristne lære om Gud, er det bedst at se på den historiske udvikling, altså prøve at følge troen i dens udfoldelse.

Der var nogle jøder, der havde en tyrkertro på *een sand Gud*. Ingen kunne rokke ved denne opfattelse hos dem af det guddommelige. Disse jøder træffer Jesus. I begyndelsen siger han ikke ret meget om sig selv. Han taler med folk om Guds rige, han prædiker for dem, og han helbreder mange, "der var overvældet af djævelen".

Efter at disse jøder i nogen tid har gået og hørt på hans ord og set på hans overnaturlige gerninger, udvikler der sig hos dem den overbevisning, at her er der en, der er *mere end menneske*. De synes, han sprænger det menneskeliges rammer. Det er ikke blot en bestemt ting, han siger, eller en enkelt ting, han gør, men – det er hele personen, der er anderledes. Her er noget mere end det, man venter at finde hos et menneske med alle dets begrænsninger. Bekendelsen af dette kommer til orde i dagens tekst: "Du er Messias, den Salvede, Guds Søn" [artiklen er en prædiken over Matt 16,13-17].

Læg mærke til, at der *ikke* bliver sagt, at Jesus er Gud. En jøde kunne nok blive gnostiker, skeptiker eller ateist, men jøderne på Jesu tid kunne aldrig forfalde til flerguder i nogen som helst form. Jødernes historie gennem mange generationer viser netop en kamp for at bevare folket fra at falde i den afgudsdyrkelse, der den gang var den gængse form for religiøsitet. Til trods for *hvad* de ellers mente om Jesus, så var det ikke

for et øjeblik faldet dem ind at tro, at han trådte i stedet for den ene al-mægtige Gud. Det havde for dem været ensbetydende med gudsbe-spottelse.

Da de begyndte at forkynde, vidnede de netop om en, som Gud var med, en, der havde modtaget Helligånden og dens kraft. Men de sagde mere. Det var "livets Ord", de forkyndte og vidnede om, fordi de havde set det med deres øjne, hørt det med deres øren og rørt ved det med deres hænder. "Det evige liv" – som var hos Faderen og blev åbenbart "for os".

De brugte helt igennem mærkelige ord og vendinger, som alle enten var billedsprog eller var dobbeltbundede. De talte om "den salvede tjener", om "Messias" og "Guds Søn", om "Guds Ord", "Guds Lam", "Immanuel", "Hyrden", "Herren Jesus" og "Menneskesønnen". Alle disse navne havde forbindelse med Gammel Testamente, og de sagde alle noget om Jesus, som ikke let kunne siges på anden måde.

Lad mig blot tage en enkelt betegnelse som illustration. I Gammel Testamente er billedet af *Hyrden* brugt om både Guds forhold til den enkelte og hele folket. Men *Hyrden er altid Gud*. Det vil sige, at de kristustroende jøder på en eller anden måde var kommet til den erkendelse, at de Guds egenskaber, der udtrykkes i hyrdebilledet, også findes hos Jesus.

Hele tiden var det dog en *historisk* skikkelse, de talte om. Det var denne uforklarlige Jesuskikkelse, som havde slået sit telt op i deres midte, som Johannes siger det (Joh 1,14). ...

Det næste skridt er historisk set, at dette uforklarlige menneske talte om noget, som han kaldte "Sandhedens Ånd", "Helligånd", "Talsmand og Trøstermand". Denne ånd skulle komme fra Faderen, vejlede mennesker til sandheden, åbne Jesu ord for dem og overbevise dem om synd. Åndens komme skulle de vente på, før de forsøgte sig ude i folket som hans vidner.

Pinsedag kom. Denne dags begivenheder bliver fremstillet af dem som noget ganske bestemt, altså noget *historisk*. I deres forkyndelse den dag

sagde de: "således som I både ser og hører" (Ap. Ger. 2,33). Det, der skete, blev heller ikke udlagt som noget, der havde med mystik at gøre, det var blot opfyldelsen af både det Gamle Testamente og Jesu egne ord. – Det var noget mærkeligt og nyt, noget som aldrig før var sket. Men nu skete det. Kirkens fødsel var en historisk begivenhed, som Jesu fødsel var det.

Nu var det besynderlige sket. De kristne stod med en virkelig historisk grundvold for deres tro. Hvad jeg mener er, at de ikke byggede på visdomsfabler eller lærde mænds aforismer eller symbolske fortællinger, men på noget, der ligefrem var håndgribelige kendsgerninger. For jøder, der ved deres egen historie havde lært at tænke om Gud som den, der handlede i historien, var denne indstilling slet ikke ny eller overraskende. I modsætning til alle de andre religioner havde israelitterne altid troet på, at Gud ganske bogstaveligt handlede i deres folks historie. Det besynderlige, der skete, var nu, at netop denne historiske grundvold for deres tro førte dem ud i en tilsyneladende mærkelig opfattelse af det guddommelige. Hvem havde nogen sinde før hørt tale om een Gud, der alligevel var at opfatte som tre? For jøderne var det en anstødssten, og for filosofferne en dårskab. ...

De kristne mødte denne hån og forargelse på den måde, at de uafledeligt pegede på det *historiske*: Dér er Kristus; dér er pinsedag. Lad mennesker tænke, hvad de vil: Kristus blev korsfæstet, døde, blev begravet, opstod, og samtidig gjorde de gældende, at det ikke var tre guder og een gud, de talte om, men een sand Gud, der havde åbenbaret for deres øjne, at han havde tre måder at være på (s. 111-113, gengivet med tilladelse af Selskabet til støtte for Pakistans kirke).

Illustrationer af treenigheden

Ingen illustrationer af treenigheden er perfekte, men nogle er bedre end andre.

- En matematisk illustration: $1 + 1 + 1 = 3$ repræsenterer en triteistisk forståelse af Gud. $1 \times 1 \times 1 = 1^3 = 1$ repræsenterer en treenig forståelse af Gud.
- En geometrisk illustration: En trekant har tre hjørner, som er uadskillelige fra og alligevel samtidige med hinanden.

- En etisk illustration: Gud er kærlighed (1 Joh 4,16). Kærlighed indebærer en elsker, en elsket og en kærlighedens ånd mellem elskereren og den elskede.
- En antropologisk illustration: Mennesket som legeme, sjæl og ånd og alligevel en enhed.

Trosbekendelser

Islam sammenfattes ofte i de fem søjler, som er de fem vigtigste pligter i islam: trosbekendelsen (*shahadah*), tidebønnen (*salat*), fasten i Ramadan måned (*sawm*), almissen (*zakat*) og pilgrimsfærden til Mekka (*hajj*). Muslimernes trosbekendelse lyder: "Der er ingen Gud uden Gud, og Muhammed er hans profet." Når et menneske fremsiger denne trosbekendelse med tilslutning i sit hjerte bliver vedkommende muslim. Trosbekendelsen indgår i muezzinens kald til bøn og i alle tidebønnerne. Indholdet af den muslimske tro er udfoldet i en trosbekendelse (*aqida*), der indeholder troen på Gud, englene, bøgerne, profeterne, dommedag og forudbestemmelsen.

Jødernes trosbekendelse, som kristne også tilslutter sig, er "Herren vor Gud, Herren er én" (5 Mos 6,4). Den første specifikt kristne trosbekendelse er "Jesus er Herre". Se f.eks. Rom 10,9-10. Som supplement til den apostolske trosbekendelse, der er optrykt i studiematerialet, kan det være en god idé også at inddrage den nikæno-konstantinopolitanske trosbekendelse (DDS s. 795), der udfolder kristologien på en måde, som er meget relevant for mennesker med en muslimsk baggrund.

3. Gud blev menneske

Både islam og kristendom er åbenbaringsreligioner – Gud ønsker at give sig til kende for mennesker – men åbenbaringsforståelsen i kristendom og islam er afgørende forskellig.

Islamisk åbenbaringsforståelse

Ifølge islam åbenbarer Gud ikke sig selv, men kun sin vilje eller sin lov for mennesket. Gud åbenbarer sin vilje gennem profeter og sendebud. Sendebud er profeter, som har fået en bog at formidle: Moses fik *tawrat* (Mosesloven), David fik *zabur* (Salmernes Bog), Jesus fik *injlil* (Evangeliet), og Muhammed fik Koranen. Koranen er den ultimative åbenbaring, der er perfektioneringen og kulminationen af al den sandhed, som er indeholdt i alle tidligere skrifter.

Den islamiske åbenbaringsforståelse kan virke meget enkel og logisk, men den rejser en meget vanskelig problemstilling. Blandt muslimske teologer har der været diskussion, om Koranen som Guds åbenbaring var skabt eller uskabt. Problemet er, at hvis man siger, at Koranen er skabt, kunne det tænkes, at den som andet skabt kunne forsvinde igen, og at den som andet skabt var ufuldkommet. Hvis man siger, at Koranen er uskabt, opstår der det problem, at der så er to uskabte evige størrelser, Gud og Koranen, og det er en dødssynd at sætte noget ved siden af Gud.

Jens Christensen om den kristne åbenbaringsforståelse

Om en kristen forståelse af, hvordan Gud åbenbarer sig, skriver islam-missionæren Jens Christensen, at

... Gud åbenbarer sig selv ved sig selv. Denne sætning betyder uhyre meget for al sund kristen tænkning. Alt, hvad mennesker kender, er både begrænset og inde under syndens vilkår. Derfor kender mennesket ikke noget sted, hvor det med fortrøstning og forvisning kan finde Gud, således som Gud ønsker, vi skal kende ham, med mindre han åbenbarer sig selv ved sig selv. ...

Guds åbenbaring er netop skjult. Han kom i menneskeskikkelse, som et modsigelsens tegn. Akkurat på samme måde som man siger, at Gud er skjult i himmelen, er Gud skjult i Jesu menneskeskikkelse. Jeg har set

hundreder, bogstaveligt talt hundreder muhammedanere [sic!] læse Ny Testamente og ikke forstå eller opfatte den mindste smule af, hvad det egentlig siger. Og intet argument og ingen diskussion kan gøre det begribeligt for dem.

Gud er Gud, ikke alene i åbenbaringen, men sandelig også i åbenbaringens *modtagelse*. Helligånden åbenbarer det åbenbarede. Det lyder måske mærkeligt, men det er det slet ikke. Kirken har alle dage troet og holdt på, at kun når Helligånden åbner menneskers øjne, øren og hjerter og oplyser deres forstand, bliver Jesus åbenbaret for dem som Guds åbenbaring. ...

... den treenige Gud ... [har] på forunderlig måde skabt os i sit eget billede, så at vi i vor natur svarer til Gud som Fader, Søn og Helligånd. Det vil sige, at vi er skabt sådan, at Gud Helligånd kan oplyse os, så at vi ved troen på Jesus Kristus kan kende Gud som vor nådige og barmhjertige Fader (Forargelsens Gud s. 114f, gengivet med tilladelse af Selskabet til støtte for Pakistans kirke).

Guds Ord

Både i islam og kristendom tales der om Guds Ord. For en muslim er den arabiske koran bogstaveligt talt Guds Ord fra ende til anden. Den himmelske koran (*umm al-kitab* – bogens moder), som var og er hos Gud i himlen, blev åbenbaret stykke for stykke for Muhammed ved ærkeenglen Gabriel. Den arabiske koran er derfor en nøjagtig kopi af Koranen hos Gud i himlen.

Den mundtligt overleverede koran blev efter Muhammeds død samlet og nedskrevet i 114 suraer (kapitler). Suraernes rækkefølge i Koranen er afgjort af deres længde, således at de længste står først, med undtagelse af sura 1. Suraerne (eller dele af dem) opdeles efter, om de er blevet åbenbaret i Mekka eller Medina.

Karl Barth har givet sit bud på, hvordan vi i kristendommen forstår begrebet Guds Ord. Guds Ord er for det første Jesus Kristus, Ordet, der blev kød. Det er derfor mere relevant, når vi taler om Guds Ord, at sammenligne Koranen og Jesus end Koranen og Bibelen. Dernæst er Guds Ord i afledt betydning Bibelen, der er menneskers vidnesbyrd om Guds Ord, Jesus Kristus. Endelig er Guds Ord forkyndel-

sen i gudstjenesten af Jesus Kristus, Guds Ord, ud fra Bibelens beretning om Jesus.

Bibelen

På den ene side anerkender muslimer Bibelen som en hellig skrift. Mosebøgerne (*tawrat*), Salmernes Bog (*zabur*) og Evangeliet (*injl*) opfattes som åbenbarings skrifter, sendt fra Gud gennem hans sendebud (Sura 10,94 og 16,43), og derfor kaldes også jøder og kristne ligesom muslimer for 'bogens folk'. På den anden side forklarer muslimske teologer de mange uoverensstemmelser, som findes mellem Bibelen og Koranen, ud fra en teori om, at den bibelske åbenbaring igennem overleveringen er blevet forfalsket. Derfor kan det være vigtigt at forklare, hvordan f.eks. Det Nye Testamente er blevet til, og hvilke gamle manuskripter vores tekst i Det Nye Testamente bygger på.

Jesus – Guds søn

Jesus opfattes i islam som et sendebud (Koranen 19,30), sendt fra Gud med *injl* (evangeliet) til Israels folk. Ifølge Koranen blev Jesus på mirakuløs vis født af jomfru Maria, og han fik også af Gud givet evnen til at gøre mirakler. Koranen afviser, at Jesus var Guds søn, fordi det opfattes som et brud på monoteismen (se f.eks. Koranen sura 112 og 9,30f). Den eneste utilgivelige synd i islam er *shirk*, at sætte noget over eller ved siden af Gud, som talen om Jesus som Guds søn opfattes som et eksempel på.

Det vil være meget vigtigt at drøfte en kristen forståelse af, hvad det betyder, og hvad det ikke betyder, at vi tror på Jesus som Guds søn. Undertiden fremstilles det i muslimsk polemik mod kristendommen sådan, at Gud har haft samkvem med en jordisk kvinde, Maria, som derefter fødte Jesus. Det er også vigtigt at afvise den forståelse, som nogle muslimer har, at vi tror på to guder, nemlig Gud (Faderen) og Jesus (Guds Søn) – eller ligefrem tre guder: Fader, Søn og Helligånd. Kristne er i lige så høj grad monoteister, som muslimer (og jøder) er det.

Om inkarnationen, at Gud blev menneske i Jesus Kristus, Guds søn, siger Regin Prenter i *Skabelse og Genløsning* (s. 442), at det er "den begivenhed, hvormed Gud binder sit skabelsesformål og sit genløsningsformål sammen. Gud, skaberen, bliver selv skabning for at bøde på syndens ødelæggelse af det skabte menneskeliv." Når Gud, skaberen, træder ind i sit skaberværk og den historie, han har

sat i gang, gør han det, fordi det er den eneste måde, han kan frelse sin skabning, mennesket, og hele skaberværket på.

At Jesus er Guds søn betyder derfor bl.a.:

- at mennesket Jesus fra Nazaret gennem sit liv, sin død og opstandelse åbenbarer for os, hvem Gud er ("Gud åbenbarer sig selv ved sig selv")
- at Gud selv – Jesus som Guds søn, der både er Gud og menneske – kunne dø på korset og sone alle menneskers synd og genoprette eller genløse sit skaberværk
- at det forhold, Jesus som Guds søn har til sin himmelske fader, giver han os del i, så vi må kalde Gud for far (se f.eks. Fadervor)

Respekten for hellige skrifter

Muslimere har stor respekt for Koranen, fordi det er Guds Ord. Derfor foretager nogle muslimer en renselse, før de tager Koranen i hænderne og læser fra den. Koranen behandles med stor ærbødighed og lægges for eksempel aldrig på gulvet. Selv om kristne har et andet skriftsyn end muslimerne, vil det alligevel være hensigtsmæssigt at håndtere Bibelen med stor omtanke, når man er sammen med mennesker med muslimsk baggrund. Det samme gælder Koranen.

4. Kors og kærlighed

Emner om forståelsen af Gud som en treenig Gud og inkarnationen, som er behandlet i tidligere hæfter, vedrører afgørende forskelle mellem islam og kristendom – lige som forsoningen, der behandles i dette hæfte.

Syndefaldet

Både Koranen og Bibelen har en syndefaldsberetning. I Koranen er der dog ikke tale om et egentligt 'syndefald' i bibelsk forstand. Med henvisning til Koranen sura 2,35-39 og 7,22-23 siger den muslimske konvertit Aminah Tønnsen bl.a., at

Syndefaldet er således ikke et brud mellem Gud og mennesker, der skal genoprettes, ved at Gud bliver menneske og lider korsdøden for at sone alverdens synder – men en oplæring i anger og bøn om tilgivelse for den, der – i et øjeblik svaghed eller med fuldt overlæg – ikke retter sig efter Guds vejledning. Gud er tilgivende og barmhjertig over for den angrende – og visker derved tavlen ren: "Den, der handler ondt og påfører sig selv uret derved, men efterfølgende søger Guds tilgivelse, vil finde Gud tilgivende og allerbarmhjertigst" (4,110). Der er derfor ikke tale om et egentligt syndefald, men om en nødvendig forberedelse til menneskets egentlige opgave på jorden ("Koranen om skabelse", www.islamstudie.dk/islam_skabelse.htm).

Synd

Ifølge islam er synd et brud på Guds lov. Synd er et udtryk for menneskelig svaghed eller glemsomhed. Mennesket er ifølge islam født godt og har en fri vilje. Synd er ikke uundgåelig, men et valg, mennesker træffer. Ved at bruge de kvaliteter, Gud har givet mennesket, kan det undgå at synde. Derfor taler man i islam ikke så gerne om, at mennesket er syndigt, men ufuldkomment, for kun Gud er fuldkommen. Men som ufuldkomment er mennesket glemsomt og svagt og har til stadighed brug for at blive mindet om den rette vej, som det netop er Koranens formål at gøre. På dommedag skal mennesket stå til regnskab for Gud, og udfaldet af dommen vil afhænge af balancen mellem gode og onde gerninger.

Da kristendom og islam også her bruger samme ord – synd – men forstår det forskelligt, er det vigtigt at drøfte en kristen forståelse af synd. Følgende temaer kunne inddrages.

- "Synden er personens oprør mod Gud" (Regin Prenter).
- "Alle har syndet" (Rom 3,23).
- Synd og sund har sprogligt samme rod. Som et sund skiller to landsdele, skiller synd os fra Gud og vor næste.
- Synd er at forfejle målet (betydningen af det græske ord for synd, *hamartia*).
- "Syndens løn er døden" (Rom 6,23).

Regin Prenter skriver, at

Evangeliet handler ikke om synd. Men det forudsætter synd. Midt imellem skabelsens og genløsningens gudsgerning forudsætter evangeliet mennesket i syndens vold. Hvad synden er, skal evangeliets forkyndelse ikke forklare. Men idet synden er forudsat, bliver hele vidnesbyrdet om skabelsens og genløsningens gudsgerning til evangelium. Ophæves denne forudsætning, bliver det kristne vidnesbyrd meningsløs mytologi (Skabelse og Genløsning, 1979 s. 313).

Korsfæstelsen

Ifølge Koranen forsøgte jøderne at slå Jesus ihjel ved at korsfæste ham, men Jesus døde ikke på korset. Der er forskellige tolkninger af, hvad der skete; en af dem er, at Gud tog Jesus bort til himlen, inden han døde, mens et andet menneske blev korsfæstet i hans sted. Efter islamisk tankegang kunne Gud, der er retfærdig, aldrig tillade, at hans retfærdige profet og sendebud, Jesus, skulle dø igennem en skamfuld korsfæstelse.

Det er derfor vigtigt at få talt om Bibelens beretninger om, at Jesus virkelig døde på korset, at han blev begravet og opstod fra de døde og derefter fór til himmels. Betydningen af lidelseshistorien fremgår bl.a. af, hvor stor en del den fylder i hvert af de fire evangelier. En pædagogisk måde at føre samtalepartneren ind i dette vigtige tema kunne være at henvise til sammenskrivningen af evangeliernes beretning om "Vor Herre Jesu Kristi lidelseshistorie" bag i salmebogen (DDS s. 1314-1331).

Forsoningen

Ifølge Koranen har Jesu død og opstandelse ikke nogen betydning for menneskers frelse. I islam er der ikke brug for nogen forsoner eller frelser, da mennesket frelses ved at hengive sig til Gud (islam betyder hengivelse eller overgivelse) og

overholde Guds lov. Det vil derfor være vigtigt at få talt om, hvilken betydning det har for vores frelse, at Jesus døde på korset og opstod igen. Der er forskellige tilgange til at forklare betydningen af korsfæstelsen og opstandelsen.

- Den objektive forsoningslære, hvor Jesus med sin død gør fyldest for alle vores synder. Jesus, der var syndfri, tog vores skyld på sig, da han på korset døde i vores sted, for at vi skulle leve (som f.eks. hos Anselm, *Cur Deus Homo*). Denne forståelse kommer f.eks. til udtryk i nadverliturgien, hvor det siges, at Jesus "har givet jer/os sit hellige legeme og blod, hvormed han har gjort fyldest for alle jeres/vore synder" (DDS s. 804).
- Den subjektive forsoningslære, hvor Jesu død åbenbarer Guds nåde for os. Jesu død på korset var udtryk for en selvhengivende kærlighed, der her forstås som en åbenbaring af Guds grænseløse og betingelsesløse kærlighed, der forvandler vores liv (som f.eks. hos Abelard).
- Den dramatiske forsoningslære, hvor Jesu død og opstandelse ses som en sejr over døden og al verdens ondskab. Jesu død på korset indebar, at han blev udsat for al verdens ondskab, men hans opstandelse påskemorgen viser, at han sejrede over synd og død og djævel og gav os del i sin sejr (som f.eks. hos Aulén, *Christus Victor*).

Disse tre dimensioner af betydningen af korsfæstelsen og opstandelsen kan også – for de samtalepartnere, som er gode til dansk og kan lide at læse og synge salmer – drøftes med udgangspunkt i salmen "Hil dig frelser og forsoner", f.eks. vers tre:

Kærligheden, hjertegløden
stærkere var her end døden;
heller giver du end tager,
ene derfor dig behager
korsets død i vores sted (DDS 192).

Korsets tegn

I en folkekirkelig tradition anvendes korstegning især i gudstjenesten i forbindelse med dåb og nadver og ved den aronitiske velsignelse. I den lille katekismus foreslår Luther imidlertid, at en kristen også bruger korsets tegn i forbindelse med morgen- og aftenbøn (se DDS s. 882).

Om morgenen, når du står op [og: om aftenen, før du går i seng] skal du gøre det hellige korsets tegn for dig og sige: I Faderes og Sønnens og Helligåndens navn. Amen.

Derefter foreslår Luther, at man beder Fadervor eller en anden bøn (DDS s. 882). For mennesker med en muslimsk baggrund – især måske en folkemuslimsk baggrund – kan det være til stor hjælp at lære at bruge korsets tegn i det daglige liv som et tegn på Guds velsignelse og Guds beskyttelse mod alle onde magter.

5. Ånd og fællesskab

Kristendommens tale om Guds Ånd vil for mange mennesker med muslimsk baggrund være et nyt og vanskeligt emne.

Helligånden

I en række vers i Koranen omtales den hellige ånd, men Helligånden tolkes sædvanligvis som englen Gabriel, som er Guds særlige budbringer, og som styrker profeter, sendebud og retfærdige mennesker på Guds vej.

Gud sagde: "Jesus, Marias søn! Ihukom den nåde, som Jeg viste dig og din mor, da Jeg styrkede dig med den hellige ånd, så du i vuggen og som voksen kunne tale til menneskene; da Jeg lærte dig Skriften og Visdommen, Toraen og Evangeliet ..." (Sura 5,110).

Nogle muslimer tolker også Jesu ord f.eks. i Johannesevangeliet om "Talsmanden, Helligånden, som Faderen vil sende i mit navn" (Joh 14,26) som en forudsigtelse af Muhammeds komme. Også i Koranen forudsiger Jesus Muhammeds komme (Sura 61,6).

Guds Ånd omtales mange steder i Bibelen, bl.a. i forbindelse med menneskets skabelse, ved menneskets genløsning ved Jesus Kristus og i kirkens liv.

- I skabelsen af universet og mennesket (1 Mos 1,2 og 2,7).
- I Jesu liv og virke: Jesu fødsel (Luk 1,35) og dåb (Luk 3,21,22). Begyndelsen af Jesu tjeneste (Luk 4,14-18) og Jesu undervisning (Joh 14,16-21 og 16,5-15).
- I kirkens fødsel og udvikling: pinsen (ApG 2), kirkens forkyndelse (ApG 4,31), åndens frugter i de kristnes liv (Gal 5,22).

Om Helligåndens gerning i den kristnes liv siger Luther i forklaringen til den tredje trosartikel:

Jeg tror, at jeg ikke af egen evne eller kraft kan tro på Jesus Kristus, min Herre, eller komme til ham; men Helligånden har kaldet mig ved evangeliet. Han har skabt troen i mig, helliggjort mig og bevaret mig i den rette tro (DDS s. 968).

Fællesskab

Ifølge islam er *umma* fællesskabet af muslimer på tværs af etniske, nationale, økonomiske og andre skillelinjer, muslimer, som underordner sig Guds vilje og følger hans lov. Dette globale fællesskab kommer stærkest til udtryk under pilgrimsfærden til Mekka, hvor muslimer fra hele verden samles ved *Kaba*'en. Lokalt opleves fællesskabet især i moskéen i forbindelse med fredagsbønnen. Ofte er det især mænd, der deltager i bønnen i moskéen, men hvis der også er kvinder til stede, beder mænd og kvinder adskilt. Er flere muslimer sammen på de daglige bedetider andre steder end i moskéen, forrettes bønnen tit i fællesskab.

Mennesker med muslimsk baggrund, som vælger at konvertere til kristendommen, har ofte et stort behov for fællesskab med andre kristne, da deres relationer til familie og venner kommer under pres i forbindelse med konversionen. Konvertittens integration i et kristent fællesskab er en stor udfordring både for den menighed, konvertitten ved dåb kommer til at tilhøre, og for konvertitten selv. Derfor er der behov for at tale både med menigheden og med konvertitten om fællesskab.

Udfordringen for menigheden er at integrere konvertitten i de forskellige former for fællesskab, som findes i og omkring kirken, bl.a.:

- Gudstjeneste (evt. med kirkekaffe)
- Kirkehøjskole, sogneaftener og andre aktiviteter i sognehuset
- Kristne foreninger, studiekredse o.l.
- Kor og musikaktiviteter
- Personlige venskaber

Skrift og sprog

I islam er Koranen kun den hellige skrift, når den er trykt på arabisk. Den himmelske koran er på arabisk, og kun på arabisk er bogen Guds ord. Især i nyere tid er der foretaget mange oversættelser af Koranen, men enten optrykkes den arabiske tekst ved siden af f.eks. den danske tekst, eller også fremhæves det, at det ikke er selve Koranen, men kun f.eks. *An English Translation of the Meaning of the Quran*.

Det kan være svært for mennesker med muslimsk baggrund at forstå, hvorfor kristne betragter en oversættelse af f.eks. Det Nye Testamente som en lige så

hellig skrift som den græske originaltekst. Derfor kan det bl.a. være hensigtsmæssigt at tale om flg.:

- Mens muslimer betragter Gud som ophavsmand til Koranen, er kristne af den opfattelse, at Bibelen er skrevet af mennesker, der var inspireret af Helligånden. Menneskelige tekster kan naturligvis oversættes.
- Ifølge kristendommen er Guds Ord ikke en bog, som i islam, men et menneske. At Guds Ord blev kød (Joh 1,14), indebærer, at Gud så at sige oversatte sig selv ind i en menneskelig sammenhæng.
- Den oversættelsesbevægelse, som ligger i inkarnationen, fortsatte i pin-sen, hvor Helligånden gjorde det under, at evangeliet om Guds Ord, Jesus, blev forkyndt på mange forskellige sprog.
- Kristendommen kan i det hele taget, som den afrikanske missionsteolog Lamin Sanneh har udtrykt det, betragtes som en 'oversættelsesbevægelse'. Når evangeliet kommunikeres videre rundt om i verden, er det ikke kun Bibelen, der oversættes til stadig nye sprog, men den kristne tro oversættes ind i nye kulturelle kontekster, således at kristendommen tager form og farve af den lokale kultur.

6. Samtale med Gud

Både muslimer og kristne kender til at bede. På den ene side er der derfor noget at knytte til, på den anden side er det vigtigt også at pege på forskellene.

Muslimsk bøn

For muslimer er den rituelle bøn (*salat*) i praksis den vigtigste af islams fem søjler (religiøse pligter), da det i høj grad er i bønnen, at muslimen underkaster sig eller hengiver sig til Gud. En muslim er forpligtet på at bede fem gange om dagen: før solopgang, mellem middag og eftermiddag, om eftermiddagen, umiddelbart efter solnedgang og om natten. Før muslimen beder, foretager han eller hun en renselse af ansigt, hænder og fødder. Gud belønner muslimer for deres bønner.

Ud over den rituelle bøn (*salat*), som består af bestemte recitationer på arabisk fra Koranen og bestemte kropsbevægelser, kan muslimer også – evt. i forlængelse af den rituelle bøn – bede personligt udformede bønner på deres eget modersmål (*du'a*).

Kristen bøn

Muslimernes fem daglige bønner minder om den gamle kristne tradition for tidebønner, og der kan være konvertitter, som vil have glæde af at have faste tider for deres bøn. Nogle konvertitter har måske som muslimer brugt en bedekrans i deres bøn og vil måske finde hjælp til deres bøn ved at lære at bruge Kristuskransen.

Det kan være en god idé at introducere konvertitten til de mange forskellige bønner til forskellige situationer i bønnebogen bagest i salmebogen (DDS s. 881-948). Her findes også en enkel forklaring af, hvad kristen bøn er.

Bønnen har mange udtryk. Den kan give sig til kende i tavsheden og stilheden, uden at bønnen derfor bliver indholdsløs. At bede kan også være at vente i frimodig tillid. Men før eller senere vil talen melde sig og udtrykke sig i bøn. Det kan være i klagen, der sætter ord på et menneskes fortvivlelse, bekymring eller sorg – et råb til Gud om hjælp. Eller det kan være udtryk for den taknemmelighed, som udspringer af en overstrømmende glæde. Eller det kan være et menneskes bekendelse til Gud af

egen afmagt og skyld, tillige med en bøn om tilgivelse og sind til at tilgive et andet menneske.

Bønnen kan også være forbøn. I kærlighedens forbundethed med et andet menneske kan vi ikke lade være med at bede for dette menneske, at træde ind i dette menneskes sted over for Gud. I bønnen for et andet menneske gør den bedende sig til ét med det menneske (DDS s. 881).

Salmernes Bog i Det Gamle Testamente er også en vigtig samling af bønner, som konvertitten kan få glæde af at kende til. Der kan også henvises til en lang række af Den Danske Salmebogs salmer, der er udformet som bønner.

Forskelle mellem islamisk og kristen bøn

En hovedforskel mellem muslimsk og kristen bøn er, at vi som kristne beder til Gud som vores far, sådan som det sker i Fadervor: "Fader vor, du som er i himlene". Eller som Paulus udtrykker det i Rom 8,14f.:

For alle, som drives af Guds ånd, er Guds børn. I har jo ikke fået en ånd, som giver trællekår, så I atter skulle leve i frygt, men I har fået den ånd, som giver barnekår, og i den råber vi: Abba, Fader!

For en muslim er det ikke passende at kalde Gud for far, da det ville indikere en nærhed mellem Gud og mennesker, som de fleste muslimer ville tage afstand fra.

En anden hovedforskel mellem muslimsk og kristen bøn er, at vi som kristne beder "i Jesu navn", dvs. vi beder til Gud, som Jesus lærte os det, og på Jesu løfter (jf. Joh 14,13-14).

Endelig er kristen bøn ikke en fortjenstfuld gerning, som det er i islam. Bøn er ikke en kristen pligt, men et privilegium.

Hvis situationen er til det, kan det være en idé at slutte samtalen om dette emne – og måske også efter samtalen om de andre emner – med at bede Fadervor sammen.

7. Elsk din næste!

Både i islam og kristendom er der en forståelse af, at Gud har givet sin vilje til kende, og at mennesket står til ansvar for sine handlinger over for Gud.

De 10 bud

Selv om de ti bud ikke findes samlet i Koranen, er jøder, kristne og muslimer fælles om at anerkende de 10 bud, omend de enkelte bud tolkes forskelligt i de tre religioner. Det kan være en god idé at henvise den muslimske konvertit til de 10 bud og Luthers forklaringer til dem i den lille Katekismus bagerst i salmebogen (DDS s. 965-967).

Etik og frelse

Mens hovedvægten i åbenbaringen ifølge kristendommen ligger på, hvem Gud er, hvad Gud har gjort, gør og vil gøre (teologi som læren om Gud), ligger hovedvægten i de fleste tolkninger af islam på, hvad der er Guds vilje mht. menneskers adfærd (lov og etik som læren om, hvad Gud vil, at vi skal gøre).

Islam og kristendom er fælles om en forståelse af, at der er en sammenhæng mellem etik og frelse, men denne sammenhæng forstås meget forskelligt af muslimer og kristne. I islam er et etisk liv – ifølge en udbredt forståelse i islam – en betingelse for frelse, mens vi ifølge kristendommen frelses af nåde og ikke pga. af vores gode gerninger. Som kristne kaldes vi til at leve et etisk liv, således at etikken forventes som en følge af frelsen. Det kan i den forbindelse være en god ide at gennemgå et af Paulus' breve for at vise, hvordan forkyndelsen af frelsen af nåde (som typisk er beskrevet i brevets første del) følges op af en parænese, hvor menigheden formanens til at leve efter kærlighedens bud (i brevets sidste del).

Etik og næstekærlighed

Næstekærlighed er ikke et eksklusivt kristent begreb, også i islam tales der om at elske sin næste. I dokumentet "A Common Word" peger de muslimske forfattere ligefrem på, at jøder, kristne og muslimer er fælles om at sammenfatte deres tro i ordene om at elske Gud og sin næste. I islam er der imidlertid tradition for at forstå etikken/loven som et fintmasket net af hver for sig absolutte lovregler, der dækker store dele af menneskelivet og samfundslivet.

I kristendommen sammenfattes alle lovuddene i det dobbelte kærlighedsbud om at elske Gud af hele sit hjerte og sin næste som sig selv (Matt 22,36-40), og alle buddene relativiseres i forhold til dette ene absolutte bud. Hvordan det dobbelte kærlighedsbud skal udfoldes i praksis, gives der ikke absolutte regler for i kristendommen. Her kan der f.eks. henvises til 'den gyldne regel': "Derfor: Alt, hvad I vil, at mennesker skal gøre mod jer, det skal I også gøre mod dem" (Matt 7,12). Buddet om kærlighed til næsten knyttes i kristendommen sammen med buddet om kærlighed til Gud på en sådan måde, at det, som vi gør (eller undlader at gøre) mod vores næste, gør vi (eller undlader vi at gøre) mod Gud (Matt 25,31-46).

Lovoverholdelse

Når det gælder menneskets mulighed for at overholde Guds lov, er islam meget mere optimistisk end kristendommen. Mennesket er i princippet i egen kraft i stand til at overholde de love, som Gud har givet. Ifølge islam kan de onde gerninger, mennesket alligevel måtte begå, eventuelt opvejes med gode gerninger.

I kristendommen ligger der derimod en erkendelse af, at mennesket er en synder, der ikke af egen kraft kan overholde Guds lov. Guds lov forstås i kristendommen på nogle områder som langt mere radikal, end den gør i islam. Se f.eks. Jesu radikalisering af loven i Bjergprædikenen (Matt 5,17-48). Når vi hører Guds lov – sammenfattet i ordene om at elske Gud af hele vores hjerte og vores næste som os selv – afsløres vi som lovbrydere eller syndere (lovens anden brug, ifølge Luther), og evangeliet om vores synders nådige forladelse bliver vores eneste håb.

Tilgivelse

Både islam og kristendom taler om tilgivelse i forbindelse med, at vi har handlet i modstrid med Guds vilje (brud på etikken/loven). Koranen taler om, at Gud er en tilgivende Gud, og man kan bede Gud om tilgivelse for sin synd. Men om man får tilgivelse, finder man ifølge islam først ud af på dommens dag, mens der i Det Nye Testamente er et løfte om tilgivelse for enhver, der bekender sine synder (f.eks. 1 Joh 1,9).

8. Gud rører ved os

Islam har mange hellige handlinger i betydningen ritualer, men kender ikke til sakramenter.

Sakramenter og ritualer

Sakramenter er hellige handlinger, indstiftet af Jesus selv. De består af et ydre tegn knyttet sammen med forkyndelsen af Guds ord.

Mens der ingen paralleller er i islam til den kristne nadver, er der religiøse ritualer, som kan sidestilles med den kristne (barne-)dåb. Et barn regnes som muslim fra fødslen af, så der er ikke her brug for noget overgangsritual til at blive muslim. Nogle muslimer har dog for skik at hviske den muslimske trosbekendelse eller kaldet til bøn (som også indeholder trosbekendelsen) i det nyfødte barns ører. På den syvende dag efter fødslen afholder nogle muslimer en ceremoni, hvor barnet bliver navngivet og kronraget, og ifølge traditionen skal forældrene give vægten af barnets hår i guld eller sølv som almisse til fattige.

Mens en voksen konverterer til kristendommen ved at blive døbt, er der ikke tilsvarende ritualer for konvertering til islam. En konvertering til islam foregår ved, at konvertitten fremsiger den muslimske trosbekendelse i vidners nærværelse.

Rent og urent

Renselse spiller en stor rolle i islam, ligesom forskellen mellem rent og urent. Forud for udførelsen af de daglige tidebønner skal muslimer foretage en renselse af dele af kroppen (*wudu*) – hænder, fødder, ansigt mv. En renselse af hele kroppen (*ghusl*) skal foretages bl.a. efter samleje, ved afslutningen af menstruation og efter fødsel, ligesom det anbefales forud for deltagelse i fredagsbønnen mv. En muslim kan også blive uren ved at spise mad, som anses som uren, f.eks. svinekød, eller ved at drikke alkohol. Islams forståelse af og praksisser om renhed kan evt. tages som afsæt for en samtale om betydningen af dåben som en renselse én gang for alle.

Spørgsmålet om rent og urent spillede også en stor rolle i det israelitiske folks historie i Det Gamle Testamente, især ved at adskille Israel fra de hedenske nationer. Ligesom muslimerne havde jøderne også en række love om f.eks. ren og uren mad. I en samtale med et menneske med muslimsk baggrund kan det være

nyttigt at læse kap. 7 i Markusevangeliet om Jesu opgør med jøderne om rent og urent for at forklare, hvorfor vi som kristne kan spise al slags mad og omgås alle slags mennesker.

Måltidsfællesskab og nadver

Islam har ikke noget ritual, som minder om nadveren, men der er i Koranen en henvisning til nadveren (og måske samtidig til Jesu bespisningsundere) i den sura i Koranen, som ligefrem hedder 'Bordet':

Da disciplene sagde: "Jesus, Marias søn! Formår din Herre at sende et bord ned til os fra himlen?" Han sagde: "Frygt Gud, hvis I er troende!" De sagde: "Vi ønsker at spise deraf, for at vort hjerte kan finde hvile, og for at vi kan vide, at du siger sandheden, så vi kan være vidner derpå." "Gud, vor Herre!" sagde Jesus, Marias søn. "Send et bord ned til os fra himlen, som skal være en fest for os, for de første som for de sidste, og et tegn fra Dig. Sørg for os! Du er den bedste forsørger." Gud sagde: "Jeg sender det ned til jer ..." (Sura 5,112-115).

Her er der tale om et måltidsfællesskab, hvor Jesus er vært for disciplene, og hvor bordet er en gave fra Gud. Når disciplene spiser ved bordet, bliver de mætte og finder hvile. Der er tale om en fest, som skal gentages til tidernes ende, og den er et tegn fra Jesus.

For nogle mennesker med muslimsk baggrund kan det være en hjælp at se, at der er elementer i Koranen, som peger ud over islam og kan tolkes i lyset af kristendommen. For andre – f.eks. dem, der ikke er så bekendte med Koranens tekster – vil det ikke være relevant at vælge den tilgængsvinkel.

Brød og vin

Hvordan forklarer man mennesker med muslimsk baggrund om brød og vin som Jesu legeme og blod? Et tilknytningspunkt kan være mannaen som Guds brød. Både i Koranen (f.eks. sura 2,57) og i Det Gamle Testamente fortælles der om, hvordan Gud sendte manna ned til israelitterne, så de overlevede ved det himmelske brød. I Det Nye Testamente omtaler Jesus sig selv som den manna, der nu – som livets brød – er kommet ned fra himlen for at give liv til verden (Joh 6,30-35).

En anden tilgang kan være at tage udgangspunkt i Jesu indstiftelse af nadveren skærtorsdag. Her knytter Jesus selv vinen og brødet i måltidet sammen med sit legeme og blod, når han siger: "Dette er mit legeme, som gives for jer ... Dette er mit blod, som udgydes for jer til syndernes forladelse." Det er, som Luther forklarer i den lille Katekismus, kun, fordi Jesu ord og løfte er knyttet til brødet og vinen, at vi i nadveren modtager Jesus Kristus og hans tilgivelse (DDS s. 974f).

I islam er vin – og alkohol i det hele taget – forbudt, men det betyder ikke nødvendigvis, at alle muslimer i praksis afstår fra at indtage alkohol. Det kan dog give nogle tidligere muslimer problemer at deltage i nadver med vin. Det kan derfor være vigtigt at fortælle, at en nadver med druesaft eller alkoholfri vin også er en fulgyldig nadver.

Mysterier og paradokser

Muslimer gør undertiden krav på, at islam er en rationel religion, der kan begribes med vores forstand. Kristendommen fastholder imidlertid både mysteriet og paradokset i den kristne tro. Det er dybest set et mysterium, at vi ved dåbens vand og ord bliver Guds børn. Det er dybest set også et mysterium, at vi i nadverens elementer og ord modtager Jesu legeme og blod til vores synders forladelse. Derfor kaldes sakramenterne også i nogle kristne traditioner for mysterier.

At Gud er én og samtidig Fader, Søn og Helligånd er et paradoks, som ikke kan reduceres til en rationel forklaring. Det samme gælder Jesu død på korset. Hvordan kan Jesus, som er sandt menneske og sand Gud, dø på korset? – Det samme gælder en lang række andre elementer i kristendommen. Sakramenterne kan være en god anledning til at tale om det mystiske og paradoksale i kristendommen – og til at tale om tro, at vi modtager sakramenterne ikke på basis af en intellektuel forståelse, men i tro.

9. Håbet

Både muslimer og kristne har et håb om opstandelse og evigt liv, men den kristne eskatologi adskiller sig væsentligt fra den, man finder i islam.

Dommedag og Guds rige

Meget centralt i islam står troen på dommedag, som ca. en tredjedel af teksterne i Koranen omhandler. Også mange passager i de muslimske traditioner (*hadith*) beskæftiger sig med de sidste tider. Forud for dommedag vil Jesus komme tilbage til jorden, hvor han vil ødelægge alle kors, dræbe alle svin og slå den onde anti-krist-agtige skikkelse *al-Dajjal* ihjel. Herefter vil de døde opstå til dom. På dommedag vil gerningernes bog blive åbnet, og enhver vil få en retfærdig dom. De retfærdige vil blive belønnet med paradiset (*jannah*) glæder, mens de uretfærdige vil blive straffet i helvede (*jahannam*). Der er dog mulighed for, at en uretfærdig efter en renselsesperiode i helvede kan komme i paradiset.

Mens det er dommedag, som er i fokus i Koranen, når det gælder de sidste tider, så tales der i Det Nye Testamente ganske vist også om dommedag, men i centrum står forkyndelsen af Guds rige, både som en nutidig og en fremtidig virkelighed. Muhammed indledte sin forkyndelse i Mekka ved at kalde afgudsdyrkerne til tro på den ene Gud og følge hans lov med henvisning til dommedag, mens Jesus indledte sin forkyndelse med ordene: "Tiden er inde, Guds rige er kommet nær; omvend jer og tro på evangeliet!" (Mark 1,15).

En indgang til at tale om de sidste tider kan derfor være Guds rige, som det allerede er kommet nær i Jesus Kristus, og som engang vil bryde helt og fuldt igennem ved Jesu genkomst. F.eks. med udgangspunkt i bønnerne i Fadervor: "komme dit rige, ske din vilje, som i himlen således også på jorden." Et andet udgangspunkt kunne være Johannes Åbenbaring kap. 21-22.

Frygt og håb

Frygten for dommedag spiller en stor rolle i mange muslimers liv, da en muslim næsten aldrig kan føle sig tryk ved, om han eller hun på dommens dag vil blive frelst. En muslim kan ikke på forhånd vide, om hans eller hendes gode gerninger vil opveje de onde gerninger. Gud er en barmhjertig og tilgivende Gud, men ingen kan vide, om Gud vælger at tilgive netop ham eller hende. Muhammed går i

forbøn for de troende, men ingen kan vide, om Gud hører Muhammeds forbøn for ham eller hende.

For mennesker med muslimsk baggrund opleves kristendommens forkyndelse af frelse af nåde derfor ofte som en stor befrielse. Troen på Guds nåde, at Jesus har båret vores synder på korset, giver et helt nyt håb for fremtiden. Mange muslimske konvertitter har berettet om betydningen af, at de i kristendommen har oplevet, at frygten for dommedag er blevet afløst af en tryghed og vished om frelsen.

Død og begravelse

I en samtale om kristne traditioner omkring død og begravelse er det godt at kende de muslimske traditioner. Når en muslim dør, foregår begravelsen så hurtigt som muligt. Før begravelsen bliver liget vasket og svøbt i et hvidt klæde. Den muslimske menighed samles for at bede om Guds tilgivelse for den afdøde.

Den døde lægges på højre side og begraves, så ansigtet vender mod Mekka. De tilstedeværende kaster tre håndfulde jord ned i graven og reciterer sura 20,55: "Af den (jorden) har Vi skabt jer, til den lader Vi jer vende tilbage, og af den vil Vi lade jer genopstå." Ved graven holder imamen en tale om livet og døden. Familien holder hjemmet åbent i en tredages sørgeperiode, så man kan komme og trøste de efterladte. Enker holder en sørgeperiode på 4 måneder og 10 dage.

Litteraturliste

Niels Henrik Arendt, *Er det den samme Gud? Gud i kristendommen og andre religioner*. Unitas forlag, 2009.

Niels Henrik Arendt giver den grundigste og mest nuancerede redegørelse, som er tilgængelig på dansk på spørgsmålet, om det er den samme Gud, muslimer og kristne tror på.

Badru D. Kateregga & David W. Shenk, *Islam and Christianity. A Muslim and a Christian in Dialogue*. Herald Press, 1997.

I bogen præsenterer en muslim 12 centrale temaer i islam, og en kristen præsenterer 12 centrale temaer i kristendommen, og muslimer og kristne responderer på hinandens udlægninger af deres tro.

Chawkat Moucarry, *At være tro mod tro – kristendom og islam i dialog*. Unitas Forlag, 2001.

Bogen, der er skrevet af en kristen fra Mellemøsten, giver en nuanceret indføring i en kristen og en muslimsk forståelse af skrifterne, synd og frelse, Jesus Kristus og Muhammed.

Massoud Fourouzandeh & Marianne Søndergaard, *Islam og kristendom. Ligheder og forskelle*. ProRex Forlag, 2008.

Bogen er interessant derved, at en af forfatterne, Massoud Fourouzandeh, er konverteret fra islam til kristendom og derved giver en konvertits perspektiv på både islam og kristendom.

Koranen. Oversat af Ellen Wulff. Forlaget Vandkunsten, 2006.

Ellen Wulffs oversættelse af koranen er den nyeste og den mest videnskabelige oversættelse af hele koranen til dansk. Samtidig er denne oversættelse bredt anerkendt blandt muslimer. På nettet findes en udmærket søgefunktion til denne oversættelse: www.forlagetvandkunsten.dk/97507.

8. RELIGIONSPÆDAGOGIK FOR VOKSNE MED EN ANDEN RELIGIØS BAGGRUND END KRISTENDOM

Af Bent R. Arendt

Folkekirkens nutidige forkyndelse henvender sig fortrinsvis til 'hin enkelte' og forkynder Gud som personlig livsledsager og løftegiver gennem liv og død. En sådan forkyndelse gør ikke meget ud af fællesskabet for de mennesker med anden religiøs baggrund, som ofte forstår sig selv og deres religiøsitet ud fra et givet fællesskab. Og den leverer heller ikke mange sammenhængende forklaringer eller praksis til de åndeligt søgende mennesker, som efterspørger netop det. Over for åndeligt søgende og mennesker med anden religiøs baggrund må der en anderledes religionspædagogik til end den gængse folkekirkelige formidling, hvor undervisning for voksne ofte består i uforpligtende og usammenhængende højskoleundervisning til dem, der allerede er integreret i et fællesskab.

Mangfoldig læring

Det pædagogiske udtryk 'ansvar for egen læring' peger på, at læring ikke kun består af én gang tilegnet viden og færdigheder, men er en proces, hvor man både tilegner og udvikler sig i takt med nye input og udfordringer. Man gør sig sine erfaringer med det lærte, får det placeret i en anvendelig sammenhæng og går videre derfra i en udveksling både med det lærte, sig selv, Gud og omverdenen, svarende til det kristelige udtryk 'troens vækst' eller det mere kulturorienterede ord 'dannelse'. Nogle gange bekræftes man i sin opfattelse, andre gange må man tilpasse sin opfattelse til det, der nu er hændt. Den ideelle læringsituation opstår i samspil mellem bekræftelse og tilpasning.

For at en læring, vækst og dannelse kan blive frugtbar, må undervisningen tage højde for, at mennesker tilegner sig på forskellige måder, afhængigt af mange forhold:

Er personen indadvendt eller udadvendt, foretrækker han at se på helheden eller enkelte fakta, vægter han logisk tankegang eller personlige værdier, arbejder

han bedst struktureret eller spontant osv. Der er stor forskel på, om man har lært at tilegne sig viden gennem boglig uddannelse eller ved at bruge sine hænder. Også bogligt er der forskel: En videnskabsmand vil fortrinsvis være optaget af evidens, mens en humanist mere vil tænke i dialektiske baner. Sammenhæng og nytteværdi i det lærte spiller en meget stor rolle: Hvor er tilknytningen til min eksisterende forestillingsverden? Hvad skal det til for? Hvad skal jeg så gøre? Der vil være perioder i menneskers liv og selvforståelse, der gør det nemt at lære visse ting og umuligt at lære andre. Derfor kan man ikke altid forlange, at "du 'skal' forstå det og det" for at blive døbt; det kan være nødvendigt at kunne gå andre veje. En praktisk opgave kan gøre meget mere for tilegnelsen end præsentation af intellektuel viden, man ikke kan tilegne sig, f.eks. at få ansvar for en del af gudstjenesten frem for at skulle lære liturgiens opbygning og betydning.

På denne baggrund må der tages højde for, at mennesker betjener sig af forskellige læringsstile, hvoraf her skal nævnes fire:

1. Der er en udbredt tendens i folkekirken til at foretrække teoretisk formidling af kristendom som en informationsmængde i logisk sammenhængende form, gerne fremlagt i foredrag, forelæsning og læsning. Det er sådan, universitetsuddannede teologer, videnskabsfolk og andre, der arbejder med forskning og information, fortrinsvis lærer. Formen, der kaldes den assimilative læringsstil, tilgodeser kun en begrænset gruppe mennesker, selvom det også er den mest udbredte læringsstil på skoler og læreranstalter.
2. Forud for denne læringsstil går den såkaldte divergente læringsstil, hvor man bedst lærer ved at tage udgangspunkt i konkrete oplevelser og anskue dem fra mange vinkler, f.eks. via brainstorming. Det er ofte kreative og kulturelt interesserede mennesker med et stort følelsesmæssigt engagement. Især inden for socialt arbejde, kommunikation og humanistiske fag vil denne læringsstil være frugtbar. I en undervisning vil det være godt at begynde med hverdags erfaringer og give læringen fysisk udtryk.
3. For nogle mennesker er den bedste læring at afprøve ideer og teorier i praksis f.eks. ved at deltage i løsning af problemer, lave projekter og udvikle ideerne. Ofte vil mennesker i den tekniske og økonomiske branche

være gode til at tilegne sig viden og indsigt gennem denne såkaldte konvergente læringsstil.

4. De frivillige ved en kirke, i menighedsråd og -liv, er ofte kendetegnet ved at ville afprøve og udføre konkrete opgaver og holde sig til erfaringer og fornemmelser snarere end ekspertviden og tekniske analyser. Organisationsfolk og forretningsfolk lærer ofte på denne måde, og en konkret opgave i menigheden, praksisanvisninger til bøn og meditation og lignende kan være frugtbar til denne såkaldt akkomodative læringsstil.

De fleste vil foretrække at undervise efter deres egen læringsstil, men skal man formidle kristendom bedst muligt, er det nødvendigt at tilgodese flere læringsstile i sin undervisning. Efter en samtale med en kristendomssøgende person må man f.eks. komme med forslag til, hvad den pågældende kan gøre i praksis, invitere til at deltage i et projekt eller gå til hånde, give hjemmeopgaver for, som at gå i kirke og fortælle underviseren om oplevelsen eller dele sine erfaringer og overvejelser med en ledsager (se nedenfor under Katekumenat). Mange nutidige konfirmandundervisningsmaterialer tilbyder flere læringsstile, og i de fleste tilfælde kan de godt overføres til voksne efter en tilretning, hvor det særligt ungdomsorienterede er modificeret.

Kristendom formidles i mødets gensidighed

De fleste kristendomssøgende vil normalt føre samtaler med en præst eller anden kompetent person ved en kirke, og således vil der være tale om individuelle møder før – og ofte i stedet for – holdundervisning.

En færøsk bådebygger fortalte, at da han var i lære, lod hans mester ham fra første dag begynde i den ene ende af en køl, og mesteren i den anden, og så fik de i fællesskab bygget båden op, lærlingen naturligvis under mesters hjælp og anvisninger, men uden det fælles arbejde var der ikke skabt en sejldygtig båd. Således lærte han at bygge færøbåde og fandt sin egen stil.

Forudsætningen for al kristelig pædagogik og formidling er denne gensidighed. Der er ingen under- og overordnet, men et fællesskab i mødet med Kristus, hvor den ene måske har fået nogle erfaringer og indsigter, som han kan dele med den

anden, men ellers ikke har særlige fortrin. De står ved hver sin ende af 'bådens køl', både indadtil og udadtil.

Når mennesker føler sig tiltrukket af den folkekirkelige kristendom, kan tilgangen være lige så mangfoldig som læringen. For eksempel: Man kan have oplevet et fællesskab ved en kirke, man gerne vil have del i, ofte fordi man er ved at frigøre sig fra sit hidtidige folkelige og religiøse fællesskab. Man kan have haft et troværdigt møde med en præst eller anden kristen, som appellerer til mere. Man kan føle trang til et dybere og bredere fundament for sin åndelige søgen, hvor det bærende ikke er så afhængigt af, hvad man selv er i stand til. Og man kan – hvad man kunne kalde – være 'drevet af Helligånden', for så vidt der ikke er nogen anden grund til at søge mod kristendommen.

For alle kristendomssøgende gælder det imidlertid, at de kommer med forudsætninger, som både kan rumme fremmede religiøse forestillinger, uvidenhed, fordomme, gode og dårlige erfaringer og alt muligt andet. God pædagogik tager udgangspunkt i forudsætningerne, og ifølge Grundtvig opstår der intet kristenliv uden sådanne forudsætninger. Underviseren må bygge videre på dem eller retlede dem, men der er – efter Jesu forkyndelse – ingen forudsætninger, som er forkerte, medmindre de er onde og ødelæggende. Ligesom den ukristeligt hedske solhvervsfest er blevet den folkeligt mest kristne højtid, kan enhver religiøs forestilling kristianiseres.

Når mennesker f.eks. tror på reinkarnation, at de er årsag til deres eget liv, så er det kristeligt set ikke andet end udtryk for syndens virkelighed, at man er sin egen årsag. Den er ophævet i Kristus, altså er der i troen ikke længere grund til en sådan selvårsag. At fordømme reinkarnations- eller andre forestillinger er det samme som at fordømme forudsætningerne for at komme til Kristus; man må anerkende, ligesom anerkendelse og vedkendelse af synden er en forudsætning for syndernes forladelse. Tilsvarende må muslimske forestillinger ses som en forudsætning for kristentroen og således kristianiseres. Præstens eller underviserens eneste opgave er at kaste et kristeligt lys over de forudsætninger, den søgende kommer med. Han kan ikke ændre dem, det kan alene de søgende selv i forholdet til Kristus, så de kan kristianiseres.

Det gælder om at styrke den søgende person individuelt i tilgangen til kristendommen, uden at han skal bryde alle broer bag sig, og man skal inddrage ved-

kommende i nye fællesskaber og synsvinkler i forhold til hans liv. Der kan for den nyomvendte være en tilbøjelighed til at forkaste alle forudsætninger og alene identificere sig med den nye, kristelige identitet. Pædagogisk set er en sådan 'frelsthed' betænkelig, fordi forkastelsen af alle hidtidige forudsætninger løsner forpligtelsen på virkeligheden, og man taber grundlaget for en frugtbar læring og dannelse.

Erfaring og fællesskab

Kristentro opstår i pagt med livet, dvs. på baggrund af livserfaringer og begivenheder, der overgår personen, og som gør det nødvendigt at indtræde i det større og anderledes 'rum', som kristendommen tilbyder, for at kunne hvile og fungere i det liv, der er.

Der vil være behov for en dåbsforberedelse, men den voksne kristendomssøgende behøver ikke flytte sig et andet sted hen i sit liv for at blive døbt, kun se sit eksisterende liv i det nye perspektiv, som dåben og kristentroen tilbyder, og så lade forholdet til Kristus flytte personen derhen, hvor han skal. Ligesom det lille barn døbes på baggrund af dets tro: Det tror jo på forældrene, og tro er tro i kristendommen, der er ikke grader eller forskelle – således skal den kristendoms-søgende oplæres i kristendom, fordi det hører med til at leve som voksent menneske at forberede sig og bygge op til afgørende begivenheder.

Kristendommen betjener sig af et sprogligt begrebsunivers, som kan være tilbøjeligt til at lukke sig om sig selv. Det er nemt at benytte sig af tautologier i udlægningen af kristendommen, dvs. at forklare et bibelsted med et andet eller med et salmevers, fordi man forudsætter, at kristelige begreber i sig selv rummer en vedkommende betydning. To eksempler:

1. Det er ikke nok at sige, at man bliver Guds barn og kan kalde Gud for Far i dåben; man må udvikle, hvad det vil sige at være Guds barn, både i tilknytning til livserfaringer og med en praksisanvisning. Den muslimske hengivelse til Gud kan her være et godt udgangspunkt for erfaringen af Gud som den Far, der er forudsætning for éns liv og tager vare på det. Og det kan så kristeligt videreudvikles til en ligeværdighed, hvor Gud træder i personligt forhold til det enkelte menneske og har brug for det for at virkeliggøre sin vilje og føre menneskelivet til dets mål, lighed med Gud i

Kristus, som den døbte får del i og fællesskab med. Tilsvarende kan den åndeligt søgendes trang til guddommeliggørelse af sit liv hente forståelse herfra. Det er Kristus, der rækker hånden ud til den søgende, hvis søgen og praksis er forberedelse til at tage fat i den hånd, der allerede berører den søgende.

2. Syndernes forladelse kan både udlægges meget konkret som en frigørelse i forhold til det, man er fanget ind af, og mere overordnet som muligheden for at forlade sin synd, dvs. dét, mennesker gør, tænker og forestiller sig, som gør livet til dét, det ikke skal være. Af sig selv vil mennesker vedblive med at tæske rundt i deres egne problemer, men hvis der byder sig en anden mulighed at række ud efter, kan man forlade problemerne og se på dem med friske øjne et andet sted fra. I Kristus tilbyder Gud en livsmulighed, som kommer fra Ham og er fri for alt det, mennesker selv roder sig ud i. Det er syndernes forladelse, og set fra Kristi synsvinkel er det aldrig så slemt, som mennesker selv ser på deres liv, fordi Gud allerede har taget det på sig.

Katekumenat

Et konkret undervisningsforløb med en åben og mangfoldig indgang til kristendommen kan være det såkaldte 'katekumenat' (= dåbsoplæring), der er beskrevet i bogen *Kristendom med voksne – voksne og kirke i lære hos hinanden* (Aros Underviser, 2007). Det kan anvendes både som optakt til dåb og voksenkonfirmation og som videreførelse i troens verden. I katekumenatet samles en gruppe på højst 10 personer med præsten, hvor hver nytilkommen har en ledsager fra menigheden (eller tidligere grupper) igennem et forløb på f.eks. et år. Undervisningen er opbygget således, at der inddrages flest mulige læringsstile, samtidig med at der hele vejen igennem er mulighed for at dele erfaringer og overvejelser med sin ledsager. Integreret i forløbet er også forskellige gudstjenstlige markeringer, således at man arbejder frem mod mål og får 'ejerskab' til kirke og gudstjeneste. En sådan undervisning tilgodeser både den individuelle søgen, sætter nogle mål at stile efter, opbygger nye fællesskaber og kan skabe integration i menigheden, og hvad der er væsentligst: giver mulighed for kristendommens tilknytning til livserfaringerne i respekt for forskelligheden og med en ansvarliggørelse af den kristendomssøgende, så han kan føle sig nødvendig for fællesskabet.

Litteraturliste

Der findes tre gennemarbejdede voksenundervisningsmaterialer med en udmærket pædagogik, men med meget forskellig teologi:

Explanation – grundkursus i kristendom. Udarbejdet af KFUM og KFUK og FDF, med grundig indføring i mange sider af kristendommen, mange tautologier, men med frihed til selv at videreudvikle (www.explanation.dk).

Kristendomskursus.dk – Hvad tror du selv? Udarbejdet af Indre Mission, meget let anvendeligt, mange tautologier, men med god mulighed for sidespring (www.kristendomskursus.dk).

Alpha. Udarbejdet efter Alpha-konceptet i England, meget frikirkeligt og karismatisk orienteret, med begrænset undervisningsfrihed (www.alphadanmark.dk).

Som nævnt kan meget konfirmandundervisningsmateriale anvendes efter tilretning, f.eks.:

Signe Rørdam Thomsen, Lene Sander og Lars Nymark, *At sætte ord på, hvad jeg tror på.* Aros Forlag, 2009.

Niels Andersson, Christiane Gammeltoft-Hansen, Bodil Olesen og Birgitte Thyssen, *Jeg tror på ... Et undervisningsmateriale om trosbekendelsen.* Aros Forlag, 2006.

En gennemgang af voksenundervisning og læringsstile med mange forskellige undervisningsforslag, herunder katekumenat, er:

Marie K. Monrad og Bent R. Arendt, *Kristendom med voksne – voksne og kirke i lære hos hinanden.* Aros Underviser, 2007.

9. RITUALER – NÅR TROEN FÅR FORM

af Jette Dahl

Det sidste halve århundrede har i høj grad været præget af ritualkritik. Kritikken var en form for opgør med et måske tidligere overforbrug af ritualer, som erfarede som tømt for indhold og betydning. Mange af os er f.eks. vokset op uden bordbøn som fast dagligt ritual, selv om vores forældre har praktiseret det i deres hjem. Dertil kommer den teologiske ritualkritik, især inden for den dialektiske teologi, som har anskuet ritualer som en form for gerningsretfærdighed og udtryk for menneskets handlen over for Gud.

Den ritualkritiske tendens har positivt været båret af en frigørelsens ånd, men den har samtidig medført en ritualløshed, der i høj grad overlader mennesker til et formløshedens tyranni. I dag er tendensen afløst af en stærk og ny interesse for det levende og betydningsmættede ritual, og på den baggrund finder der en opritualisering sted i dag.

I mødet med både den nyåndelige interesse og muslimske konvertitter har ritualer en uvurderlig og afgørende betydning. I det møde er det en folkekirkelig udfordring at besinde sig på brug af ritualer, både i det personlige trosmøde, men også i kirkens rum.

Definition af et ritual

Ordet ritual er afledt af det latinske *ritus*, "en hævdvunden eller fastsat norm for sakrale handlinger" (*Den store Danske Encyklopædi*. Gyldendal).

Ritualer er en grundlæggende måde at udfolde sig på som menneske og forholde sig til det religiøse på. Ritualer har stor betydning i alle religioner.

Ritualer knyttes både til individuelle begivenheder ved livets forskellige højdepunkter (overgangsritualer som dåb, konfirmation, bryllup og begravelse), til kol-

lektive begivenheder (som f.eks. gudstjenesten) og til hverdagen i form af f.eks. bøn, åndelig læsning og meditation.

Ritualers skabende kraft

Når et ritual udføres, iscenesættes en begivenhed. Det gælder både de religiøse ritualer, men også verdslige ritualer. Tænk på en fodboldlandskamp, hvor nationalsangen afsynges, eller lignende sportsbegivenheder, som ofte indledes med et ritual. Det sætter et fortegn. Mennesker løftes, og der opstår et fællesskab – noget mere end tilskuere og deltagere har i sig selv. Mennesket har med andre ord: ånd. Det medfører, at mennesket glemmer sig selv og bliver inddraget i fællesskabet for sagens skyld. Ritualer inviterer den enkelte ind i en gruppe, og de bliver et legeme.

Det samme sker i religiøse ritualer. De er med til at give troen og religionen form og åbner for erfaringen af tro som noget personligt vedkommende. Der er en skelsættende forskel mellem at tale *om* Gud og tro, og det at praktisere troen og være *i* det 'fælles rum', ritualerne åbner for. Det gælder både i mødet med mennesker, men også med sig selv og med Gud.

Kirstine Helboe Johansen udtrykker det således: "Derfor kan man ikke beskæftige sig med religion uden at beskæftige sig med ritualer, og derfor kan man ikke forstå religiøsitet uden at forstå den tiltrækningskraft, ritualer besidder." (Kirstine Helboe Johansen i *Religion, tidsskrift for religionslærerforeningen for Gymnasiet og HF*, nr. 2, 2007, s. 18)

Ritualet som et grundlæggende behov

Spørger man mennesker, hvornår de kommer i kirke (ud over den almindelige søndagsgudstjeneste), er der to tydelige anledninger: når der er en skelsættende begivenhed, og når noget er sket, f.eks. ved fødsel og død. Ritualerne for f.eks. dåb og begravelse har den grundlæggende funktion at 'svare' på noget, der er sket. Det formidler den svenske stiftsadjunkt og ritualteoretiker, Martin Modéus, således:

Rituel og ceremoniel adfærd udvikles som svar på situationer, hvor overgang, tvetydighed, konflikt eller ukontrollerbare foreteelser truer en re-

lationsstruktur, enten udtrykkeligt eller underforstået, hel enkelt ved at være ukontrolleret (Terence S. Turner, gengivet i Martin Modéus, *Menneskelig gudstjeneste. Om gudstjenesten som relation og ritual*. Forlaget Alfa, 2007, s. 40).

Martin Modéus beskriver i samme bog seks livssammenhænge, hvor behovet og længselen efter ritualer vågner (s. 54-58). De seks livssammenhænge inddeler han på følgende måde.

- Naturens cyklus
De grundlæggende cyklusser i naturens/kalenderes rytme er dagen, ugen, måneden, sæsonen og året. Her har ritualer bl.a. den funktion at ordne og skabe tiden.
- Livscyklus
Overgangsritualer i livet. Mennesket flyttes gennem et ritual fra et livsstadium til et andet.
- Bekræftelser
Ritualer udtrykker menneskers behov for at betone tilblivelse af noget og bekræftelse af noget. En stadfæstelse gennem et hverdagsritual, f.eks. en hilse- og velkomstceremoni.
- Genoprettelser
Her handler det om at føre en person eller en gruppe tilbage til den sammenhæng eller tilstand, man er faldet ud af. Det kan være forskellige former for renhedsritualer eller ritualer for syndsbeholdelse. I 3 Mos 14,1-32 beskrives de israelitiske ritualer for, hvordan man genindfører et menneske, som er blevet rask efter spedalskhed, i samfundet.
- Kriser
Gennem ritualer i krisesituationer søger man at mestre den virkelighed, som ikke kan påvirkes med såkaldte rationelle eller materielle midler.
- Indvielser
Indvielsesritualer handler om nødvendigheden af forflyttelse mellem forskellige positioner af 'status'. I indvielsesritualet skabes der noget nyt.

Eberhard Harbsmeier føjer yderligere vigtige ritualefunktioner til, idet han gengiver den antropologiske tilgang, som W. Jetter har formuleret således (*Praktisk teologi*. Anis, 1995, s. 334):

Ritualet formidler orden og mening

- Det giver livet rytme, vane, struktur, som gør det muligt at erfare livet som en meningsfuld helhed. Ritualet er udtryk for den mening og struktur, som på en måde er der før os.

Ritualet hjælper til

- – en oplevelse af, at religionen er en del af livet, *gennemtrænger hele livet*. Dets intention er netop ikke – som den dialektiske teologi mente – flugt fra det virkelige liv, men en integration af religion i livsvirkeligheden. Uden ritualer, uden fromhedspraksis, ville religionen blive intellektualiseret og være uden forbindelse til det virkelige liv.

Forholdet mellem ritualer og tro

Ritualer er oftest forud beredte handlinger. Det betyder, at ritualet på afgørende måde adskiller sig fra almindelig handlen. Det gælder f.eks. de kirkelige ritualer, der udføres af en indviet person, en præst.

Folkekirkens ritualer har bl.a. den funktion at give sprog til en til tider uformuleret tro og det, der går på tværs af eller modsiger vores almindelige opfattelse af livet.

Set ud fra et folkereligøst perspektiv er folkekirken primært en rituel institution. Antropologen Cecilie Rubow reflekterer over forholdet mellem ritualer og tro og nævner et konkret eksempel i forbindelse med en præsts samtale med dåbsforældre:

Det kan godt være, at jeg skulle have lidt dårlig samvittighed over at sige ja, når jeg egentlig ikke tror på det. Vi var ikke i tvivl om, at vores børn skulle døbes, men om vi tror på det hele, ved jeg ikke.

I forlængelse heraf beskriver Cecilie Rubow ritualets funktion således:

Forholdet mellem egen overbevisning og den rituelle handlings udsagn kan også ytres på den måde, at tro i sidste ende er et sats, og at det rituelle samvær er med til at genoplade, opmuntre og støtte den enkeltes overbevisning; eller at alle jo kender til tvivl, og fidusen ved Gud og ved

kirken måske i virkeligheden er, at man pludselig bliver fri for selv at bære, mens når vi står uden for, så synes vi, at vi skal selv!”

(Hverdagens teologi. Folkereligiøsitet i danske verdener. Anis, 2000, s. 41)

Når et ritual skal tages i brug, hvad enten det er i privat eller kirkelig sammenhæng, så kræver det, at man er til stede i det. Men man skal på den anden side ikke forlange af sig selv eller andre, at man skal kunne fylde ritualet ud. Ritualer er til at vokse i. De skal have et overskud i forhold til den enkelte deltager, samtidig med at man uden krumme tæer eller overanstrengthed kan være med. Fortrolighed med et ritual bevirker, at man efterhånden kan overgive sig til det og være i det. Ritualet har en beskyttende og aflastende funktion, som kan erfares igen og igen i brug. Både angsten og glæden kan være så overvældende, at vi har et reelt behov for at give den skikkelse i form af ritualer og derved få en slags 'kontrol' over følelser og livsudtryk. Men også i en daglig bønsspraksis er det faste ritual det, der i længden er bæredygtigt og aflastende.

Valgmenighedspræst Morten Kvist sammenligner ritualets aflastende funktion med velsignelsens autoritet:

Det svarer måske til det forhold, som en del lejlighedsvis kirkegængere har til den aronitiske velsignelse. Har de haft svært ved at komme ind i gudstjenestens ritual, har der været blokeringer, skabt af mange store og til dels erfaringsfjerne ord, så kan velsignelsen være en befrielse. ... Her kan alle tilsyneladende være med, og ingen synes at have problemer med at stille sig ind under netop velsignelsens autoritet. Dels på grund af ordenes indhold, dels fordi de helt åbenbart virker efter hensigten.

(Morten Kvist, "Kristus i jer – om ritual fromhed". I Hverdagfromhed.

Forlaget Vartov, 2007, s. 12)

En sognepræsts refleksion

Folkekirkens ritualer kan ses som en ydre ramme omkring menneskers ønske om et indre møde med Gud.

Sognepræst Lis Withøft Larsen fortæller om, hvordan hun møder menneskers længsel efter Gud, en længsel, der ofte ikke er direkte, men mere indirekte for-

muleret i f.eks. følgende spørgsmål: "Hvordan finder jeg mere ro indeni?" og "Hvordan kan jeg komme til at opleve noget indeni?" Og hun fortsætter:

Jeg hører i disse spørgsmål en ukvalificeret længsel efter levende meningsgivende nærvær i det personlige liv – jeg tolker denne spørgen som en indirekte længsel efter Gud – og jeg ser det som min opgave at imødekomme denne ubevidste gudslængsel, som mine sognebørn giver udtryk for, og tilbyde at bevidstgøre det ubevidste. Men jeg kan konstatere, at menneskers længsel ikke i første omgang fører dem til kirken... Det karakteristiske er imidlertid, at længselen formår at drive det enkelte menneske ud af den sociale isolation – ud til aktiviteter i fællesskab med andre. Derfor finder jeg det relevant at besinde mig på, hvordan kirken gennem sine ritualer både kan være fællesskabsstiftende og samtidig imødekomme menneskers længsel efter at erfare Gud som et levende, meningsgivende nærvær i det personlige liv.

("Morgensang og meditation i Nygårdskirken".

Kritisk forum for praktisk teologi, nr. 104 (2006) s. 38)

Sognepræst Lis Withøft Larsen forsøger bl.a. gennem morgensang og meditationsgudstjenester at imødekomme menneskers længsel efter Gud og fællesskab, og hun konkluderer til sidst: "At bede, tænde lys, sidde stille er for mange lige så vigtigt som at høre præsten prædike" (s. 42).

Erfaringer med brug af ritualer

På en retræte stod det klart for en kvinde, at Kristus var vejen også for hende. I årevis havde hun været religiøst søgende og færdedes i alternative miljøer. Forsigtigt nærmede hun sig retræten, som var klassisk i sin opbygning og med fokus på Kristus.

Kvinden skriver senere til retrætelederen:

Noget skete under retræten. Jeg har ikke helt begrebet hvad... Det skete i forbindelse med den sidste samtale, vi havde. Da du bad for mig og til sidst med håndspåleggelse velsignede mig og sagde: Herren velsigne dig og bevare dig.... og slog korsets tegn på min pande. Jeg har i aften været i Natkirken. Under en meditation lød en stemme: "Du har ikke Kristus, Kristus har dig." Mit svar var en dyb trang til at bede Charles de

Foucaulds overgivelsesbøn... Så det har jeg for første gang gjort i fuld tillid uden forbehold og uden angst! "Helligåndens segl giver dig en ny frimodighed" har været dagens meditationsudsagn. Seglet visualiserer jeg som det "hellige korsens tegn", du tegnede for min pande og overgivelsesbønnen som udtryk for "den nye frimodighed"... Eller er det i virkeligheden 'den nye værdighed – i Gud?'

Ritualers brug i praksis

Folkekirken rummer en guldgrube af ritualer, som tilsiger et menneske det, som ingen samtale kan nå frem til. Der findes en række autoriserede ritualer til brug ved gudstjenester og kirkelige handlinger, hvor sakramenterne og deres ritualer har en særstilling. Desuden får troen også rituelle former i særlige situationer og ved bestemte handlinger. Det sker f.eks. i forbindelse med alternative former for gudstjenester, stille gudstjenester, børnegudstjenester, spaghettigudstjenester, plejehjemsgudstjenester osv. Her er det som regel præsten, der sætter den rituelle ramme for forløbet.

Troen får ligeledes en rituel form, når præsten afslutter en sjælesorgssamtale med bøn, tekstlæsning og velsignelse. De personlige og mere frie former for ritualer bør ikke være i modstrid med grundtonen i de autoriserede ritualer, men gennem et mere enkelt og personligt ordvalg kan de faste, genkendelige ritualer som Fadervor og velsignelse få kød og blod og blive levende og vedkommende. Dette gælder for både præst og deltager. Ingen af de to parter er i centrum. Det er derimod den treenige Gud, og det er både aflastende og befriende – ikke mindst for præsten.

Bøn som ritual

I forbindelse med en begravelse er det almindeligt, at præsten har en forudgående samtale med afdødes familie. Med nærvær og lydhørhed kan man nå langt i en samtale om det, der er sket, og være sammen med de pårørende i sorgen. Men hvis præsten slutter med at sige: "Jeg vil gerne afslutte vores samtale med en bøn", eller "Skal vi her til sidst sammen bede Fadervor?", så sker der noget andet og mere, end selve samtalen kan åbne for. Det kan mærkes som et skift i intensitet i rummet, som var man i en kirke. Bøn er et ritual, som formidler en overgivelse til Gud. Fredshilsenen: "Fred være med jer" kan følge efter bønnen.

Der er og bliver forskel på at tale om Gud og tale til Gud. Ritualer skaber rum for det sidste.

Bøn som ritual kan bruges i mange andre situationer f.eks. i et tros-møde med mennesker, der er opsøgende i forhold til kirken. Det gælder både den frie bøn, Fadervor og faste bønner, f.eks. fra gudstjenesteritualer eller fra Bønnebogen i salmebogen. Erfaringen viser, at det ofte er enkle, korte bønner, der er brugbare og ikke de mange ord.

Stilhedens ritual

Stilheden er Guds oprindelige sprog. I en luthersk-protestantisk sammenhæng er Ordet i centrum gennem læsninger, salmer, bønner og prædiken. Ved en almindelig gudstjeneste er der normalt ikke levnet plads og rum til stilhed, hvor den enkelte kan bede en bøn eller blot være i stilheden uden ord.

I tros-mødet med et andet menneske er stilheden af stor værdi og betydning for at markere, at hovedaktøren hverken er præsten/lederen eller den nyåndelige eller konvertitten, men den treenige Gud.

Det må være sådan, hvis Gud er til, så befinder alt, hvad han har skabt, sig i en forbindelse med ham, hvad enten det ved af det eller ej. Gud kan ikke være til stede, uden at ethvert åndedrag i hele universet på en eller anden måde er en kommunikation med ham. (Det er altså ikke kun ord, der bringer mennesker i forbindelse med Gud.) Når mennesker beder, dvs. taler til Gud, indebærer det en antagelse om, at der er én, *der hører hele tiden* – også når de ikke selv ved af, at de henvender sig til ham. Det hænder nemlig også, at mennesker ikke selv ved af, at de beder, men bare skriger deres hjælpeløshed ud.

(Niels Henrik Arendt, "Den enkeltes bøn". I Hverdagsfromhed.

Forlaget Vartov, 2007, s. 32)

Bibeltekst som ritual

I mødet med det spirituelt søgende menneske og det menneske, der har en muslimsk baggrund, kan det være givende at bruge både bøn og en bibeltekst som

noget, der indgår i en åben samtale om tro. Derved opstår et skifte fra samtale om Gud til at erfare og være i Gud. Præsten og samtalepartneren er sammen.

Bibelteksten må vælges ud fra situationen og en fornemmelse af, hvad der er brug for. Teksten kan læses langsomt og højt, gerne to gange, med en kort genfortælling, efterfulgt af en meditation/fordybelse. Som indgang kan præsten spørge: "Er der mon noget i teksten, som taler til dig, eller som kommer dig ved og berører dig?" (jf. *lectio divina*). Ritualet træder i karakter ved, at man sidder i stilhed med et udsagn fra teksten eller få ord herfra efterfulgt af en bøn og fredshilsen.

Velsignelsen som ritual

Som det fremgår ovenfor af eksemplet med kvinden, der modtager velsignelsen og korstegning, kan disse rituelle udtryk sætte sig dybe spor. Er der opstået fortrolighed og tillid i mødet med et menneske, der har en anden trosbagage, kan ritualet bestå i, at præsten velsigner vedkommende med håndspålæggelse ved at fremsige Den aronitiske Velsignelse.

Erfaringen viser, at også den keltiske velsignelsesbøn er frugtbar og givende at bruge i mange sammenhænge.

Den keltiske velsignelsesbøn:

Herren være foran dig
for at vise dig den rette vej.

Herren være ved siden af dig
for at følge dig på vejen.

Herren være bag dig
for at holde din ryg fri.

Herren være under dig
for at gribe dig, når du falder.

Herren være omkring dig
for at værne dig mod det onde.

Herren være inden i dig
for at fylde dig med sin Ånd.

Herren være over dig
for at velsigne dig.

Så vær du velsignet af
Gud Fader, Søn og Helligånd. Amen.

Korstegning som et ritual

Når man som præst lyser velsignelsen over et menneske, vil det være naturligt at afslutte med at slå korsets tegn for vedkommende, ligesom det sker i en gudstjeneste. Det kan ske enten som i dåben for ansigt og bryst eller som et stort kors.

At slå korets tegn kan for nogle præster virke grænseoverskridende, men det er det næppe for den, der modtager det. I folkekirken er der ganske vist ikke tradition for korstegning andre steder end i forbindelse med kirkelige handlinger, men ligesom lysgloben er kommet ind i mange kirker, er korstegningen også på vej. Erfaringen viser, at mennesker generelt – og ikke mindst spirituelt søgende mennesker – gennem korstegningen oplever et ritual, der taler stærkt til dem, og som de kan tage med sig og bruge i dagligdagen. I forbindelse med søndagens gudstjeneste er der også flere og flere kirkegængere, der bruger korstegningen, enten i forbindelse med modtagelsen af nadveren eller velsignelsen. Provst Elof Westergaard udtrykker det således:

Korstegningen er et lille ritual, der kan udføres med stor bevidsthed, eller det kan ske mere overfladisk. Det er en fromhedsytring hverken mere eller mindre. Der er ingen grund til at granske i, hvorvidt sindet og tanken er med i min handling, om korset tegnes med rensed sind og hjertes renhed. Hvis jeg skulle overveje disse tanker, kunne jeg lige så godt lade være.

(Elof Westergaard, "At se verden i et nyt lys – om at slå korsets tegn".

I Hverdagsfromhed, Forlaget Vartov, 2007, s. 37)

Martin Luther opfordrer i Den lille Katekismus til at slå korsets tegn:

"Om morgenen, når du står op, skal du gøre det hellige korses tegn for dig og sige: I Faderens og Sønnens og Helligåndens navn. Amen." Det gentages om aftenen.

(jf. Salmebogens bønnebog s. 88z)

Skriftemål og nadver som ritual

Der er mennesker, der har behov for ikke alene at samtale om det, de bærer på af skyld og skam, men også at få tilsagt syndernes forladelse gennem et ritual. Det er noget dybt personligt, og derfor er der behov for både tid, fortrolighed og

lydhørhed fra præstens side i sådan et møde. Skriftemål før gudstjenesten er ofte ikke et velvalgt tidspunkt for mennesker, der har en anden trosbagage. Men det vil være givende, at handlingen finder sted i kirkens kor, hvor det er muligt at knæle. Skriftemåls-ritualet kan bruges, men det virker ofte tungt og erfares ikke som frisættende. Det kan derfor være gavnligt at anvende et mere nutidigt sprog, dog uden at hverken indhold eller tilsigelsen går tabt.

Et skriftemål kan i al sin enkelhed bestå i en personlig samtale, hvor et menneske åbner sit sind for en præst og bekender sin skyld og synd over for Gud. Derefter kan præsten bede en bøn om tilgivelse og om at lægge vedkommendes liv helt og fuldt i Guds hænder. Den rituelle handling afsluttes med absolution, og med håndspålggelse tilsiges syndernes forladelse i den treenige Guds navn. At modtage nadveren kan være en yderligere stadfæstelse af Guds tilgivelse.

Konfirmation som ritual

Hvis et menneske på et tidspunkt har taget afstand fra sin kristne opvækst og har været optaget af nyåndeligheden, kan det ske, at vedkommende ønsker at finde tilbage til sine kristne rødder igen, ofte på en ny måde. I mødet med en præst kan der være brug for et slags konfirmationsritual for herigennem at stadfæste tilhørsforholdet til den treenige Gud på ny – som døbt menneske. I den forbindelse bør en forudgående undervisning og et samtaleforløb finde sted.

Selve konfirmationen/bekræftelsen kan foregå i forlængelse af en gudstjeneste eller som en separat handling i kirken. Det autoriserede ritual for konfirmation er ikke forbeholdt teenager-konfirmander og vil fint kunne anvendes her.

Et overgangsritual

I mødet med mennesker, der kommer med en muslimsk baggrund og ønsker at konvertere til kristendommen, er dåben selve overgangsritualet. I mødet med mennesker, der har været optaget af nyåndeligheden, drejer det sig derimod ofte om mennesker, der er døbt, og som i deres voksenliv vender tilbage til den kristne tro.

Som et alternativ til konfirmationsritualet kan et overgangsritual anvendes som afslutning på et sjælesørgerisk samtaleforløb:

Forslag til ritual:

Indledende bøn

Et relevant bibelord, som vedkommende får med som et konfirmationsord

Tilspørgsel med navns nævnelse:

”Længes du efter at overgive dig med hele dit liv til Gud?”

Svar: JA

”Vil du sige JA til at tilhøre den treenige Gud?”

Svar: JA

Med håndspåleggelse og bøn:

”I Faderens og Sønnens og Helligåndens navn (eller i Jesu navn) overgiver jeg dig hermed til Gud” efterfulgt af den aronitiske velsignelse og korstegning.

Stilhed

Bøn

Fadervor bedes i kor

En salme kan indlede og afslutte handlingen.

Værdien af at give troen skikkelse i rituel form har med erfaring at gøre. Det kræver, at man giver sig i kast med det og skaber en til situationen passende ramme, hvori troen på den treenige Gud kan forme sig frit og åbent i mødet mellem de involverede mennesker. Det kan ske i ord, i stilhed, i bøn og i lytten, men hovedvægten ligger på Helligåndens virke som livgiver, talsmand og forløser.

Litteraturliste

Ebehard Harbsmeier og Hans Raun Iversen, *Praktisk teologi*. Anis, 1995.

Det er et omfattende værk om "De kirkelige handlinger i kirkeligt, teologisk og ritualteoretisk perspektiv." I denne sammenhæng kan anbefales at læse om ritualkritikken og rehabilitering af ritualet, s. 332ff. til teologisk uddybning af emnet.

Cecilie Rubow, *Hverdagens teologi. Folkereligiositet i danske verdener*. Anis, 2000.

I afsnittet om "Ritual og hverdag" (s. 37-71) under hovedemnet: "Tro, religion og ritualer" arbejdes der med at forbinde den rituelle handling med det almindelige liv. Der sættes fokus på både det problematiske og det frisættende. Der inddrages samtaler fra præstens møde med mennesker i forbindelse med bl.a. kirkelige handlinger.

Martin Modéus, *Menneskelig gudstjeneste. Om gudstjenesten som relation og ritual*. Oversat og med efterskrift af Anita Hansen Engdahl. Forlaget Alfa, 2007.

Afsnittet: "Ritual blandt andre ritualer" (s. 37-70) og bogens 2. del: "At få blik for ritualet" (s. 161-245) handler om, hvad ritualer gør ved os, om ritualers dynamik og fremvækst, om en række rituelle overvejelser i forbindelse med at gøre "gudstjenesten mere menneskelig og varm" og møde menneskers behov.

Kåre Gade og Henrik Wigh-Poulsen (red.), *Hverdagsfromhed – Elleve bidrag til at komme i from form*. Forlaget Vartov, 2007.

Bidragene giver en god fornemmelse af behovet for opritualisering i dag. Hæftet består af korte artikler, der er erfaringsnære, og som giver enkle og brugbare anvisninger på ritualer i praksis.

Gerhard Pedersen, *Glæden ved stilheden – en bog om bøn*. Unitas Forlag, 1989.

Her gives der indføring i bøn og bønner til hverdagsbrug i forbindelse med kirkeårets rytme, forskellige livssituationer og hverdagsbønner. S. 59-63 er der indføring i brug af skriftemålet.

Elmo Due, "Åndens dobbeltbevægelse og skriftemålet". I Marianne Bach (red.), *Åndelig vejledning – en del af den kirkelige tradition*. Aros Forlag, 2004.

Forfatteren knytter her åndelig vejledning sammen med skriftemålet med udgangspunkt i Luthers tanker.

Kristine Helboe Johansen, *Den nødvendige balance – en ritualteoretisk og praktisk teologisk analyse af højmesse mellem magi og symbol*. PhD afhandling, Århus Universitet, 2009.

Denne afhandling behandler den nyeste teologiske forskning inden for området.

10. LOVE, BESTEMMELSER OG ETIK MHT. DÅB

af Mogens S. Mogensen

Kirkeretslige bestemmelser for dåb af voksne

I den gældende "Anordning om dåb i Folkekirken" fra 2008 slås det fast, at "Alle børn og voksne har adgang til at blive døbt" (par. 1), og at "Dåb af en voksen sker efter anmodning fra den, der ønsker at blive døbt og dermed tilslutte sig folkekirkens tro" (par. 2, stk. 2), og at det påhviler præsten i vedkommendes bopælsogn at foretage dåben (stk. 3).

Dåben sker ved sognets gudstjenester på søn- og helligdage eller efter aftale med præsten på et andet tidspunkt (par. 3). Ved dåb af en voksen skal der være mindst to vidner til stede (par. 6, stk. 2), og de "skal være døbt med den kristne dåb. De må ikke have tilsluttet sig et ikke-kristent trossamfund. Fadderne [her vidnerne] skal være konfirmeret eller have nået konfirmationsalderen" (par. 6, stk. 3).

Biskoppernes vejledning om dåb af voksne

I "Biskoppernes vejledning om dåb i folkekirken" (2008) uddybes de kirkeretslige bestemmelser fra Anordningen i form af en række mere konkrete vejledninger. Her siges det, at

Når det drejer sig om dåb af store børn og voksne, skal der tilsvarende forud for dåben gives indføring og undervisning i kristendommens indhold og betydning. ... For voksne menneskers vedkommende vil der som regel være tale om et individuelt undervisnings- og samtaleforløb hos den præst, som har påtaget sig at forrette selve dåbshandlingen.

Dette undervisningsforløb er tænkt som "en måde at imødekomme de personlige overvejelser, der ligger i den voksnes beslutning om at blive døbt."

Den dåbsforberedende undervisnings grundform er for voksne en indledende personlig samtale og et egentligt undervisningsforløb. Samtalen har til formål at give dåbskandidaten "mulighed for at formulere sit dåbsønske og afklare det yderligere sammen med præsten", og at lægge op til selve undervisningen. Undervisningsforløbet – i form af samtaler evt. kombineret med selvstudium – "har til formål at styrke dåbskandidatens indsigt i og fortrolighed med det indhold og liv, som dåben er grundlaget for."

Den dåbsforberedende undervisning har som sit mål at hjælpe dåbskandidaten til:

- a) at få en grundlæggende viden om frelseshistorien, som den fortælles i Det Gamle og Det Nye Testamente,
- b) at bruge trosbekendelsen både som bøn og lovprisning og som tydnings- og forståelsesnøgle til det grundlæggende i den kristne tro,
- c) at tilegne sig Fadervor som den døbttes grundlæggende bøn,
- d) at opnå fortrolighed med gudstjenesten,
- e) at være i stand til at se, hvordan kristenliv må finde udtryk i dagligdagen sammen med andre mennesker og i forholdet til det omgivende samfund.

Dåb af børn og unge

Unge, der er mellem 15 og 18 år, kan kun blive døbt, hvis også deres forældre giver tilladelse til det (jf. Bekendtgørelse nr. 57 af 24. januar 1992 om stiftelse og ophør af medlemskab af folkekirken, par. 3). Præsten skal sikre sig, at der er indhentet skriftlig tilladelse fra den eller dem, der har forældremyndigheden, før der foretages dåb.

For børn under 15 sker dåb i givet fald alene på basis af forældrenes anmodning herom. Børn under 15 år, hvis forældre ikke er kristne, kan døbes, hvis forældrene anmoder om det, og hvis en kristen er rede til at bære barnet til dåb som gudfar eller gudmor.

Minikonfirmandundervisningen i 3. klasse er en dåbsoplæring, primært beregnet for døbte børn. I "Dåbsoplæring. En vejledning om indledende dåbsforberedelse", udgivet af Kirkeministeriet i 1998, fastslås det imidlertid, at "Præsten,

som har ansvaret for dåbsoplæringen, kan tillade, at børn deltager i den, selv om de ikke er døbt og dermed heller ikke er medlemmer af folkekirken.”

Det siges endvidere, at ”Der har i årenes løb været en del tilfælde, hvor børns deltagelse i den indledende konfirmationsforberedelse har tjent som en forberedelse til, at de blev døbt.” Men, som det tilføjes,

Præsterne bør dog udvise en vis skønsomhed med hensyn til, hvilke børn der bliver tilbudt at deltage i dåbsoplæringen. Forældre, der ikke er medlemmer af folkekirken, kan, uanset om de er knyttet til et andet trossamfund eller ej, føle det anmassende, hvis deres børn konkret bliver tilbudt eller opfordret til at deltage i denne folkekirkelige undervisning.

Dåb af asylansøgere

Kristne menigheder i Danmark har i mange år haft kontakt med asylansøgere med forskellig religiøs baggrund. På basis af disse erfaringer blev der på initiativ af Stiftssamarbejdet ”Folkekirke og Religionsmøde” og efter et møde med repræsentanter for Udlændingestyrelsen udarbejdet en vejledning.

Vejledningen, der også anbefales af Danske Kirkers Råd, har til formål at være et redskab, der kan hjælpe menigheder til at overveje, hvordan de kan forholde sig ansvarligt i mødet med asylansøgere, der ønsker dåb. Vejledningen retter sig mod de særlige problemstillinger, som mødet med muslimske asylansøgere rejser. De fleste af de råd, som gives her, gælder imidlertid også for mødet med asylansøgere med en anden religiøs baggrund.

Vejledning omkring kirkers kontakt med og evt. dåb af muslimske asylansøgere (2004)

1. Evangeliet er også for asylansøgere

Evangeliet er for alle, og derfor deler kirken også evangeliet med muslimske asylansøgere. Den lokale kirke er en del af den universelle kirke og derfor ikke kun for danske statsborgere. Derfor må det være naturligt også at byde asylansøgere velkommen i kirken.

2. Etikken i kirkens møde med asylansøgere

Asylansøgere er i en sårbar situation, der kræver særlig forståelse, omhu og varsomhed. Derfor er det vigtigt at være meget bevidst om at sikre, at den diakonale omsorg tilbydes asylansøgere uden betingelser eller bagtanker, så asylansøgernes værdighed og integritet værnes. Samtidig med at asylansøgere må have mulighed for at høre evangeliet, skal de også have mulighed for at sige nej tak. Den lokale menighed og dens enkelte medlemmer må naturligvis respektere reglerne om kontakt med asylansøgere på og omkring asylcentre.

3. Konvertering og dåb i relation til asylmyndigheder

En asylansøger har ret til at konvertere til kristendommen og lade sig døbe, mens han eller hun afventer udfaldet af asylsagen, men efter udlændingemyndighedernes praksis vil en konvertering fra islam til kristendom og dåb ikke automatisk være et yderligere argument for asyl. Det er vigtigt, at den kirke eller præst, som er i kontakt med en asylansøger, der overvejer at blive kristen, orienterer ham eller hende grundigt om dette forhold.

4. Konvertering og dåb i relation til muslimske familiemedlemmer, venner og religiøse grupper

Hvis en muslimsk asylansøger vælger at lade sig døbe, er der i visse muslimske miljøer risiko for, at han eller hun vil opleve negative reaktioner fra familiemedlemmer, venner og religiøse grupper. Dette hænger sammen med, at apostasi (frafald fra islam) er forbudt ifl. shari'a (islamisk lov) og belagt med straf. Det er vigtigt, at den kirke eller præst, som er i kontakt med asylansøgeren, drøfter denne situation med vedkommende, inden en evt. beslutning om dåb træffes, så asylansøgeren er forberedt på de mulige konsekvenser.

5. Konvertering og dåb i relation til udvisning til muslimsk land

Da mange asylansøgere får afslag på deres ansøgning om asyl i Danmark, er det vigtigt at drøfte de konsekvenser, som en dåb i Danmark sandsynligvis vil få for vedkommende, hvis han eller hun udvises til et muslimsk land. Selv i lande, hvor der formelt er religionsfrihed, kan en konvertering til kristendommen indebære forskellige former for negative reaktioner eller forfølgelser, og i ekstreme tilfælde kan det koste livet. Det er vigtigt, at den kirke eller præst, som er i kontakt med asylansøgeren, taler med ham eller hende om dette, inden en evt. beslutning om dåb træffes.

6. Dåbsforberedelse

Dåb og oplæring hører sammen. Når det gælder dåb af muslimske asylansøgere, kræver det en forholdsvis lang og grundig oplæring i den kristne tro og det kristne liv. Dels fordi den religiøse baggrund forståelsesmæssigt og adfærdsmæssigt er meget forskellig. Dels fordi de sociale og menneskelige konsekvenser af en dåb for muslimer ofte er meget alvorlige. Det anbefales, at præsten og menigheden sørger for, at asylansøgeren forud for sin dåb har været i nær kontakt med kirken (i Danmark og evt. i et andet land) i en længere periode og har fået en grundig dåbsforberedelse af flere måneders varighed.

7. Menighedens ansvar for asylansøgere, der bliver døbt

Dåb er en dåb til Kristus, men samtidig til Kristi legeme, dvs. menigheden. Den lokale menighed, hvor en asylansøger døbes, forpligter sig samtidig til at inkludere den døbte i menighedens fællesskab. Det indebærer for muslimske asylansøgere – i lyset af ovenstående – et særligt ansvar for menigheden for at være den nye kristnes netværk og vise omsorg for ham eller hende.

Folkekirke og Religionsmøde, 2004

Litteraturliste

Anordning om dåb i Folkekirken (2008)

www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=114174

Biskoppernes vejledning om dåb i folkekirken (2008)

www.folkekirken.dk/livets-begivenheder/daab/biskoppernes-vejledning-om-daab-i-folkekirken

11. RESSOURCECENTRE

I mødet med mennesker med en muslimsk baggrund, som ønsker at forberede sig til dåb, eller med mennesker med en nyåndelig baggrund, som ønsker at få en introduktion til kristendom og kirke, kan der opstå spørgsmål og udfordringer, hvor det vil være en stor hjælp at kunne tale med en person med viden og erfaring på dette område. Nedenfor oplistes en række institutioner, hvor det er muligt at få hjælp hos kompetente ressourcepersoner.

Stiftssamarbejdet "Folkekirke og Religionsmøde"

Folkekirke og Religionsmøde (F&R) blev etableret som et stiftssamarbejde i 2001. I dag er ni af folkekirkens ti stifter medlem. F&Rs formål er "med udgangspunkt i evangeliets forkyndelse at styrke den danske folkekirkes møde med andre religioner i Danmark." F&R har viden og erfaringer om mødet med mennesker både med muslimsk og nyåndelig baggrund.

I alle folkekirkens 10 stifter er der stiftspræster og andre ressourcepersoner, som via deres uddannelse og erfaringer kan give kvalificeret rådgivning i de spørgsmål, som rejser sig i forbindelse med kirkens og specielt præstens møde med mennesker med muslimsk eller nyåndelig baggrund. Se liste med kontaktoplysninger her: www.religionsmoede.dk/ressourcepersoner

Adresse: Det Teologiske Fakultet, Tåsingegade 3, 8000 Århus C

Tlf.: 89 42 23 14

E-mail: mail@religionsmoede.dk

Hjemmeside: www.religionsmoede.dk

Ressourcecentre vedr. mødet med mennesker med muslimsk baggrund

Community – Mødested Amager

Community – Mødested Amager (CMA), der er etableret af en række sogne på Amager, har til formål "at drive opsøgende arbejde blandt de mange ikke folkekirkelige medlemmer, der findes i sognene på det indre Amager, såvel blandt etniske minoriteter af både kristen og anden religiøs observans, som blandt ikke-døbte med dansk baggrund ... Arbejdet har til hensigt at række mennesker evangeliet, men omfatter også en diakonal indsats over for alle beboere i sognene, uanset religion."

Adresse: Kvarterhuset, Jemtelandsgade 3, 4. sal, 2300 København S

Tlf.: 82 32 55 27 og 39 40 50 04

E-mail: eg@km.dk og mariannebach0101@gmail.com

Hjemmeside: www.modestedamager.dk

Folkekirkens Tværkulturelle Samarbejde i Odense

Folkekirkens Tværkulturelle Samarbejde i Odense (FTS) blev etableret i 1999 af en række sogne i Odense i et samarbejde med Det Danske Missionselskab (nu Danmission). FTS "har til formål at drive et arbejde blandt asylsøgere, flygtninge og indvandrere med henblik på at fremme en folkelig og kirkelig integration på tværs af etniske og religiøse forskelle." FTS's medarbejdere har stor erfaring med tværkulturelle problemstillinger og især mht. kirkens møde med muslimer.

Adresse: Vestergade 51B, 5000 Odense C

Tlf.: 63 12 08 73

E-mail: fts@fts-odense.dk

Hjemmeside: www.fts-odense.dk

Islamisk-Kristent Studiecenter, Center for Sameksistens

Islamisk-Kristent Studiecenter (IKS) blev etableret i 1996 af en gruppe kristne og muslimer, som i flere år havde mødtes for at drøfte trosspørgsmål. IKS "arbejder for – gennem et ligeligt samvirke – at udvikle, styrke og forbedre sameksistensen mellem mennesker med kristen og muslimsk baggrund i Danmark." Centret repræsenterer mange års erfaringer med dialog og diapraxis mellem muslimer og kristne i Danmark og stor viden om islam og kristendom.

Adresse: Nørrebrogade 32, 1.sal, 2200 København N
Tlf. til formanden, stiftspræst Lissi Rasmussen: 35 37 35 26
E-mail: iks@ikstudiecenter.dk
Hjemmeside: www.ikstudiecenter.dk

Mødestedet. Kirkens arbejde blandt indvandrere og flygtninge på Vesterbro

Mødestedet blev etableret i 1984 af Det Danske Missionselskab (nu Danmission) og drives i dag i samarbejde med sognene på Vesterbro som et mødested for indvandrere og danskere på Vesterbro. Stedet fungerer som en café, hvor der foregår mange forskellige aktiviteter. Mødestedets medarbejder har stor erfaring med tværkulturelle problemstillinger og især mht. kirkens møde med muslimer.

Adresse: Valdemarsgade 14, 3. sal, 1665 København V
Tlf.: 33 21 27 03
E-mail: moedested@danmission.dk
Hjemmeside: www.danmission.dk/Default.aspx?ID=418

Tværkulturelt Center

Tværkulturelt Center blev oprettet i 1994 af en række kirkelige organisationer og missionselskaber og har i dag omkring 155 medlemmer – heriblandt 130 sogne-menigheder. Centret er et folkekirkeligt netværk, der har til formål at inspirere til en aktiv og kreativ integrationsindsats med udgangspunkt i en kristen livsforståelse. Tværkulturelt Center arbejder primært blandt kristne flygtninge og indvandrere, men har også fokus på mødet med muslimer. I Centrets landsdækkende netværk er der mange erfarne ressourcepersoner – også med nydansk baggrund.

Adresse: Ryesgade 68C, 2100 Kbh. Ø
Tlf.: 35 36 65 35
E-mail: info@tvaerkulturelt-center.dk
Hjemmeside: www.tvaerkulturelt-center.dk

Ressourcecentre vedr. mødet med mennesker med nyåndelig baggrund

Areopagos

Areopagos er en kristen organisation, som vil dele evangeliet i en multireligiøs verden. Areopagos arbejder på, at den kristne tro og praksis bliver præsenteret på en troværdig måde for åndeligt søgende mennesker. Areopagos arbejder i Kina, Danmark og Norge. I Areopagos er der gennem årene opsamlet stor erfaring i mødet med mennesker med en østlig religiøs baggrund.

Adresse: Peter Bangs Vej 1 D, 2000 Frederiksberg

Tlf.: 38 38 49 11

E-mail: Imd@areopagos.org

Hjemmeside: www.areopagos.org

I Mesterens Lys

I Mesterens Lys er en kristen organisation, som ønsker at bygge bro mellem kirken og åndeligt søgende mennesker, der er optaget af at finde helhed i tilværelsen. I netværket omkring I Mesterens Lys er der mange kristne med lang erfaring med dialog med mennesker med nyåndelig baggrund.

Adresse: Peter Bangs Vej 1D, 2000 Frederiksberg

E-mail: kontakt@imesterenslys.dk

Tlf.: 38 38 49 16

Hjemmeside: www.imesterenslys.dk

IKON

IKON er en tværkirkelig græsrodsforening, der arbejder med religiøs dialog, hvor mødet med det religiøse menneske står i centrum. IKON har stor erfaring i dialog med repræsentanter for Østens religioner, med mennesker med en nyåndelig baggrund samt muslimer.

Adresse: Nørre Allé 29, 8000 Århus C

E-mail: ikon@ikon-danmark.dk

Tlf.: 30 20 02 80

Hjemmeside: www.ikon-danmark.dk

FORFATTERPRÆSENTATIONER

Bent R. Arendt, f. 1952, cand. theol. Sognepræst ved Skt. Johannes Kirke i Århus og religionspædagogisk konsulent i Århus Stift. Har tidligere være medlem af stiftets arbejdsgruppe om nyreligiositet og deltaget i samarbejdet om Islam-Kristendom-udstillingen i Århus i 2005. Har sammen med Marie K. Monrad skrevet *Kristendom med voksne. Voksne og kirke i lære hos hinanden* (Aros Underviser 2007).

Line Andrea Bønding, f. 1972, cand. theol. Sognepræst ved Allehelgens Kirke og Sundkirken. Har arbejdet med religionsdialog på rejse med 'Vestens Unge' og i IKON Københavns bestyrelse og gennem deltagelse på folkekirkens stand på Krop, Sind og Ånd-messer i København.

Kåre Schelde Christensen, f. 1974, cand. theol. Generalsekretær i Stiftssamarbejdet "Folkekirke og Religionsmøde" og hjælpepræst ved Gellerup Kirke. Har studeret islam og interreligiøse relationer i Indien og Nigeria. Har tidligere arbejdet som sogne- og arresthuspræst og som leder for Kristent Informations- og Videnscenter om Islam og Kristendom (KIVIK) i Århus.

Jette Dahl, f. 1952, cand. theol. Har været sognepræst i folkekirken gennem 25 år, dels i Randlev-Bjerager sogne og dels i Åstrup-Vonsbæk sogne. Har siden 2004 arbejdet som freelancepræst og åndelig vejleder. Leder pilgrimsvandring og retræter i ind- og udland og kursusforløb om kristen spiritualitet. Har bl.a. skrevet bøgerne *Troens lethed – 10 meditationer til hverdagsbrug* (ProRex, 2009) og *Mariavejen – 24 meditationer til advent* (ProRex, 2009). Hjemmeside: www.jette-dahl.dk.

Karina Steinecke Dahlmann, f. 1975, cand. theol. Sognepræst ved Hannerup Kirke. Var i perioden 1998-2006 engageret som frivillig i religionsmødet især med muslimer i Gellerup Sogn. Er formand for Haderslev Stifts tværkulturelle udvalg.

Eskil Simmelsgaard Dickmeiss, f. 1968, cand. theol. Sognepræst i Ledøje-Smørum pastorat. Var fra 1998-2001 ansat som adjunkt og institutleder på Institut for teologi på Grønlands universitet i Nuuk og fra 2002-2006 områdeleder for Østasien i Danmission. Har været medlem af bestyrelsen for IKON-København.

Anne Kobberø, f. 1966, cand. theol. Uddannet som psykoterapeut og har fungeret som præstevikar siden 2001, de sidste fem år i Skanderborg. Har religionsmødeerfaringer fra samtaler med mennesker i og uden for menigheden.

Jesper Hougaard Larsen, f. 1961, cand. theol. Flygtninge-indvandrerpræst og leder af Folkekirken Tværkulturelle Samarbejde i Odense. Medlem af bestyrelsen for Folkekirke og Religionsmøde og styringsgruppen for Kristen Muslimske Samtaleforum. Har tidligere været sognepræst ved Vor Frue Kirke i Svendborg, præst ved Den Danske Kirke i Los Angeles og døvepræst i Sydjylland-Fyn.

Mogens S. Mogensen, f. 1950, cand. mag., MA og PhD. Har været missionær i Nigeria, generalsekretær i Sudanmissionen og er nu freelance konsulent i interreligiøse og interkulturelle spørgsmål. Har bl.a. skrevet bøgerne *Når danskere skifter tro* (Unitas Forlag, 2005), *Dansk konversionsforskning* (redigeret sammen med H. M. Damsager, Forlaget Univers, 2007) og *From Cartoon Crisis to Headscarf Row* (Intercultural.dk, 2008). Hjemmeside: www.intercultural.dk.

Lars Møllerup-Degn, f. 1964. Uddannet som sygeplejerske, MA i mission, dialog og religionsmøde, og har studeret missiologi og religionsteologi ved Luther Seminary i Minneapolis. Siden 1994 dialogsekretær i Areopagos. Har især været engageret i kirkens møde med østens religioner og østligt inspirerede strømninger. Medforfatter til rapporter *Tro i Tiden* og *Tro i Lære*.

Kirsten Münster, f. 1964, cand. theol. Sognepræst i Haderslev Domsogn siden 1995. Medlem af Folkekirke og Religionsmødes bestyrelse og af det tværkulturelle udvalg i Haderslev. Er engageret i samarbejdsprojekter med muslimske grupper i Haderslev.

Harald Nielsen, f. 1946, cand. theol. Har været sognepræst ved Viby Kirke i Århus 1975-1983, forstander for Løgumkloster Højskole 1983-1996, generalsekretær i Det Danske Missionsselskab/Danmission 1996-2001 og islamkonsulent og leder af dialogteamet 2002-2010. Var 1998-2000 formand for biskoppernes islamudvalg og redaktør af udvalgets rapport *Samtalen fremmer forståelsen* (Unitas Forlag 2000). Har bl.a. skrevet *Tro møder tro – bibelstudier over religionsmødet* (Unitas Forlag, 2002) og *Tålmodighed Forpligter – 9 kapitler af Danmissions Islamhistorie* (Unitas Forlag, 2005).

